

1

*A horvát kérdés az 1906. évi magyar országgyűlésen és a minisztertanácsban*¹

I.

A magyar-horvát pénzügyi egyezmény becikkelyezéséről szóló törvényjavaslat és indokolása

1906 máj. 29

*Törvényjavaslat a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok közt létrejött pénzügyi egyezmény becikkelyezéséről*²

1906–1911. évi Főrend. Ir., I. 243–247. l.

Az 1889. évi XL. tc.-ben foglalt pénzügyi egyezmény tartalma, valamint az a határidő, amelyre ezt az egyezményt az 1897. évi XLII., az 1899. évi V., az 1899. évi XLVII., az 1900. évi XXXII., az 1901. évi XXIX. és az 1902. évi XXV. tc. ideiglenesen meghosszabbította, lejárván:

---

¹ A közölt iratok tanúsága szerint a horvát kérdés a koalíciós kormány létrejöttétől állandóan foglalkoztatta a magyar közéletet. A horvát ügyek tárgyalása magyar részről az egész év folyamán közeledésre hajlamos, bár nem zavartalan irányzatot mutat. *Wekerle* kormányelnöki főrendiházi bemutatkozó beszédében „szorosan ragaszkodik az 1868: XXX. tc.-ben megállapított alaphoz” (Főrend. Napló, 1906–11. I. 22. l.), gr. *Pejacsevich* Tivadar horvát bán a saborban tapasztalt közhangulat hatása alatt – mint *Wekerle*hez. intézett 1906. máj. 18-i levele tanúsítja – be akarta adni lemondását, s azt csak az uralkodó kívánságára vonta vissza (ME 1908–XXXIV–82/2732/906). Egy miniszterelnökségi irat a szerb-horvát koalícióval való együttműködési szakaszon is arról ad hírt, hogy *Supilo* „feltűnés nélkül való állandó megfigyelését” elrendelte, sőt a lakásán tartandó esetleges házkutatás lehetőségét is felvetették (l. *Szabó* László belügyminiszeri tanácsos átiratát *Wekerle* Sándor miniszterelnökhöz *Supilo* megfigyeltetése stb. tbn.: ME 1906–XXXVI–931/1378.) – A bemutatott iratok ugyanakkor arról is tanúskodnak, hogy a társországok képviselőinek több jelentős indítványa, interpellációja és előterjesztése hangzott el az országgyűlés két házában és egy horvát-szlavon-dalmátországi miniszteri előterjesztés révén a minisztertanácsban is. Az idetartozó országgyűlési és minisztertanácsai anyagból három fontosabb megnyilatkozást emelünk ki. Ezek: *Magdić* Pero (rezolucionista) horvát-szlavon képviselő 1906. okt. 22-i indítványa a törvényjavaslatok és egyéb, a társországokat is érintő határozatok horvát nyelvű kinyomtatása ügyében (Képv. Jkvei, 1906. I. 297. l.), *Tomičić* György horvát-szlavon főrend 1906. dec. 1-i felszólalása és interpellációja Kossuth Ferenc kereskedelemügyi miniszterhez a horvát-szlavon-dalmátországi vasúti hálózat kiépítése tárgyában (1906–11. évi Főrend. Napló, I. 98–99. l.) és *Josipovich* Géza horvát-szlavon-dalmátországi miniszter 1906. dec. 29-i bejelentése a minisztertanácsban, melyben felhatalmazást kér és kap a sajtótörvény módosításáról és a sajtóbírószági ún. kis esküdszékek létesítéséről szóló „horvát autonóm törvényjavaslat” beterjesztésére vonatkozólag. (L. MT 1906:55/23.) – Végül érdekes vizsgálati anyagot nyújt az 1907. évi állami költségvetés „nemzetiségi vitája” is (II. A–B). A közölt iratokból arra a következtetésre jutunk, hogy a magyar-horvát viszony 1906-ban inkább a közeledés, mint – a fennálló ismeretes nehézségek figyelembevételével is – az eltávolodás stádiumában volt. Ezt a folyamatot törte meg a horvát vasúti pragmatika törvényjavaslat beterjesztése (l. ott).

² Benyújtotta *Wekerle* Sándor miniszterelnök. A törvényjavaslatot a Ház 1906. júl. 13-i ülésén elfogadta, s azt még abban a hónapban becikkelyezték. – Az irathoz l. még a törvényjavaslat 1906. máj. 29-i indokolását (1906–11. évi Főrend. Ir. 248–249. l.), a főrendiházi „egyesült pénzügyi, közgazdasági és közlekedési bizottság” 1906. júl. 16-i vonatkozó jelentését (Főrend. Ir. 1906.1. 407.1.), végül az elfogadott

egyrésről Magyarország országgyűlése, másrészt Horvát-Szlavon és Dalmátországok országgyűlése között az 1868:XXX. tc. 70. §-ában rendelt módon közös megállapodással új pénzügyi egyezmény jött létre. Ezen egyezmény Ő császári és apostoli királyi Felsége által is jóváhagyatva, megerősítve és szentesítve mint Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmát országok közös alap-törvénye ezennel törvénybe iktattatik, mint következik:

1.§

Mindazok a követelések, illetőleg tartozások, melyek egyfelől Magyarország részéről Horvát-Szlavonországok irányában, másfelől Horvát-Szlavonországok részéről Magyarország irányában a múltra nézve, az 1903. évet is beleértve, az 1903. évi december utolsó napjáig bármi címen fennállottak, kölcsönösen kiegyenlítettnek tekintendők úgy, hogy az 1904. január 1-ét megelőzőt időből Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt semmi néven nevezendő követelés, illetőleg tartozás nem létezik.

2.§

Az 1868:XXX. t. 11. §-ában Horvát-Szlavon- és Dalmátországok részéről elismert azon elv szerint, hogy ezen országok azon költségekhez, melyeket egyfelől a magyar korona országai és Ő Felsége többi országai közt közösöknek ismert, másfelől maguk a magyar korona összes országai közt az idézett 1868: XXX. törvénycikkben közösöknek jelölt ügyek igényelnek, adókéességük arányában volnának kötelesek járulni: ezen adókéességi arány a Magyarországon egyrészt és Horvát-Szlavonországokban másrészt az 1893–1902. évek folyamán az egyenes adókból (hadmentességi díj és szállítási adó nélkül), bélyeg- és jogilletékekből, végre a dohány- és sójövedékből befolyt nyers bevételek arányában az 1904. év január 1-étől 1913. év végéig

Magyarországra nézve.....	91,873
Horvát-Szlavonországokra nézve pedig	8,127

százalékban állapítatik meg.

3.§

Az 1868:XXX. tc. 13. §-ában megjelölt tekintetek azonban még jelenben is fennállván Magyarország ezúttal is készségesen beleegyezik, hogy Horvát-Szlavonországok jövedelmeiből mindenekelőtt bizonyos rész, mely ez országok beligazgatási költségeire a jelen egyezményben ennek tartamára megállapítatik, vonassék le, és a beligazgatási szükséglet fedezése után fennmaradt összeg fordíttassék a közös ügyek által igényelt költségekre.

4. §

A megelőző szakaszokban kifejtett elvek alapján egyrésztől Magyarország, másrésztől Horvát- és Szlavonországok közt a következő pénzügyi egyezés jött létre:

5. §

Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete az 1904. évi január hó 1-től 1913. év végéig Horvát-Szlavonországok tiszta közjövödelmeinek – amennyiben azok nem esnek a jelen törvény 6. §-ának határmányai alá – az alábbiak szerint megállapítandó részével fedeztetik,

és becikkelyezett törvény szövegét (1906:X. tc. a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok között létrejött pénzügyi egyezmény becikkelyezéséről – M. Törvénytár, 1906. évi törvénycikkek. Bp., 1907, 125–146. l.) – Mint ismeretes, a tc. hatályát 1916. jún. végéig meghosszabbította az 1915: XX. tc. A további meghosszabbításokat l. 1917: X. tc. l. (1917. okt. 31-ig), valamint az ugyanez évi XIV. tc. l. (1918: febr. 28-ig), végül az 1918: IV. tc. l. szakaszában, mely utóbbi 1918. nov. 30-ig hosszabbította meg az 1906: X. tc. hatályát.

vagyis azon országok tiszta közjövödelmeiből az alábbiak szerint megállapítandó rész szolgáltatik be azon horvát-szlavon országos vagy törvényhatósági pénztárba, ahova a társországok törvényhozása vagy kormánya kívánni fogja.

Horvát-Szlavonországok tiszta közjövödelmeinek többi része a közös költségekre való quota-szerű hozzájárulás (1838. évi XXX. tc. 12. és 27. §-ai) fedezésére a közös kincstárba szolgáltatandó be.

Horvát-Szlavonországok tiszta közjövödelmeinek kiszámítása végett különbség teendő:

1. ama jövödelmi források között, amelyekre nézve Horvát-Szlavonországoknak ezekből a forrásokból származó összes közjövödelmei, mint ilyenek, kétségtelenül megállapíthatók;

2. ama jövödelmi források között, amelyekre nézve Horvát-Szlavonországoknak ezekből a forrásokból származó összes közjövödelmei, mint ilyenek, nem állapíthatók meg kétségtelenül.

Horvát-Szlavonországoknak az 1. pont alá eső jövödelmi forrásokból eredő tiszta közjövödelme akként számíttatik ki, hogy Horvát-Szlavonországok itt tekintetbe jövő összes egyenes és közvetett adóiból a Horvát-Szlavonországokban fekvő államjavak jövödelmeiből s egyéb közjövödelmeiből, amennyiben azok nem esnek a jelen törvény 6. §-ának határozmányai alá, csak azok a kiadások vonatnak le, amelyek ez adók kivetésével és behajtásával – a közös pénzügyi igazgatás költségeit ide nem értve az államjavak kezelésével és a többi közjövödelmek előállításával és közvetlen kezelésével járnak.

Horvát-Szlavonországoknak a 2. pont alá eső jövödelmi forrásokból eredő jövödelmei, nevezetesen az 1875: XX. törvénycikkben alapuló szállítási adóból, az összes jelenleg létező fogyasztási és italadókból, továbbá a lottójövödekből, úgyszintén netalán a jövöben nyitandó és a 2. pont alá eső forrásokból eredő jövödelmei akként számíttatnak ki, hogy a magyar korona országainak e címeken elért összes nyers bevételeiből levonatnak az ezen bevételek előállításával és közvetlen kezelésével járó összes kiadások – a közös pénzügyi igazgatás költségeit ide nem értve –, s a magyar korona országainak így mutatkozó évi tiszta jövödelméből az adóképességi aránynak megfelelő 8,127% vétetik számba Horvát-Szlavonországoknak ezekből a jövödelmi forrásokból eredő jövödelme gyanánt.

Horvát-Szlavonországok fentiek szerint megállapítandó összes tiszta közjövödelmeinek 44%-a képezi azt a részt, amely a jelen § első bekezdésének rendelkezései szerint Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükségleteinek fedezésére fordítandó, mindazonáltal azzal a megszorítással, hogy a 2. pont alá eső tiszta közjövödelmek 44%-os hányada nem haladhatja meg azt az összeget, amelyet kitenne, ha e közjövödelmek 1905-től kezdve évről évre az előző évi jövödelmek 5%-ával emelkedtek volna. Az ezen utóbbi összeget meghaladó rész, ha a Horvát-Szlavonországok területén fekvő állami erdőkből eredő tiszta jövödelem az 1902. évben elért jövödelem alá szállana, vagy ha az 1. pont alá eső valamely forrásból eredő jövödelem törvénybeli intézkedés útján teljesen megszűnnék, avagy oly módosulást szenvedne, hogy ez a jövödelem az 1902. évben elért jövödelem alá szállna anélkül, hogy a csökkenés az 1. pont alá eső valamely más jövödelmi forrásra irányuló törvénybeli intézkedések folytán pótolthatnék – elsősorban e csökkenések pótlására fordítandó, az ekképp igénybe nem vett összeg pedig Horvát-Szlavonországok fentiek szerint kiszámított tiszta közjövödelmeinek 56%-ával együtt a közös kincstárba szolgáltatandó be.

6. §

Az 1868. XXX. tc. 18. §-a akként módosíttatik, hogy azon jövödelmek közül, amelyek a jelen törvény 5. §-a szerint Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete és a közös ügyek költségei között megosztandók, kivétnak:

a) a határvám jövödelmei, amelyek továbbra is a magyar korona országai és Ő Felsége többi országai közt közösöknek ismert ügyek költségeinek fedezésére számolandók el;

b) a bor- és húsfogyasztási adók, amelyek Horvát-Szlavonországokban továbbra is a községi kiadások fedezésére fordíthatatnak;

c) a Belovár megye katolikus lakossága által fizetett lelkeszi illeték, mely szintén Horvát-Szlavonországok autonom költségeinek fedezésére fordítható;

d) az 1880: XXVII. tc.-en alapuló hadmentességi díj, mely mint különleges célra szánt jövödelem, a megosztás tárgyát nem képezheti.

7. §

A Magyarország és Horvát-Szlavonországok közötti évenkénti leszámolás oly módon ejtendő meg, amint az eddig az 1889. évi XL. tc. 5. §-ának alkalmazása mellett kifejlődött, a következő módosításokkal:

I. Az 1875. évi XX. tc.-en alapuló szállítási adót, a fogyasztási és italadókat és a lottójövedéket illetőleg, az e címeiken Horvát-Szlavonországokban tényleg befolyt bevételek és tényleg felmerült kiadások a leszámolásból kihagyandók; e helyett Horvát-Szlavonországoknak a kérdéses jövedelmi forrásokból eredő tiszta közjövödelmei akként állapítandók meg, hogy számbavéttetik az állami zárszámadás szerint az 1875. évi XX. tc.-en alapuló szállítási adóból, az összes fogyasztási és italadókból és a lottójövedékből a magyar korona országai egész területére nézve kimutatott összes tényleges bevétel és ebből az összegből leüttetnek az illető évben:

1. az 1875. évi XX. tc.-en alapuló szállítási adó kezelésével járó és az állami zárszámadás egyenes adók és föld-tehermentesítési pótlékok címe alatt esetleg ily elnevezés alatt a magyar korona országai egész területére nézve külön kitüntetett összes tényleges kiadások.

2. A fogyasztási és italadók kezelésével járó és az állami zárszámadás fogyasztási és italadók címe alatt kimutatott a magyar korona országai egész területén felmerült összes tényleges kiadások, kivéve

a) a zárt városokat, valamint a nyílt községeket az 1899. évi VI. tc. 1. §-a, illetőleg az 1901. évi XVIII. tc. 1 §-a alapján megillető részesedési jutalék címén a magyar korona országai egész területén felmerült tényleges kiadásokat;

b) a horvát-szlavonországi italmérési jogok után adott kártalanítási tőkék törlesztésére és kamataira az 1888. évi XXXV. tc. alapján felmerült tényleges kiadásokat.

3. A magyarországi húsfogyasztási adó címén elért összes tényleges bevételek.

4. A magyarországi boritaladó címén elért tényleges bevételeknek az a része, amely az 1887. évi XLVII. tc. által szabályozott borfogyasztási adóra esik.

5. A lottójövedék kezelésével járó és az állami zárszámadás lottójövedék címe alatt kimutatott, a magyar korona országai egész területén felmerült összes tényleges kiadások.

A magyar korona országai területére nézve ily módon nyert jövedelmek 8,127%-a veendő Horvát-Szlavonországoknak a kérdéses jövedelmi forrásokból eredő jövedelme gyanánt, és Horvát-Szlavonországoknak ebből a jövedelméből fedezendő az 1888. évi XXXV. tc. 50. §-a alapján a horvát-szlavonországi italmérési jogok után adott kártalanítási tőkék törlesztései és kamatai címén felmerült kiadás, úgy, hogy az ezen kiadások fedezése után fennmaradt összeg képezi Horvát-Szlavonországoknak a fent megnevezett jövedelmi forrásokból eredő tiszta közjövödelmét.

II. Horvát-Szlavonországoknak az 1868. évi XXIII. tc. szerint a vasúti és gőzhajózási vállalatoktól szedett bélyegilletékekből eredő közjövödelmei gyanánt az az összeg veendő számba, amely ilyen címen a horvát-szlavonországi állami pénztáraknál és adóhivataloknál tényleg befolyt.

III. Magyarország és Horvát-Szlavonországok közötti közös kiadásokként azok a kiadások számolandók el, amelyek az 1868. évi XXX. tc. 5–10. §-ai szerint Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországra nézve közöseknek elismert ügyek ellátására fordítottak.

Ehhez képest az évenként teljesítendő leszámolásoknak eddig gyakorlatban volt módjától eltérőleg

1. nem tekintendők közös kiadásoknak:

a) az ipari és kereskedelmi szakoktatás költségei;

b) a földművelési tárca mezőgazdasági statisztikai költségei;

c) az 1904. évi XIV. tc. alapján felvett vagy a jövőben felveendő államkölcson ama tőkerészletének kamataira és esetleges törlesztésére eső szükséglet, amely tőkerészlet olyan beruházásokra fordíttatik, amelyek az 1868. évi XXX. tc. 5–10. §-ai értelmében közöseknek nem tekintendők.

2. A földművelésügyi minisztérium központi igazgatása címén felmerült kiadásoknak pedig csak olyan százaléka tekintendő Magyarország és Horvát-Szlavonországok közös kiadásának, mint amilyen százalékat tesz a földművelési tárca többi összes kiadásainak a Magyarországot és Horvát-Szlavonországokat közösen terhelő kiadások.

8. §

Az 1868: XXX. tc. és 1873: XXXIV. tc.-nek a jelen törvény által nem módosított pontjai változatlanul fenn tartatnak.

Reis Aladár s. k.
a képviselőház jegyzője

II.

A horvát kérdés „nemzetiségi vitája” az 1907. évi állami költségvetés „horvát tétele” tárgyalásakor

A

1906 nov. 23

Gr. Batthyány Tivadar felszólalása és Josipovich Géza horvát-szlavon-dalmátországi miniszter válasza az 1907. évi állami költségvetés „horvát tétele”¹ tárgyalásakor

Képv. Napló, 1906, III. 45–49. l.

T. képviselőház! Abban a speciális helyzetben, melyben Magyarország politikai élete ma van, amidőn egyrészt a pártok, mint olyanok feltétlenül ragaszkodnak a maguk politikai programjához és irányzatához, másrészt a korona viselője és a nemzet között megkötött egyezmény alapján meg vagyunk kötve abban az értelemben, hogy bizonyos kérdések megvalósítását ez idő szerint nem szorgalmazzuk: nézetem szerint kétszeres kötelességünk ügyelni és törekedni arra, hogy mindazon kérdések tekintetében, amelyekre nézve az átmeneti kormány programja alapján kezeink megkötve nincsenek, programjaink, törekvéseink a megvalósulás stádiumába juthassanak. (*Helyeslés a baloldalon.*) Ezen szempontokból vizsgálom mindazon fontosabb momentumokat, mindazon fontosabb politikai törekvéseket, melyek a paktumban benn nem foglaltatnak, s a paktum által nem alterálhatók. (*Mozgás és közbeküldések a nemzetiségi képviselők padjain.*)

Vlád Aurél: Tehát van paktum!

Gr. Batthyány Tivadar: Én nem akarom a szót annyira szaporítani, mint önök szokták, és azért egész röviden akarom érinteni azt a korona és nemzet közötti egyezséget, amelyet a miniszterelnök úr itt e képviselőházban mint kormányprogramot előadott, mert ismétlem, nem szoktam az időt hiábavaló felszólalásokkal, szófecsérlésekkel tölteni. Ezt értem én a paktum alatt.

Ily értelemben van egy paktum, egy nyílt megállapodás, mely a kormány programjában teljes kifejezést nyert. Igenis, ezen paktum alapján mindazokat a kérdéseket, amelyek minket meg nem szorítanak akcióinkban, megvizsgáljuk abból a szempontból, miként állanak, miként fejlődnek, és vajon a kormányzat és az egész közélet ezen törekvéseinket előmozdítja-e, igen vagy nem? Ezen szempontból vizsgálva a kérdéseket, örömmel konstataálhatom, hogy az egyik törekvésünk, amelyet, hogy úgy mondjam, elsősorban honosított meg Kossuth Ferenc, mint a függetlenségi és 48-as párt elnöke és vezére néhány évvel ezelőtt, igen szépen és örvendetesen fejlődik és eme törekvésünk, hogy mi, magyar honpolgárok úgy Magyarországon, mint Horvát-Szlavonországban végre-valahára eljussunk oda, hogy egymást teljesen megértsük és megszünjünk egy harmadik tényezőnek, amely mindkettőnknek ellensége – bocsánat e kifejezésért – balekje lenni. Emlékeztetem a t. házat, hogy már néhány év óta tárgyaltunk és tanácskoztunk róla, és propagáltuk azt az ideát, hogy Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok között a megértést előmozdítsuk, és elhárítsunk az útból olyan akadályokat, melyek a megértésnek útjában állanak. Ismétlem, ez a zsenge fácska, amelyet néhány év előtt Kossuth Ferenc ültetett el, máris virul, és máris közeledik

¹ A „Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete” költségvetési tétel tárgyalásakor. – A közölt beszédek után került sor „személyes megtámadatás címén” Vlád Aurél rövid felszólalására a függetlenségi koalíciónak Béccsel kötött paktuma tárgyában, melyre Batthyány Tivadar nyomban válaszolt, kijelentve, hogy „paktum alatt azt az egyezséget” érti, „mely a trónbeszédben és a minisztérium programbeszédében foglaltatott.” (Képv. Napló, 1906. IV. 49–50. l.) – G. Batthyány Tivadar (1859–1931) ekkor Pécs városa (korábban Fiume) függetlenségi és 48-as párti képviselője; 1909-ben a képviselőház, 1910-ben a Justh-párt alelnöke. (1916-tól Károlyi-párti, 1917–18-ban ismételt miniszter.)

ahhoz, hogy üdvös édes gyümölcseit megteremje. Időszerűnek tartom azt, hogy itt az országház termében is szóvá tessék ezen kérdés, a horvát-szlavonországi viszonyokkal itt is foglalkozzunk. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert egy nagy hibája volt a magyar országgyűlésnek és a horvát-szlavon országgyűlésnek is évtizedeken át, hogy nem igen szerettek egymás ügyeivel foglalkozni, és ha foglalkoztak, mindig csak akkor tették ezt, amidőn valamely konkrét eset alkalmas volt arra, hogy az egymás iránti egyenetlenséget előmozdítsa, de soha vagy nagy ritkán történtek felszólalások és törekvések oly értelemben, hogy a kölcsönös megértést előmozdítsuk.

Már most áttérve magára a kérdésre, a horvát-szlavonországi helyzetre, legyen szabad egészen röviden a horvát-szlavonországi kérdéseket és politikai törekvéseket felállítani és fixírozni úgy, amint én azokat látom. Az egyik törekvés Horvát-Szlavonországban arra vonatkozik, hogy egy nagy délszláv állam alakíttassék. Ezek a törekvések hiú ábrándok, amelyekkel komoly politikus foglalkozni alig is fog, mert utóvégre a történelmi évszázados fejlődést, közjogi és politikai alakulatokat egy álomképpel egyszerűen megváltoztatni úgy sem lehet. Ezekkel a törekvésekkel tehát én a magam részéről nem is akarok foglalkozni. Egy másik tendencia, törekvés is van azonban Horvátországban és ez igen komoly, igen fontos és jellemző, ezzel igenis szükségesnek tartom, hogy foglalkozzunk, és ez a törekvés foglaltatik abban a mondásban, hogy: Nagy-Ausztriában Nagy-Horvátország. Utalok itt arra, hogy néhány hónap előtt ezt a törekvést Horvátországban egy szereplő férfiú, egy volt osztályfőnök is lanszírozta egy német cikkben, és igenis vannak, akik Horvátországban ezt propagálják.

Ezen törekvésekkel szemben meg kell állapítanunk azt, hogy tulajdonképpen mit jelent ez: Nagy-Ausztriában Nagy-Horvátország. Ez jelentené egyrészt a monarchia egész közjogának felforgatását, annak a Magyarország és Horvát-Szlavonország közötti 800 éves összetartozandóságának szétszakítását, és jelentené gyakorlati eredményében azt, hogy Horvát-Szlavonországot kihalítsa a magyar szent korona területéből, átvigyék Ausztriához, Bécs alá rendeljék, és egyszerűen osztrák provinciává devalválják...

Batthyány szerint egyik törekvésnek sincs reális alapja. Marad tehát, „a harmadik és a legtermészetesebb lehetőség”: az 1868: XXX. tc., a magyar-horvát kiegyezési törvénycikk becsületes végrehajtása. – Úgy véli, hogy Horvátországban javultak a sajtóviszonyok, és általában javult a magyar-horvát viszony.

Ezek után zárom felszólalásomat azzal az óhajjal, hogy azt az irányt, amely ma a Magyar-, Horvát-Szlavon- és Dalmátországok közti megértés terén megindult, s amely miképpen volt szerencsém kifejezni – máris igen szép eredményeket, gyümölcsöket termett, hogy ezt az irányt tovább fejlesszük, tovább ápoljuk, ápoljuk pedig annál is inkább – és jó lenne, ha ezt azok az igen t. képviselő urak is megszívnék, akik különböző ajkúak, ha megszívnék, és megnéznék a világ folyását, megnéznék és figyelembe vennék azt a nagy tendenciát, amely Berlin felől jön, s a Drang nach Osten jelszava alatt törekszik előre, melynek megvannak már a stációi Bécsben, Konstantinápolyban; ha meggondolnák az igen t. urak azt, hogy ha mi egymás között civakodunk, ha mi egymással viszálykodunk, ez csakis a nagy német kelet felé irányuló törekvéseknek egyengeti útját, míglen hogyha megértjük egymást, ha félretesszük... *(Zaj a közép hátsó padjain, és a baloldalon.)* Hát, t. képviselő urak, én megmondom önöknek, hogy igenis mi, a nemzetiségiek, a nép és mi meg fogjuk érteni egymást, önök azonban nem fognak bennünket megérteni; *(Zaj a közép hátsó padjain és a baloldalon.)* nem fognak megérteni mindaddig, amíg önök a kákán is keresik a csomót, mindaddig, amíg mindig és mindenütt azt keresik, hogy mivel lehetne itten minket szétválasztani. *(Mozgás és zaj a nemzetiségi képviselők padjain.)* Térjenek át, uraim, arra az útra, amelyre horvát képviselőtársaink rátértek, mert íme, láthatják, hogy ennek mi az eredménye, mi a gyümölcse. *(Helyeslés a baloldalon. Mozgás és zaj a közép.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Batthyány Tivadar: Ezek olyan igazságok, amelyek önöknek nem tetszenek; amelyeket itt lehurrogni lehet, de amely igazságokat igazságtalanságokká tenni egyáltalán nem fog önöknek sikerülni, még ha huszonöt helyett ötvenen vagy százan kiabálnak is. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Igenis, t. ház, én óhajtom és kívánom ezt a kölcsönös megértést *(Halljuk!)* Magyar-, Horvát- és Szlavonországok között, annál inkább, mert látom azon törekvéseket, amelyek a germán fajnak keletre való előrenyomulását mutatják, és amelyekkel szemben nekünk nem civakodnunk, hanem egymással kezten fogva összetartanunk kell. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Ezen gondolatok honorálásaként bizalmamat fejezem ki az igen t. horvát-szlavon-dalmát miniszter úrnak, és a tételt elfogadom. *(Éljenzés és taps a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A horvát-szlavon-dalmátországi miniszter úr kíván szólni.

Josipovich Géza horvát-szlavon-dalmátországi miniszter²: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Azok után, amiket az előttem szólott t. képviselőtársam elmondott, tulajdonképpen semmi megjegyzésem sem volna, miután tökéletesen egyetértek mindazokkal, amiket ő most itt kifejezett. (*Helyeslés és éljenzés bal felől. Halljuk! Halljuk!*) Részemről csak azt kívánom megjegyezni, hogy köszönettel fogadom azon bizalmat, amelyet oly szíves volt irányomban kifejezni, és szigorú kötelességemnek fogom tartani azon állásban, amelyet szerencsém van itt betölthetni, mindent elkövetni arra, hogy Magyarországot és Horvát-Szlavon-Dalmátországokat mindinkább a testvéri egyetértés szilárd köteléki fűzzék össze. (*Élénk éljenzés a baloldalon.*) Én ezt legjobban hiszem létesíthetőnek és fenntarthatónak akkor, ha az 1868:XXX. tc. a maga teljességében, (*Helyeslés bal felől.*) félreértések és félremagyarázások nélkül, minden vonalon végre is hajtatik (*Helyeslés a baloldalon.*), az állami közösség eszméjét sértetlenül fenntartjuk, Horvátországnak pedig az autonómia hatáskörében biztosítjuk mindazt, amit az 1868-iki tc. és az abban lerakott politika jónak látott a magyar állam megerősödése céljából Horvátország számára biztosítani. Ezen irányban kérem a t. ház nagybecsű támogatását. (*Élénk éljenzés.*)

B

1906 nov. 23

Hodža Milán és Vajda Sándor nemzetiségi képviselők felszólalása gr. Batthyány Tivadar beszédével kapcsolatban és gr. Batthyány Tivadar újabb felszólalása az 1907. évi állami költségvetés „horvát tétele” tárgyalásakor

Képv. Napló, 1906, IV. 50–51. l.

T. képviselőház! Felszólalok ezen tételnél azért, hogy az előttem szólott t. képviselőtársam fejtegetéseire rövidesen válaszoljak. Ti. az előttem szólott t. képviselő úr azzal aposztrofált bennünket, hogy miért nem követjük mi is ugyanazt a politikát, amely politikát Horvátországban követtek.

Gr. Batthyány Tivadar: A megértés politikáját.

Hodža Milán³: A megértés politikáját, igenis. Először is legyen szabad a következőket konstatálnom. (*Zaj.*) Azt a fordulatot, amely Horvát-Szlavonországban létrejött, úgy én, mint politikai barátaim üdvözlöttük, helyesnek, üdvösnek találtuk.

Egy hang (balfelől): Azért járt Bécsben?

Hodža Milán: Jártam én nemcsak Bécsben, hanem másutt is, és már akkor, amikor önök talán nem is remélhették, hogy kormányra fognak jutni, már akkor én azok közé tartoztam, akik horvát ismerőseiknek privát úton azt mondtuk, hogy a mi részünkön is örülni fogunk annak, hogyha a kölcsönös megértés létrejön. (*Zaj. Felkiáltások balfelől: Nagyon szépen köszönjük! Milyen kedves!*) Ezt kívántam konstatálni, hogy körvonalazzam már most, mi a lényeges különbség a horvátok helyzete és a mi helyzetünk között. Nekünk nem szabad ugyanabból a szempontból kiindulnunk.

Az ő politikájukat, a horvát politikát mindenestre más tekintetek kell, hogy irányozzák, mint a mi politikánkat. A kettőt egy kalap alá vonni nem lehet. (*Zaj.*) A mi taktikánkat és állásfoglalásunkat a belügyi politika határozza meg. Akkor, hogyha a belügyi politika nem garantálja a polgári és a közszabadságokat, akkor kénytelenek vagyunk a kormánnyal szembe helyezkedni, és szembe is a különbséget a horvát lapokban kifejtettem, és nagy részről széjjeloszlattam a félreértéseket, amelyek abból keletkezhetek volna. Abban a percben, amidőn a mi viszonyaink olyanok lesznek, hogy hasonlót tehesünk, akkor...

Egy hang (balfelől): Akkor éhen vesznének, elvesztenék a kenyérkeresetüket! (*Zaj.*)

Hodža Milán: Hogyha azonban minket két esztendei fogházra ítélnék lapcikk miatt, és a közszabadságok híján vagyunk, ez csak nem lehet a megértés politikája. Mi szövetkezni fogunk

² 1906. ápr. 23. óta

³ L. 6/A iratnál.

a népjogok érdekében mindenkivel, sőt horribile dictu! – a munkásság sztrájkját elismerjük. (Zaj.)

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Vajda Sándor: Személyes megtámadtatás címén kérek szót.

Elnök: Tessék!

*Vajda Sándor*²: T. ház! Gr. Batthyány Tivadar igen t. képviselőtársam ez előbb minket egész beszéde tartama alatt támadott. (Zaj balfelől.)

Gr. Batthyány Tivadar: Onnan közbekiáltottak, és én arra feleltem.

Vajda Sándor: A támadás oka az, hogy mi a tisztelt képviselőtársam felfogása szerint Németországnak a Drang nach Osten politikáját támogatjuk felszólalásunkkal. (Nagy zaj balfelől.)

*Nagy György*³: Mindenkivel szövetkeznek!

Hodzsza Milán: De a Drang nach Osten politikájával soha!

Vajda Sándor: Ez ellen védekeznünk kell, nem azért, mintha mi nem szolgálnánk bármely politikát, amely nekünk szabadságot biztosíthat hazánkban, hanem azért, mert nem felel meg a való tényállásnak. A való tényállás az, hogy nem mi, nem a nemzetiségi párt szolgáljuk a Drang nach Osten-t, hanem önök szolgálják (Nagy zaj balfelől.), mert köztudomású dolog, és tudja az egész világ, nagyon jól tudja gr. Batthyány Tivadar képviselőtársam is, hogy a mi hazánkban és az Osztrák-Magyar Monarchiában...

Somogyi Aladár: Ilyen nincs!

Vajda Sándor: ...az történik, amit Berlinből diktálnak, éppúgy, amint Romániában az történik, amit az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikája diktál.

Éppen azért, mikor önök íme három órán belül megszavazták azt az óriási költségvetést, mikor önök meg fogják – mert igenis meg fogják – felsőbb parancsra szavazni a felemelt újoncjutalékot... (Nagy zaj és mozgás balfelől.)

Nagy György: Ne gyanúsítson senkit! (Felkiáltások balfelől: Rendre!)

Elnök: Csendet kérek!

Nagy György: Meggyanúsítja a pártot! (Zaj.)

Elnök: Kérem a képviselő urat, hogy itt senkit, sem pártokat, sem egyeseket azzal ne méltóztassék gyanúsítani, hogy itt felsőbb parancsra cselekszik bárki is ebben a házban. (Élénk helyeslés balfelől.) Ha így folytatja a képviselő úr, kénytelen leszek tőle a szót megvonni. (Élénk helyeslés és taps.)

Vajda Sándor: Nem mi szolgáljuk, hanem azok szolgálják ezt a politikát, akik lehetővé teszik a Drang nach Osten-t. Nekünk tiltakoznunk kell az ellen, hogy minket mindenkor arra használjon fel bárki is a t. többség tagjai közül, hogy úgyszólván, mintha egy cukordobozból kivenné a cukrot, hogy valamit megédesítsen, a nemzetiségi pártból kiveszi hol az egyiket, hol a másikat, és azzal akarja édessé tenni azt a keserű tortát, hogy önök szívesebben szavazzanak meg valamit. (Nagy zaj.)

Gr. Batthyány Tivadar: Személyes kérdésben kérek szót, mert azt már meg fogja engedni a t. ház, hogy az elnöki megrovás után is felszólaljak az ellen, és a leghatározottabban kikérjem magamnak azt, hogy bárki is engem ebben a házban azzal gyanúsíthasson... (Úgy van! Úgy van!)

Vajda Sándor: Nem önt!

Gr. Batthyány Tivadar: ...hogy felsőbb helyről rám parancsolják, hogy mit szavazzak meg, mit nem. Megmutattam egész elég hosszú politikai pályámon, azt, hogy minden egyéni érdek nélkül mindig követtem a magam becsületes meggyőződését. (Élénk helyeslés.) Ezt a gyanúsítást tehát a leghatározottabban visszautasítom. (Élénk helyeslés és taps.)

Vajda Sándor: T. ház!...

Elnök: Milyen címen kíván a képviselő úr szólni?

Vajda Sándor: Félreértett szavaim helyreigazítása címén.

Elnök: Tessék.

Vajda Sándor: T. ház! Nagy félreértés van itt, mert én nem értettem gr. Batthyány Tivadar t. képviselő urat. (Nagy zaj és felkiáltások: Hát mire értette?) Azt értettem, hogy akik ilyen politikát követnek, azok hallgatnak felsőbb parancsra. (Zaj balfelől.)

Egy hang (balfelől): Bujkál! Nem mer nyíltan beszélni!

² Magyarigen (Alsó-Fehér m.) román nemzetiségi képviselője.

³ Csikszentmárton függetlenségi és 48-as párti képviselője, sepsiszentgyörgyi ügyvéd (1879–1923): 1911-ben köztársasági pártot alakít, 1918-ban Károlyihoz csatlakozik.

2

*Iratok a koalíció szerb vámháborújának kezdeteihez*¹

A

1906 jún. 25

Gr. Batthyány Tivadar felszólalása a szerb kereskedelmi szerződés és a magyarországi „alldeutsch” gazdasági és politikai terjeszkedés kérdésében a közösügyi bizottság külügyi vitájában
Közösügyi Biz. Naplója, 1906, 59–61. l.

Ami most a Balkán-államokkal és különösen Szerbiával kötendő kereskedelmi szerződés ügyét illeti, teljesen helyesen fejtette ki ő excellenciája, hogy Szerbia kivitelének körülbelül 90%-a az Osztrák–Magyar Monarchiába megy, és ennek legnagyobb része, körülbelül 70 millió Magyarországra. Én óhajtom és kívánom, hogy a Szerbiával kötendő kereskedelmi szerződésnél védjük meg Magyarország közgazdasági érdekeit a legvégsőig minden tekintetben, különösen pedig védjük meg mezőgazdaságunk érdekeit. De mikor concessiókat adunk, és viszont concessiókat követelünk, akkor méltóztassék a külügyminiszter úr szem előtt tartani, hogy ugyanaz kapja a viszont concessiót, a kinek a bőrére adják a concessiót. Ha a miniszter úr igen helyesen arra utalt, hogy Szerbia exportjának óriási része Magyarországra megy, ha ezen export további fenntartására concessiókat fog a t. kormányzat adni, akkor ezen concessiókért igen helyesen teszi, ha ellenconcessiókat kíván, de ezen ellenconcessiókat ugyanazon arányban kapja meg azután Magyarország, amely arányban adjuk a concessiókat Szerbiának.

Itt utalok arra, hogy a közfelfogás szerint Szerbia hajlandó concessiókat adni, hajlandó bizonyos – nem akarok számokat citálni, mert hivatalos adataim nincsenek – milliókra menő bevásárlásokat eszközölni Ausztriában és Magyarországon is. Méltóztassék itt is azt az arányt szem előtt tartani, amelyet előbb kifejtettem, hogy Magyarország kapja azon arányban a concessiókat, és akkor azt hiszem, hogy ő excellenciája igen könnyen fog abba a helyzetbe jutni, hogy Szerbia részéről a legnagyobb nehézséget elejtik, a Skoda-féle ágyúkat, mert úgy látszik, Szerbiában ezen iparcikktól nagyon félnek. Ne méltóztassék tehát ezt nagyon forceirozni, ne méltóztassék

¹ A szerb kereskedelmi szerződésre vonatkozóan l. még *Bakovszky* István interpellációját a külügyminiszterhez a delegáció 1906. júl. 7-i ülésén. – Közösügyi Biz. Jkvei, 1906. 89. l. – Külön is hangsúlyoznunk kell, hogy a függetlenségi agrárius érdekeket (Károlyi–Batthyány-féle OMGE-csoport) támogató *Batthyány* kivételes élességgel állapítja meg delegációs felszólalásában, hogy Magyarországot osztrák, illetve osztrák–német gazdasági nyomásra valósággal behajszolják a Szerbia elleni vámháborúba, melynek rövidesen megéri rendkívüli gazdasági (húsdrgaság stb.) és még jelentősebb politikai következményeit. A vámháború valódi vámszedője a Balkánra irányuló osztrák–német gazdasági imperializmus, mely Magyarországnak a „Balkán csendőrije” szerepét szánja, míg maga mind a normális gazdasági kapcsolatok idején, mind a vámháborús időszakban az új helyzet elsőrendű hasznélvezője lesz. (A.) A kérdés megvitatásának súlypontja kezdettől a delegációban volt – itt hangzik el a néppárti *Rakovszky* Istvánnak a „Magyarországot érzékenyen érintő vámháború mielőbbi megszüntetése érdekében” *Goluchowski* közös külügyminiszterhez még 1906. júl. 1-én intézett interpellációja is. (B.) – Ehhez képest a kérdés országgyűlési tárgyalása valósággal másodrendű jelentőségű, és szinte formális jellegű. Ilyen a függetlenségi *Bedőházy* Jánosnak „a szerb határozatlansággal kapcsolatban” 1906. júl. 7-én visszavont és *Zboray* Miklós (néppárti) ugyanakkor bejelentett interpellációja (Képv. Jkvei, 1906. I. 97. l.), és nincs nagyobb jelentősége *Polit* Mihály szerb nemzetiségi képviselő 1906. júl. 18-i *Wekerle*hez intézett interpellációjának s a miniszterelnök egyidejű válaszában sem. (Képv. Napló, 1906. II. 135–139. l.) *Polit* felszólalásából kiténik, hogy Belgrádban nagy a kiábrándultság, mert a magyar függetlenségi politikusok közelmúltban történt belgrádi látogatása és kijelentései után *Wekerle* változott álláspontját indokolatlannak tartják. *Wekerle* válaszában tiltakozik az ellen, mintha a kormány háttérben álló tényezők eszköze lenne és „bécsi befolyás alatt állana”, de kijelenti, hogy a „hivatalos magyar politikát – fennálló jogrendünknek megfelelőleg – ezen gazdasági kérdésben együttesen kell csinálnunk Ausztriával”. – Hasonló értelemben foglal állást a minisztertanács, amikor 1906. szept. 14-i ülésén ugyancsak *Wekerle* előterjesztésére hozzájárul, hogy a szerb kormánynak a szerződéses tárgyalások újrafelvételi készségét hangsúlyozó bejelentése, s általában a Magyarország és a délkelet-európai államok közötti gazdasági kérdések megbeszélése ügyében szept. 20-ra vám- és kereskedelmi konferenciát hív egybe. (MT 1906: 43/29.)

esetleg óriási concessiókat tenni csak azért, hogy néhány száz ágyút a Skoda-féle gyár szállítson Szerbiának, amely kedvezményért nagyon keveset kapunk a miniszter úr szavai szerint is.

Ami a Balkán-államokat illeti, álláspontom igen röviden a következő:

Gondoskodjék a t. külügyminiszter úr a többi nagyhatalmakkal együtt, hogy legyen rend, legyen szabadság, legyen jó közigazgatás és legyen közbiztonság a Balkán-államokban. Ne méltóztassék túrni, hogy tovább is az az állapot álljon fenn, amire Zboray t. bizottsági tag úr már utalt, hogy tudniillik mi kaparjuk ki a gesztenyét, mi legyünk a Balkánnak a csendőrei, mélyen t. szövetséges társunk, Németország pedig legyen az, aki még csak részt sem vesz az ilyen erőteljes expedícióban, hanem ezalatt leföli a tejet a gazdasági és politikai szimpátia terén...

...Ami magát a hármass szövetséget illeti, utalok arra, hogy Magyarországon az utóbbi időben igen lelohadt a lelkesedés és ragaszkodás a német szövetség iránt. Ha ennek okait kutatjuk, látjuk egy egész sorozatát az eseményeknek, amelyeket nem mi, hanem más tényezők idéztek elő.

Méltóztassék elmenni teszem Vas megye némely vidékeire és méltóztatnak látni, hogy ott nem egy községben az iskolában a magyarosodás absolute nem tesz előhaladást. De a korcsmában ott fogják sok helyütt látni a német császár, a porosz király arcképét. Ha kutatnak, ha kérdeznak, azt a választ fogják kapni, hogy itt nem lehet csinálni semmit, mert a Gusztáv Adolf-egyesület² áll az iskola mellett, az germanizál, az hatja át, az nyeri meg lépésről-lépésre azt a népet a nagy német eszmének.

Méltóztassék lemenni a Bánságba. Az utolsó években, éppen legújabbban a Fejérváry-kormány idejében azt láttuk, hogy a leghűbb magyar honpolgárok, a dél-magyarországi némettség körében is erős, és intenzív akció folyik azért, hogy a pángermán, a grossdeutsch ideát beleplántálják a dél-magyarországi némettségbe. Ha utánanézzünk, azt látjuk, hogy egy vékonyka szál elvezet Berlintől Bácskáig, Berlintől Torontáig. Ilyen jelenségek nem alkalmasak arra, hogy a szövetséget erősítsék, hogy a magyar nemzeti állam híveiben a szövetség iránti érzelmeket fokozzák. *(Igaz! Úgy van!)*

De menjünk tovább. Magyarországon az utóbbi évtizedekben, valahányszor nagyobb uradalmat eladnak, rögtön ott terem egy nagy németországi vevő. Azt látjuk, hogy északi Magyarországon egy fejedelmi sarj tízezer holdanként veszi a birtokokat az üzleti érdeken felüli értékben és terjeszkedik. Ugyanezt teszik szlapon testvéreinknél Horvátországban.

Mindenütt azt látjuk, hogy a nagynémet tőke terjed, birtokot vesz és megtelepszik magyar földön. Hogy ez mit jelent, e tekintetben utalok egy tényre, mely legközelebbi napokban történt. Híre terjedt, hogy Schaumburg-Lippe herceg öfensége³ szlavonai birtokát el akarja adni, és íme Németország egyik legnagyobb lapjában, a National Zeitungban rém siránkozást olvashattunk azért, hogy: Isten szerelméért, Szlavoniában ennyi ezer hold deutscher Bodent⁴ akarnak eladni. *(Mozgás.)*

B

1906 júl. 1

Rakovszky István interpellációja a magyar delegációban gr. Goluchowski Agenor közös külügyminiszterhez a szerb vámháború tárgyában¹

Közösügyi Biz. jkvei, 1906, 89–90. l.

5. Elnök bejelenti, hogy Rakovszky István bizottsági tag a külügyminiszterhez, Okolicsányi László bizottsági tag pedig a hadügyminiszterhez interpellációt kívánnak intézni, és felhívja őket azoknak előterjesztésére.

Rakovszky István a következő interpellációt terjeszti elő:

² „Gustav Adolf Verein” erd. szász ev. egyesület (eredetileg a protestáns szórványok támogatására alakult Lipcsében 1832-ben).

³ Schaumburg-Lippe György herceg (1893–1911), német fejedelem.

⁴ „német földet”.

¹ Az aznapi jegyzőkönyv 5. pontja. – *Rakovszky István teljes felszólalását l. a Közösügyi Biz. Naplója, 1906, 239–240. l.*

Interpelláció a külügyminiszter úrhoz:

1. Miért szüntették be a kereskedelmi szerződés megkötésére irányuló tárgyalásokat Szerbiával?

2. Igaz-e, hogy a kereskedelmi szerződést ideiglenesen pótló provizórium megkötésének egyik feltétele az volt, hogy a provizórium tartama alatt Szerbia az ágyúk megrendelését függőben tartani vagy az ágyúkat a Skoda-gyárnál megrendelni köteles lett volna?

3. Ha ez igaz, hogy egyeztetheti össze a külügyminiszter úr ezen eljárását azon nyilatkozattal, melyet az ő megbízásából báró Burián István közös pénzügyminiszter úr a magyar delegációban június 27-ikén tett, és amely ekként hangzott: „Így több oldalról felhangzott a Skoda-ágyú kérdése. E tekintetben bátor vagyok a külügyminiszter úr kijelentését ismételni, hogy külügyi kormányzatunk sohasem forszírozta a Skoda-ágyúk megrendelését. Most mindenfajta megrendelés van kilátásba helyezve a megkötendő szerződés folytán, ezek közt fordulnak elő oly cikkek, melyekre nézve kilátás van, hogy Szerbiából megrendelik, különösen vasúti szükségletekre, de a külügyminiszter úr megismétli általam azt a kijelentését, hogy ő a Skoda-ágyú megrendelését Szerbiában nem forszírozta és ma sem forszírozza.

4. Mily lépéseket szándékozik a külügyminiszter úr tenni, hogy ezen, Magyarországot érzékenyen érintő vámháború mielőbb megszüntetessék?

Beterjeszti: Rakovszky István.²

A közös külügyminiszter³ képviselőtében Müller László osztályfőnök által ezen interpellációra adott választ az országos bizottság tudomásul veszi, amit elnök határozatilag kijelent.

C

1906 júl. 5

Minisztertanácsi határozat a Szerbiával fennálló vám- és kereskedelmi provizórium megszüntetéséről
MT 1906: 39/1

A miniszterelnök úr jóváhagyó tudomásulvétel végett a következőket jelentette be a minisztertanácsnak:

A minisztertanácsnak folyó évi június 8-án tartott ülésében a Szerbiával folytatott szerződéses tárgyalások ügyében abban történt megállapodás, hogy a szerb kormánytól az a kijelentés tétessék, hogy a tárgyalásokat legfeljebb háromheti időn belül befejezésre kívánjuk juttatni, más-ként Szerbiával a békés vámpolitikai viszonyt teljesen megszakítjuk. Ez a június 29-én lejárt háromheti határidő azután az érdekelt szakminiszter urak egyetértésével még egy héttel meghosszabbított ügy, hogy a szerb kormánytól kitűzött véghatáridő a mai nappal jár le. Mint-hogy a szerb kormány azokat a concessiókat, amelyeket kívántunk nemcsak hogy nem teljesítette, hanem a maga részéről még újabb követeléseket is támasztott – az érdekelt szakminiszter urak az ügy elodázhatlan sürgősségére való tekintettel a mai nap délelőttjén – a minisztertanács utólagos jóváhagyásának reményében, – a magyar kormánytól ez idő szerint Bécsben időző kiküldötteit odautasították, hogy a vámkonferencián a Szerbiával fennálló vám és kereskedelmi provizórium megszüntetéséhez a magyar kormány hozzájárulását jelentsék ki.

Jóváhagyólag tudomásul vétetett.

² Rakovszky István (1858–1931) Csorna néppárti képviselője, pártjának egyik alapítója és elnöke, 1906 áprilisától (1909-ig) a képviselőház alelnöke.

³Gr. Goluchowski Agenor (1849–1921) közös külügyminiszter 1895–1906 között.

3

Adalékok a benyújtandó választójogi törvényjavaslat körüli parlamenti nyilatkozatok és a külföldi (amerikai magyar) sajtóvisszhang köréből

A

1906 júl. 3

Gr. Zselénszky Robert felszólalása a főrendiház választfelirati vitájában a választójog kiterjesztése kérdéseiről

1906–11. évi Főrend. Napló, I. 39. l.

*Zselénszky Róbert gróf*¹: Nagyméltóságú elnök úr! Méltóságos főrendek! A trónbeszédre benyújtott választfelirati javaslatot elfogadom. És ha ahhoz röviden mégis hozzászólok, teszem ezt leginkább azért, hogy indokoljam, miért nem vagyok abban a szerencsés helyzetben, hogy a jelenlegi kormány iránt bizalommal viseltessem, és azért, mert szükségesnek tartom azt is, hogy a feliratnak egy passzusával foglalkozzam, amely a választói jog kiterjesztésére vonatkozik. Igen sajnálom, hogy ez a passzus a feliratban meglehetősen homályosan és burkoltan fordul elő, holott véleményem szerint a méltóságos főrendiháznak ebben a kérdésben határozott és precíz állást kellene elfoglalnia.

A választói jognak kiterjesztése olyan kérdés, amely a legnagyobb fontossággal bír egy nemzet evolúciójában, jövőjében. A parlamentarizmus tulajdonképpen arisztokratikus intézmény; arisztokrácia alatt természetesen nem a címekkel és prerogatívákkal ellátott családok kasztját érve, hanem érve ez alatt a nemzetnek intelligensebb, értelmesebb és vagyonosabb rétegét. Egy parlament normálisan, egészségesen csak úgy fejlődhetik, ha a parlament megválasztásában részt vevő választók bizonyos intellektuális nívón felül állnak, ha azok a képviselők, kiket e rétegek a parlamentbe küldenek, a társadalomnak színe-javából választatnak, ha a nemzetet áthatja az egymás iránti tisztelet, a fegyelem érzete. Amint azonban a választásoknál a tömegek mindig nagyobb meg nagyobb szerepre jutnak, amint a választottak nívója lesüllyedt, amint a parlamentbe küldött képviselők szellemi aránya kisebbedik, amint a fegyelem érzete úgy a parlamenti tagok, mint a választók körében csökken, abban az arányban fogy a parlamentnek színvonala, munkaképessége is. A parlamentek kezdetben normálisan működnek, mert az előbb jelzett irányok mérvadók.

Amint azonban a választói jog kiterjesztetik, amint a választottak kvalitása apad, úgy apad a parlamentek működési képessége, befolyása is. És ha ez a processus bizonyos ideig tart, akkor már nem az országnak java, hanem salakja választja a képviselőket; a képviselők az ország alsóbb rétegeiből kerülnek ki, és virágozik a néptribunok korszaka, amelyet vezetnek a politikai konventek. Ezen állapotokból pedig teremnek: anarchia, cesarizmus.

A mi parlamentünk nívója az utolsó időkben meglehetősen kezdett süllyedni. Nem azért, mert a választók tömege szaporodott, hanem azért, mert a választottak kvalitása apadt. A parlamentnek ezen apadó kvalitása ellen Tisza István gróf a házszabályok szigorításával akart fellépni. Ez neki nem sikerült. Különféle krízis után most ott vagyunk, hogy az általános választói jog törvényesítésével akarják a parlament munkaképességét biztosítani. Véleményem szerint azonban az orvosság rosszabb, mint maga a betegség.

Részemről elméletileg is barátja vagyok a cenzusnak. Aki választói joggal akar bírni, az szerezze meg magának azt a cenzust, amely szükséges ahhoz, hogy választóvá legyen.

B

1906 okt. 12

Kégl Imre belügyminisztériumi min. tanácsos átirata Wekerle Sándor belügyminiszterhez a választójogi kérdéssel kapcsolatos amerikai magyar hírlapi közlemények tárgyában¹

ME 1906 – XX–588 – (5156)
(Gépírásos irat, lapkivágatokkal)

577 szám

res.

Folyó évi szeptember hó 17-én 4182 szám alatt kelt nagybecsű átiratával hozzám áttett hírlapi közleményeket betekintés után tisztelettel visszaküldöm.

Egyúttal van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy a folyó évi augusztus hó 2-án 3158 szám alatt kelt átirat mellékleteinek mielőbbi visszajuttatása iránt is intézkedni fogok.

Budapesten, 1906. évi október hó 16-án.

A miniszter meghagyásából:
Kégl s. k.
miniszteri o. tanácsos

C

1906. nov. 10

Vajda Sándor interpellációja és Wekerle Sándor miniszterelnök válasza az „általános, titkos, egyenlő és községenkénti szavazati jog”-ról szóló törvényjavaslat benyújtása tárgyában

Képv. Napló, 1906, III. 317–321. l.

T. ház! Mikor a jelenlegi kormány Öfelségétől megbízatást nyert az ország ügyeinek vezetésére, nyerte ezt a megbízatást mindenekelőtt azért, hogy előkészítse az általános titkos szavazati jogról szóló törvényjavaslatot. *(Igaz! Úgy van! a középén.)*

Egy hang (a jobboldalon): Ahhoz idő kell!

Vajda Sándor: Az ország közhangulata követelte a választói jog reformját, és hogy ez a közhangulat oly erős volt, azt éppen a jelenlegi kormány vezetőférfiai, az akkori koalíciós vezérek idézték elő. Hiszen élénken emlékezetünkben van még, hogy a Tisza-kormány alatt – és éppen úgy a Fejérváry–Kristóffy-féle kormány idejében is, de akkor már lanyhábban – a koalíció vezetőférfiai voltak azok, akik bejárták az egész országot, a népgyűléseken hirdették, mily nagy igazságtalanság az, hogy a nép milliói ki vannak zárva az alkotmányból. És éppen a jelenlegi igen t. közoktatásügyi miniszter úr volt az...

Polit Mihály: Úgy van!

Vajda Sándor: ...aki valódi rekordokat ért el a demagógia ezen terén... *(Nagy zaj a baloldalon és a középén.)*

Kállay Lipót¹: A demagógia ott tanyázik! *(Zaj.)*

Vajda Sándor: Van olyan demagógia is, t. ház, amelyik szent. *(Nagy zaj.)* Ne méltóztassék félreérteni ezt a szót. Én nem a rossz értelemben mondom, hanem úgy értem, hogy Apponyi

---

¹ Az irathoz I. mellékelve a clevelandi magyar sajtónak az általános választójogról és a választójogi küzdelemről szóló lapvéleményeit. A mellékelt, lapkivágatok (*Rosta. – Szabadság*, 1906. máj. 6. sz.; *Az általános szavazati jog. – Uo.* 1906. máj. 24. sz.; *Általános választójog. – Magyar Napilap*, 1906. jún. 13. sz.) arról tanúskodnak, hogy az amerikai magyar hírlapok helyeslik a magyar választójog demokratizálását, jóllehet a nemzetiségi szavazatok nagyarányú megnövekedésével kapcsolatban fenntartásaik vannak. Ennek hangsúlyozásával is a demokratikus népjogok érvényesítésének alapján állanak. A *Magyar Napilap* (Cleveland) választójogi cikkének írója sajátos okfejtéssel bár, de elérkezik az alapelv kimondásához: „a magyarul tudás *nem lehet* a szavazati jog elnyerésének mértéke”.

¹ A nyírbogdányi kerület függetlenségi és 48-as párti képviselője 1892 óta.

bejárta az egész országot, és agitált ezen szent eszme érdekében (*Felkiáltások a középén: A magyarok érdekében!*), és belevitte ezt az eszmét a legalsóbb néprétegekbe.

Mikor tehát Őfelsége a jelenlegi kormányt ennek a törvénynek a keresztülvitelével bízta meg, tette ezt bizonyosan azért, mert látta az országban uralkodó közhangulatot, és számot vetett azzal, hogy immár ideje van nálunk is megalkudni a kor szellemével.

Hogy tényleg így volt ez, arról meggyőződhetünk a választások lefolyásából, mert hisz emlékezhetünk, hogy az általános titkos választói jog volt a Schlagwort a választások előtt, alatt és után is, és mindannyian, ahányunkat a nép akarata ide beküldött, beküldött azért, hogy mindenekelőtt a választói jog reformját sürgessük, és az általános, titkos, egyenlő, községenkénti választói jogot megvalósítani segítsünk. (*Felkiáltások a baloldalon: Ez nem igaz! Ellentmondások a középén.*)

Hogy ez így van, azt bizonyítja mindenekelőtt az igen t. miniszterelnök úr programbeszéde. A miniszterelnök úr programbeszédében mindjárt a bevezető szavak után mondja (*olvassa*): „Első feladatunk lesz az állami szükségleteknek fedezése” – és miután specifikálja, hogy miben állanak ezek az állami szükségletek, azonnal így folytatja:

„Ezen az állami élet működésének rendes menetét biztosító feladatokon kívül arra a nagy reformra vállalkoztunk, hogy a demokratikus eszme minden modern követelményeinek érvényesítésével” – tehát a titkosság is beleértendő (*Ellentmondás.*) – „a képviselőválasztásoknál behozzuk az általános szavazási jogot”. Éljenzés volt akkor. „És ezáltal a nemzet minden hivatott és arra képesített tényezőjét a politikai jogok gyakorlásának osztályosává kívánjuk tenni”.

A kormány programjában tehát bennfoglaltatik az általános szavazati jog. És mit látunk? Ahelyett, hogy a programban felsorolt reformokat rendre vették volna, és ezekkel jöttek volna mindjárt, miután el volt intézve az állami szükségletek kérdése, ahelyett, hogy az általános szavazati joggal jöttek volna, most már nyolc hónap eltelt, és még mindig nem tudunk semmit arról a törvényről. Hát olyan nagy munka az? annival nehezebb, mint az iparpártolásra vagy munkások betegsegélyezéséről szóló törvényjavaslatok? (*Felkiáltások: Bizony az!*) Oly nagy munka és olyanok-e nálunk a viszonyok, hogy nehezebb ily törvényt alkotni, mint pl. a szomszéd Ausztriában, ahol hat héten belül elkészítették a reformot és pár hónap alatt keresztülvitték? (*Ellentmondás*). Most tárgyalják.

Nálunk mivel töltik el az időt? Hiszen olyan törvények is kerültek elénk, amelyek hasznosságát én is elismerem, de megszavaztuk az iparpártolásra szóló törvényjavaslatot, amellyel önök sincsenek megelégedve, és nem lesz megelégedve az utókor sem. (*Ellentmondás. Majd elvállik!*) Most már meg van szavazva a szabadhajózási törvényjavaslat, amellyel önök közül is sokan nincsenek megelégedve, és nincs megelégedve a szabad hajózási társaság, nincsenek megelégedve az érdekelt felek Fiumében. (*Mozgás.*) Most jön a millimétertörvény, és Isten tudja mi minden még. Pedig akkor nagy reformokról volt szó, általános titkos szavazásról, progresszív adóról stb. Ezek most mind nem léteznek, de a millimétertörvényt meg kell szavazni. (*Mozgás.*) Ez az alkotmánybiztosíték? Mert alkotmánybiztosítékokról is volt szó akkoriban. (*Felkiáltások: Lesz is!*) És mi történik? Úgy hallom, mert csak hallomás után szólhatok, hogy most ismét kapunk egy kis szünetet, és aztán a millimétertörvénnyel foglalkozunk. Miért pocskékolják el a törvény-előkészítők az idejüket ily javaslatok kidolgozásával ahelyett, hogy az adatokat gyűjtenék és megcsinálnák az általános titkos és községenkénti szavazásról szóló törvényjavaslatot? (*Mozgás.*)

A közvélemény az egész országban elégtelen, nemzetiségi és faj különbség nélkül, mert azok a néprétegek, amelyek bízva bíztak a jelen kormányférfiakban akkor, amikor ellenzékiek voltak, amikor minden szavukban hittek, elvárják és remélik, hogy mégis törvénné fog válni az az ígéret. (*Mozgás.*) Éppen azért nagyon is szükséges volna, hogy nyilatkozzék a kormány (*Felkiáltások: Már nyilatkozott!*), hogy vagy rövid időn belül, vagy 1907. május 19-én, amikor az egyévi jubileumát fogja megülni kormányzásának (*Mozgás.*), várhatjuk-e, hogy bemutatja a törvényjavaslatot a képviselőházban? Sok mindenfélét lehet olvasni és hallani, és éppen ezért nagyon szükséges, hogy a kormány precíze nyilatkozzék, mert a közvéleményben az a hír kapott szárnyra, hogy a t. kormány el akarná sikkasztani az általános szavazati jogot. (*Felkiáltások balfelől: Ki hirdeti?*) Én nem hiszem ezt, nem hiszem mindenekelőtt azért, mert mikor az általános szavazati jog eszméje nálunk az egész közvéleményt megnyerte, akkor ezen eszme már Európa-szerte hódított, és miként a múltban nem zárhatta el a nagy közvéleményt a korszakalkotó eszmék elől sem a csendőrszurony, sem a közös vámterület, nem fogja elzárhatni a jövőben sem. Ezek az eszmék ma már oly népszerűek, hogy mindenki foglalkozik velük, átmentek a tömegekbe, a milliókba, és hiába lesz bármilyen cselekedés felülről, a nép szuverén akarata érvényesülni fog. Csakhogy az igazi államférfiúi bölcsesség az, hogy a népet jogos követelményeiben akkor elégtés ki, amikor kér és

vár, s ne kényszerítsék arra, hogy véráldozat árán szerezze meg azt a jogot, melyet az Isten számára rendelt és amely neki dukál.

*Simonyi-Semadam Sándor*²: Fenyegetni akar?

Vajda Sándor: Mit fenyegetsem én önt?

Simonyi-Semadam Sándor: Akkor miért mondta?

Vajda Sándor: Azt hiszem, a kormány is számot vet azokkal a körülményekkel, melyeket Ausztriában látunk. Egy valóban történelmi magasságon álló beszédben karakterizálta az osztrák miniszterelnök az ő álláspontját az általános szavazati joggal szemben, amidőn többek között konstatálja, hogy „der Kern des österreichischen Problems lautet eben: Gleichmässige Teilnahme der Nationalitäten an der Macht, oder allgemeine Ohnmacht!”³

Amint Ausztriában van, úgy van ez nálunk is. (*Ellentmondás.*) Ismerem én a közjogi különbségeket, de ugyanazok a nemzetiségi sérelmek és azok a nemzetiségi bajok, amelyek hátráltatták Ausztriát fejlődésében, ugyanezek a bajok rágnak mirajtunk is, a mi hazánkon is. (*Igaz! Úgy van! a középén.*) Mindaddig, míg a széles néprétegek nemzetiségi-, vallás-, felekezeti- és osztálykülönség nélkül nem lesznek itt képviselve, mindaddig igaz fog maradni az igen t. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr szava, melyet akkor mondott, mikor ellenzéki vezér volt, hogy ez a parlament nem képviseli a nemzetet, nem képviseli az országot. (*Élénk helyeslés és taps a középén.*)

*Szmracsányi György*⁴: Egészen másra vonatkozott az!

Vajda Sándor: Tessék beszédben replikázni, t. kolléga úr. Nekem az a meggyőződése, hogy az a nép, amely dolgozik, amely előteremti nekünk az állam szükségleteit, nem lesz arra kárthatva, miként a történelmi múltban, hogy minden jogot és minden milliméternyi előhaladást vér árán szerezzen meg, hanem, hogy nálunk is úgy fognak fejlődni a viszonyok, hogy szóharc árán, parlamenti úton fog ez a reform megvalósulni. Ma nagy és erős a koalíció, de tudjuk...

Egy hang: Az fáj ugye?

Vajda Sándor: Nem fáj nekem, én csak nézem és kacagom t. kolléga úr. De tudom nagyon jól, milyen a politikai pártok sorsa, melyek koalíciót csinálnak oly heterogén program alapján, s előre látom, hogy mi lesz a vége a koalíciónak is, mert hiszen minden emberi dolog mulandó, s ezért szét fog bomlani majd a koalíció is, és akkor szüksége lesz az igen t. Kossuth-pártnak a népre, amelyre appellált akkor, mikor szüksége volt rá.

Ismét el fog jönni ez az idő, valamint az az idő is, mikor ugyanazon helyzetben lesz a néppárt is, mert önök annak dacára, hogy konzervatívok, és elleneztek az általános, egyenlő, titkos és községenkénti szavazati jogot, mikor kenyértörésre került a dolog, azt hamarosan elfogadták. És el fogják fogadni és harcolni fognak önök ezért a jogért, mert klasszikusan fejezi ki magát ismét az osztrák miniszterelnök, midőn mondja (*Zaj és felkiáltások balfelől: Nem értünk németül!*)... Lefordítom azután (*olvassa*): „Denn wer wirklich konservativ denkt, wird es sich zur Aufgabe setzen, die weitesten Kreise des Volkes an das Staatsinteresse zu fesseln, den staatlichen Sinn in möglichst tiefe Schichten zu tragen.”⁵ Lefordítsam? (*Derültség és zaj.*) Ez egy dogmatikus örök igazság marad és annak idején, mikor önök össze fognak veszni (*Derültség.*), mert ez a történelmi fejlődésnek a következménye, akkor ismét konkurrálni fog a liberális, a progressivista Kossuth-párt a konzervatív néppártnal, és azért vagy az egyik, vagy a másik okvetlenül meg fogja ezt valósítani.

De kérdem én, hogy ha minden előrelátó politikus ezt el kell hogy ismerje, mikor Ausztriában a dolgok odáig fejlődtek, hogy egy zseniális ember meg tudta oldani ezt a nehéz kérdést, akkor mi nem volnánk-e képesek erre? Nincs-e nekünk is egy éppen olyan kaliberű zseniális emberünk, a miniszterelnök úr? Csak egy dolog hiányzik az én felfogásom szerint ebben a kérdésben – és ez a jóakarát.

Mivel a bona fides-t szeretném én hallani, azért interpellálok abban a reményben, hogy tiszta bort fog a pohárba önteni a miniszterelnök úr. A következő interpellációt intézem a kormányhoz (*olvassa*):

Interpelláció a kormányhoz. Miután a jelenlegi kormány az általános, titkos, egyenlő és községenkénti szavazati jog megvalósítása céljából lett Ófelsége által kinevezve, és a jelenlegi parlament

² Németújvár (Vas m.) néppárti képviselője (1864–1946; 1920-ban márc.–júl. miniszterelnök).

³ Az osztrák kérdés magya éppen abban áll: a nemzetiségek egyenlő részvétele a hatalomban vagy általános tehetetlenség!” [lefordíthatatlan szójátékkal]

⁴ Trencsén megye vágbesztercei kerülete néppárti képviselője.

⁵ Mert aki igazán konzervatívvan gondolkodik, azt fogja feladatának tekinteni, hogy a nép leg-szélesebb köreit az államérdekhez láncolja, az állatni szellemet lehetőleg mély rétegekbe levigye.”

ugyancsak a választók által ily értelemben felfogott szavazati jogi reform megvalósítása céljából lett megválasztva;

miután az alkotmány sáncaiból kiszorított néposztályok nemzetiségi különbség nélkül – tehát beleértve a magyar nemzetiségű jogfosztottakat is – az egész országban nyugtalansággal látják, hogy mind ez ideig a kormány semminemű nyilvános intézkedést nem tett az általános, titkos, egyenlő és községenkénti szavazati jognak törvényhozás útján való életbeléptetése iránt;

miután országos érdek, hogy a közvélemény megnyugtattassék az iránt, hogy a kormánynak nincsen semminemű oly rejtett törekvése, mely által az általános, titkos, egyenlő és községenkénti szavazati jog törvényhozás útján való megvalósítását meg akarná hiúsítani – kérdem:

1. Szándékozik-e a kormány az általános, titkos, egyenlő és községenkénti szavazati jogról szóló törvényjavaslatot haladéktalanul vagy legalábbis 1907. május hó 19-ig a törvényhozás elé terjeszteni?

2. Ha a kormánynak nem volna ezen szándéka, akkor mily körülmények között, mikor és mily feltételek mellett szándékozik a kormány az általános titkos, egyenlő és községenkénti szavazati jogról szóló törvényjavaslatot a ház elé terjeszteni?

3. Ha azonban egyáltalán nem szándékozik a kormány az általános titkos, egyenlő és községenkénti szavazati jogról szóló törvényjavaslatot a ház elé terjeszteni, akkor hajlandó-e ezt nyíltan bevallani, és lehetségesnek tartja-e ezen programjával ellentétes eljárást oly módon indokolhatni, hogy Öfelsége legfelsőbb akarata ne kompromittáltassék és az alkotmány sáncain kívül álló néposztályok elégtelensége megnyugtattassék? (*Helyeslés a nemzetiségi pártjain.*)

Elnök: Az interpelláció ki fog adatni a belügyminiszter úrnak.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Miután a t. képviselő úr hozzám is intézte ezt az interpellációt, és különben is oly kérdéssel van szó, amely az összkormány programjának egy sarkalatos tételét érinti, talán megengedi a t. képviselőház, hogy mint erre állásomnál fogva is hivatott, én adjam meg az interpellációra a választ. (*Halljuk! Halljuk!*)

Arra a modorra és indokolásra nézve, amellyel jónak látta a t. képviselő úr interpellációját bevezetni, engedje meg, hogy egy megjegyzést tegyek. (*Halljuk!*) Én alig hiszem, hogy a t. képviselő úrnak kérdése tulajdonképpen hozzánk van adressálva. Én azt hiszem, hogy nem is ehhez a házhoz, hanem azokhoz kifelé, akik tendenciózusan mindig azt a látszatot akarják kelteni, hogy ez a kormány programját és különösen ennek sarkalatos tételét nem akarja beváltani. (*Úgy van! Úgy van!*) Én azt hiszem, a t. képviselő úr talán nem is annyira azért intézte ezt a kérdést, hogy megnyugvást idézzon elő, mint inkább azért, hogy megnyugvást valahogy ne idézzon elő. (*Úgy van! Úgy van! Elénk derültség.*)

Hodzsá Milán: Rossz a lelkiismeretük!

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselő úr, ha komolyan keresi az igazságot, ennek a kormánynak nem lehet azt szemére vetni, hogy az időt pocsékolja és nem dolgozik. (*Úgy van!*)

Ez a kormány lelkiismeretes és nagy munkát folytat az emberi tevékenységnek egész addig a határáig, mint azt valakitől csak megkívánni lehet. (*Úgy van! Úgy van!*) Ezt jó lélekkel merem mondani. Nem hagyom magunkat úgy állíttatni oda az ország elé, mint akik az időt pocsékolják. Mi megoldjuk a megoldandó kérdéseket, megoldjuk abban a sorrendben, amint azoknak megoldását szükségesnek tartjuk. (*Élénk helyeslés!*)

Hiszen a t. képviselő úr járatos annyira a közigazgatásban, és illetőleg az állami teendők eltagolásában, hogy nagyon jól tudja, hogy azok a gazdasági teendők, amelyeket előkészítettünk és megoldunk, egészen másutt készítettek elő, mint a választói törvényjavaslat. Tehát nem lehet azt a szemrehányást tenni, hogy ezt teszi, és mást nem tesz. Mind a kettőt teszi, teszi olyan sorrendben, amint azt lehetőnek és szükségesnek tartja. (*Helyeslés.*)

T. képviselőház! Mi állunk a mi programunk alapján. Igenis, mi meg fogjuk oldani azt, amit az általános szavazati jogra nézve ígértünk; meg fogjuk oldani azt, hogy a demokratikus szellem minden modern követelményeit érvényesítsük a választások körében, meg fogjuk oldani és valósítani azt, hogy minden arra hivatott és képesített tényező bevonassék az alkotmány sáncaiba. Ez a mi feladatunk. Mert mi nem lelketlen és könnyelmű munkát akarunk végezni, mi ennek a nemzetnek ezeréves hagyományait és sikereit nem fogjuk könnyelműen odadobni. (*Élénk helyeslés és taps.*) Mi majd megoldjuk ezt a modern követelményeknek, a modern állami élet követelményeinek megfelelően.

De mit fogunk megóvni, t. ház? Meg fogjuk óvni ennek a nemzetnek biztos történelmi fejlődését a jövőre nézve is (*Élénk helyeslés*), meg fogjuk óvni úgy, hogy akkor, mikor igenis a nemzetiségi követelményeknek is eleget teszünk, meg fogjuk óvni ennek az államnak mindenekfelett magyar nemzeti jellegét. (*Zajos helyeslés.*) Meg fogjuk óvni éppen a népszuverénitás érdekében azt a nagy

elvet, hogy igenis a népnek szuverén akarata, ne pedig egyes agitátoroknak akarata érvényesüljön. (*Zajos helyeslés.*)

T. képviselőház! Ezeknek a szempontoknak érvényesítésével előterjesztéseinkben majd meg fogja találni a t. képviselő úr az alkotmánybiztosítókat is, amelyekre ő utalt; lehet azonban, hogy ezek az alkotmánybiztosítók nem úgy fognak kiesni, mint ahogy ő képzei azokat. (*Élénk helyeslés.*)

T. képviselőház! Mi nem könnyelműen vállalkoztunk nagy feladatunk megoldására. A mi feladatunk nem az, hogy egy könnyedén összehányt törvényjavaslatot terjesszünk a törvényhozás elé, és bizonytalan jövőnek tegyük ki ezt a nemzetet, ezt az országot. Minden tekintetben teljes garanciáját kell nyújtanunk az előrehaladásnak és a fejlődésnek. Ez komoly, nagy és lelkiismeretes munka, amely egyúttal azt a kötelezettséget rója ránk, hogy azt úgy készítsük elő, hogy e tekintetben minden irányban biztosítókat szolgáltatni képesek legyünk. Higyje el nekem a t. képviselőház, hogy ebben a munkákban minket megakasztani senki sem fog (*Helyeslés.*), bár gondolkozóba ejthet az olyan jelenség, amely nem az igazság mértékével (*Igaz! Úgy van!*), nem a jóhiszeműség látszatával akarja megítélni ezt a tevékenységünket. De ez a körülmény, ha gondolkodóba ejt is, legfeljebb csak lassíthatja munkánkat, programunk beváltásától eltántorítani nem fog.

Kérem a t. házat, hogy válaszat tudomásul venni méltóztassék. (*Élénk helyeslés és taps.*)

Elnök: Az interpelláló t. képviselő urat illeti a szó.

Vajda Sándor: T. képviselőház! A miniszterelnök úr azt mondta, hogy én ahelyett, hogy a közvéleményt meg akarnám nyugtatni, fel akarom korbácsolni a kedélyeket (*Úgy van!*), de emellett elismerte, hogy a közvélemény nyugtalan és izgatott, tehát meg kellene nyugtatni. Éppen azért jöttem én interpellációmmal és vártam, mert hisz én mint ellenzéki képviselő megengedhetem magamnak azt a luxust, hogy izgassak is (*Zaj.*), hogy ő, aki hivatott rá, paralizálja ezt az izgatást, és megnyugtassa a kormány nevében a közvéleményt, amelyet nem is mi, hanem a t. koalíció vezérfiai izgattak annyira fel, hogy ez az izgatás permanenciában maradt.

Nekem már egy párszor volt szerencsém úgy megjárni az igen t. miniszterelnök úrral (*Derűtlenség*), hogy mikor interpelláltam, azzal kenyerezett le, hogy jóhiszeműségemet kétségbe vonta. Ez egy retorikus fogás, de én azt tartom, hogy a kormánynak nem ez lenne kötelessége, hanem az, hogy objektíve feleljen az interpelláció tartalmára. Az én interpellációmban nagyon is hangoztattam azt a kérdést, hogy mi van az általános, titkos, egyenlő és községenkénti választójoggal. Az igen t. miniszterelnök úr erre azt felelte, hogy ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes; ezt fel lehet fogni, ahogy az ember akarja. Ismét alkalom nyílt nekünk és az országnak a miniszterelnök úr retorikai dexteritását megcsodálni, hogy ti. mondani mindig mond valamit, de azért sohasem mond semmit! (*Zaj.*) Én a választ nem vehetem tudomásul.

Elnök: Kérem a t. házat, méltóztatik-e a miniszterelnök úr válaszat Vajda Sándor képviselő úr interpellációjára tudomásul venni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, akik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Többség. Kijelentem, hogy a ház a miniszterelnök úr válaszat tudomásul veszi.

4

Az 1906. évi nemzetiségi felirati javaslat képviselőházi vitája¹

A

1906 júl. 7

Veres József beszéde a nemzetiségi képviselők felirati javaslatáról az 1906. évi képviselőházi felirati vitában

Képv. Napló, 1906, I. 278–281. l.

T. képviselőház! A feliratnak az a feladata, hogy a törvényhozás óhaját és akaratát tolmácsolja a király előtt. A mostani felirati vitában ennek dacára főként a nemzetiségek, nem pedig a nemzetnek óhajtásai kerültek kifejezésre, bármennyire kívánatosnak tartom is kormányzati okokból, hogy e felirati vita túlhosszú időre ne terjedjen, mégis szükségesnek vélem, hogy az elhangzott nemzetiségi vádakra magam részéről is egy pár megjegyzést tegyek. (*Halljuk!*) Nézetem szerint igen tévednek a nemzetiségi t. képviselő urak, amikor vádjaikat az egész nemzet rovására írják. (*Ellenmondások és felkiáltások a középén: Nem tesszük!*) Hiszen azok a panaszok nem az egész nemzetnek, hanem csak egy már leküzdött és elmúlt gonosz rendszernek rovására irandók. (*Felkiáltások a középén: Csakis!*) Maga a magyar nemzet türelmes és igazságos minden nemzetiség iránt. (*Felkiáltások a baloldalon: Nagyon is!*) A honfoglalástól kezdve mind e mai napig nyelve miatt ebben az országban ezer esztendőn át nem üldöztek senki mást, csak a magyart. (*Igaz! Úgy van!*) Innen van, hogy a nemzetiségek nemcsak megmaradtak, hanem meg is szaporodtak. Irodalmukat kifejthették, műveltségre, befolyásra szert tettek, holott a magyar faj egész vármegyékből kiszorított. Maga az uralkodóház akárhányszor magyar nemzet, a magyar faj rovására a nemzetiségeknek fogta pártját (*Felkiáltások: Igaz! Úgy van! Gyalázat!*) csak azért, hogy alkalomadtán ezeket kijátszhassa a magyar ellen. (*Igaz!*)

Somogyi Aladár: Memorandumot vittek Bécsbe!...

Veres József: Már 1844-ben kimondotta a törvényhozás – és én úgy emlékszem, hogy a nemzetiségek sem szólottak ellene akkor –, hogy hivatalnok, pap, tanító nem lehet az, aki a magyar nyelvet nem bírja, és még ma is száz számra vannak papok és tanítók, akik a magyar nyelvet nem beszélik. Ez a türelem a magyar faj részéről.

Goldis² László: Nincs hódító ereje!

Veres József: 1879-ben törvény rendelte, hogy az elemi iskolában a magyar nyelvet mint az állam nyelvét kell tanítani, hogy a gyermek az iskolából kilépve, tudjon magyarul.

Egész vármegyéken mehetünk végig, mégis azt tapasztaljuk, hogy az ifjabb nemzedék még sem beszél magyarul. (*Zaj a nemzetiségi padokon.*)

Egy hang (a baloldalon): Szamár!

Elnök: Kérem a képviselő urakat, tartózkodjanak a közbeszólásoktól, és folytonos közbeszólásaikkal ne zavarják a szónokot.

Veres József: Ha a t. képviselő urak a nemzetiségi törvény végrehajtását oly türelemmel sürgetik azért, mert törvény, miért nem tartják épp olyan tiszteletben az 1844. és 1879-iki törvényt? (*Felkiáltások a nemzetiségi padokon: Végre vannak hajtva!*) Ha végre lenne hajtva,

¹ A felirati vita középpontjában a koalíciós kormányzat feliratával szemben a *Polit* Mihály és képviselőtársai által benyújtott nemzetiségi felirati javaslat áll. (Szövegét l. Iratok IV. 71. sz. irat, 671–675. l.). Ennek megállapításait elemzik nemzetiségi részről, bírálják a koalíciós kormánypárt részéről. A felirati vita egy-két élesebb kitéltől – *Veres József* (Orosháza függetlenségi és 48-as képviselője, ev. esperes (.4.) és *Bánffy* Dezső néhány megállapításától eltekintve a szokványos nemzetiségpolitikai polémia keretei között maradt. Figyelmet érdemel azonban a vita zárszavaként elhangzott miniszterelnöki és a feliratot benyújtó nemzetiségi képviselő, *Polit* Mihály felszólalása. *Wekerle* zárszava (*G.*) a koalíciós miniszterelnök egyik legjelentősebb nemzetiségpolitikai megnyilatkozásának számít, mint azt a közvetlenül a miniszterelnök után felszólaló és az 1906. évi felirati nemzetiségi vitát berekesztő *Polit* Mihály is elismeri. (L. Képv. Napló, 1906. I. 364–367. l.)

² *Goldis* László (1862–1934), a radnai kerület román nemzetiségi képviselője, aradi gör. kel. román szentszéki titkár, később aradi gör. kel. püspök.

egész Magyarország magyarul beszélne, pedig azt nem tagadhatják, hogy ez nem így van. Mi nem azért tanítatjuk a népiskolákban a magyar nyelvet, hogy anyanyelvüktől megfosszuk a nemzetiségeket; ez Magyarországon igaz magyarnak soha eszébe nem jut, hanem azért tanítatjuk, hogy az a szegény ember is bírjon egy közös nyelvet, mellyel a magyarral és a többi nemzetiségekkel is érintkezhessek és a közéletben mindenképpen boldogulhasson. Ha nem tanítatnók a magyar nyelvet, meg vagyok győződve, hogy a t. képviselő urak azért panaszkodnának, hogy miért nem tanítatjuk azt, és hogy még csak alkalmat sem akarunk adni a nemzetiségeknek, hogy az állam nyelvét ők is megtanulhassák. (*Élénk helyeslés a baloldalon. Felkiáltások a nemzetiségi padokon: Próbálják meg! Zaj. Elnök csenget.*)...

A felirati javaslatot
elfogadja.

B

1906 júl. 7

Bella¹ Mátyás szlovák nemzetiségi képviselő felszólalása a felirati javaslat folytatólagos tárgyalásakor
Képv. Napló, 1906, I. 281–285. l.

T. ház! Az előttem szólott t. képviselő úr beszédéből azt vettem ki, hogy nem barátja a természetellenes magyarosításnak, hanem hogy csupán természetes úton kívánja a haza összes, tehát nem magyar ajkú polgárainak is tömörítését. Ha a képviselő úr ezen állásponton megmarad, igen szépen megférünk egy gyékényen, mert nekünk is egyik legfőbb célunk, hogy ne erőszakosan történjék az az összeforrasztás, hanem aminek történnie kell, az történjék a maga természetes útján. Bizonyos csodálkozásnak adott kifejezést a t. képviselő úr akkor, amikor rámutatott arra, hogy a nemzetiségi képviselők sorában nem láthatunk német képviselőt, hanem csak román, szerb és tót képviselőket. Ez igaz, csakhogy én azt a megjegyzést kockáztatom, hogy ha pl. a törvény megadná nekünk azt, amit megadott az erdélyi szászoknak, akkor részemről most is a kormánypárti padokban ülnék.

Egy hang (a baloldalon): Mivel van több azoknak? (*Mozgás a középben.*)

Bella Mátyás: Azoknak a nemzetiségi törvény értelmében meg van adva a kellő szabadság!

Vlád Aurél: Ha valahol, úgy náluk végre van hajtva a nemzetiségi törvény!

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak. Vlád Aurél képviselő urat kérem, tessék csendben maradni!

Bella Mátyás: Az 1905-iki általános választás lezajlása után szabadabban lélegzett fel az egész ország: a szabadelvű párt bukása után új remény csillant fel Magyarország összes lakói előtt, nevezetesen az, hogy hazánkban ezen párt uralmának letörtével végre-valahára jogról, szabadságról és igazságról is lehet beszélni. Csak az igen t. függetlenségi párt szavait ismétlem, amidőn hivatkozom arra, hogy a régi szabadelvű párt rezsimjének párturalma tényleg párját ritkította, mert ez a rendszer kapzsiságában és önkényében odáig haladt, hogy a közvéleménynek a jogról, igazságról és szabadságról alkotott fogalmait végképpen deformálta. (*Úgy van! a közép hátsó padjain és balfelől.*) A vármegyék autonómiáját egyszerűen elkezelte, a törvényhatóságot párt-szervezetté alakította át. (*Úgy van! a közép hátsó padjain és balfelől.*) Gazdasági téren pedig valóságos gyarmatpolitikát folytatott ez a rendszer. A statisztikai adatok hiteles tanúbizonyosága szerint hazánkban a kisbirtokosok száma az utolsó 30 év alatt 120.000-rel csökkent, és a szűkebb értelemben vett Magyarország területén a legutóbbi 10 év alatt ugyanezen statisztikai adatok szerint 70.000 kisbirtok pusztult el annak a politikának áldozataként. Az adóprést a letűnt politikai rendszer egy kivándorlókat csináló modern automata géppé változtatta át. (*Úgy van! Úgy van!*) Azon rendszer következeképpen nincs hazai iparunk, mert az ezen célra a mindenkori kormányok által folyósított összegeket nem az iparfejlesztés céljaira fordították, hanem ennek ürügye alatt az akkori rendszert támogató egyes politikus gyárosokat támogatták. Csak így lehetséges, hogy nincs hazai iparunk, hanem van egy pár vállalkozási kedvét elvesztett gyárosunk és van száz- ezrekre menő, minden politikai jogot nélkülöző és a megélhetés legelemibb feltételeiben szűkölködő munkásosztályunk. Ez a politikai rendszer odáig jutott azon igyekezetében, hogy mindent hatalmába kerítsen, hogy elvágta az igazi parlamentárizmus egyedüli életerét: a szabad választási jogot, sőt ezzel sem elégedvén meg, a szólásszabadságot is korlátozta...

¹ Liptószentmiklós szlovák néppárti képviselője. Utóbb a Slovenská Liga elnöke.

A függetlenségi párt, szívlelje meg a bukott szabadelvű rendszer csődjében rejlő tanulságokat. – Beszéde befejező részében hosszasan fejtegeti, hogyan fordította ez a rendszer a nemzetiségek ellen az 1868. évi nemzetiségi törvény közigazgatási (3. §) és közoktatási (17. §) engedményeit, hogyan élt vissza

a törvényben hasonlóképpen biztosított gyülekezési és egyesülési joggal. – A nemzetiségi képviselők felirati javaslatát ajánlja elfogadásra.

C

1906 júl. 9

*Brediceanu Coriolan felszólalása a román nemzetiségi politikusokkal szemben táplált feltevések tárgyában az 1906. évi felirati vitában*¹

Képv., Napló, 1906, I. 310–315. l.

T. képviselőház! Nekem jutott a szerencse, hogy a felirati vita második hetét megkezdjem. (Zaj a baloldalon.)

Elnök: Csendet kérek!

Brediceanu Coriolán: Sajnálom, hogy az első napon nem tudtunk egyetérteni. Azt hiszem, t. ház, hogy ha akár annyian fogunk is beszélni, amennyien eddig, és ugyanazon mederben folytatjuk a vitát, a jövő év Szent Mihály napjáig is beszélhetünk, és mégis ott leszünk, ahol most. (Zaj. *Elnök csenget.*)

Mindenekelőtt számolnunk kell azon szemrehányásokkal, mintha felszólalásaink egyedüli indoka az volna, hogy mi a külföld előtt Magyarország ellen hangulatot akarunk teremteni. Ezt mondta minden szónok, az államtitkár úr is. Hát, t. képviselőház, manapság nem lehet az államokat kínai fallal körülvenni. Manapság járnak-kelnek, jönnek-mennek mindenütt a népjogok védői, és nézik a tényleges állapotokat minden néven nevezendő nemzetiségeknél a népjogok érvényesítése szempontjából. A mai közlekedési viszonyok mellett meg kell, hogy lepje önöket is és általában mindenkit, hogy bizony a külföld nagyon jól van tájékozva a valódi viszonyokról, nem úgy, amint azt a pártok egyike vagy másika itten prezentálja. És legyenek megnyugodva, hiába vádolnak bennünket; a népjogok védelmében olyan hatalmas szövetségesünk van, amelyet letiporni, fenyegetni, abszolute eltüntetni lehetetlen.

Somogyi Aladár: Bokányiék!

Brediceanu Coriolán: Azért hagyjunk fel, t. ház, a felszólalás indokainak kifürkészésénél ilyen gyanúsításokkal; nem érnek el velük semmit, legfeljebb azt, hogy azok, akik Magyarország állapotait valóban ismerik, éppen ezen gyanúsításokban egy palástot fognak találni, amely alatt önk a valódi tények elferdítésére törekszenek.

T. ház! A második gyanúsítás az, hogy mi nem elégszünk meg azzal, hogy otthon izgatunk, hanem ugyanezt tesszük itteni felszólalásainkkal, és innen akarjuk irányítani a nemzetiségeket. Erről az izgatásról annyi vádat hallottam, hogy én, aki véreim, nemzetiségeim között olyan vagyok, hogy szavamra hallgatnak, majdnem felszólítanám az urakat, hogy tanítsanak meg arra, hogyan kell izgatni. (Zaj. *Elnök csenget.*)

Somogyi Aladár: Ez nagyszerű!

Brediceanu Coriolán: Ez nagyszerű, de igaz! Én több évtizeden át ott élek a nép között, amelynek körében vannak magyarok is. Mindenféle nemzetiségű és vallású emberek jöttek hozzám, és vették igénybe közbenjárásomat mindenféle jogsértés dolgában. Büszke voltam mindig, valahányszor a törvényhatósági ülésen azzal kezdtem felszólalásomat: Nagy megtisztetésnek tartom, hogy a magyarok érdekében emelhetem fel szavam. Így tanúsítottam én, és így kell tanúsítania mindenkinek a hazafias érzést és a jogérzetet...

A továbbiakban az 1849. évi, majd az 1868. évi nemzetiségi törvényekre hivatkozva sürgeti a nemzetiségi egyenjogúság gyakorlati, Európa-szerte biztosított elismerését. – A nemzetiségi felirati javaslat elfogadását ajánlja.

¹ A felirati vita záró szakaszán először 1906. júl. 7-én *Vlád Aurél* szólalt fel a román nemzetiségi képviselők közül. Interpellációjában tiltakozott a Fejérváry-kormány alatt, kinevezett tisztviselők állami kártalanítása ellen, de véleményét Wekerle miniszterelnök válasza után módosította. (Képv. Napló, 1906. I. 296–298. l.)

D

1906 júl. 9

Nagy György felszólalása a nemzetiségi képviselők magatartásáról az 1906. évi képviselőházi felirati vitában

Képv. Napló, 1906, I. 317–318. l.

...A nemzetiségi képviselők arra törekednek, az az óhajuk, hogy az állampolgári jogokból minél gazdagabban részesedjenek, de az állampolgári terhekből minél kevesebbet vállalnának. Az önök nemzetiségi politikája a bűn, a sötétség, a reakció politikája. Azért nem akarják, hogy a magyar nyelv tanítása behozassék az iskolákba, mert tudják, hogy ha felvilágosodott, képzett lesz a nép, ha önöket igazi világításban látja, el fog önöktől fordulni. (*Igaz! Úgy van!*) És önök beszélnek hazafiságról? Amikor a nemzetnek vágyával, a nemzet akaratával, óhajával, ideáljával szembehelyezkedve, a magyar vezényszó iránt való ellenszenvüknek adnak kifejezést? (*Zaj.*) Önök mernek beszélni hazafiságról, amikor az önök sorából Petrovics képviselő úr elég vakmerő volt azt mondani itt az ország hallatára, hogy ha jogtalan kívánságaik nem teljesítettek, akkor egy új 48, egy új veszély idején nem az édes haza mellett, hanem az édes haza ellen foglalnak állást? (*Nagy zaj.*)

Somogyi Aladár: Úgyis tudnók, ha nem is mondta volna!

Sümegei Vilmos: Önöknek kellett volna kidobniok soraikból!

Elnök: Csendet kérek!

Nagy György: Goldis László nemzetiségi képviselő úr azt mondta, hogy programjuk ki van nyomtatva Európa minden nyelvén. Azt ajánlom, nyomassák ki az ilyen nyilatkozatokat is Európának minden nyelvén, hadd álljon tiszta megvilágításban az európai közvélemény előtt, hadd sújtsa megvetéssel perfid eljárásukat. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)...

A feliratok „a nemzeti óhajok kifejezésének” tartja, a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

T. ház! Nekünk is van nemzetiségi politikánk. A mi nemzetiségi politikánk a szeretetnek, az igazságnak, a demokráciának politikája, amely míg egyfelől nem engedi meg a nemzetiségeknek elnyomatását, másfelől nem engedi meg azoknak hatalmi túlkapásait, szupremáciáját sem. A mi nemzetiségi politikánk, nemzetiségi képviselő urak, megengedi, hogy a nemzetiségek az állam égisze alatt ápolják szokásaikat, virágoztassák kultúrájukat, de nem engedi meg azt, hogy külön közjogi állással államot teremtsenek az államban. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) A mi nemzetiségi politikánk egyforma jogot biztosít minden állampolgárnak, az állampolgári jogok teljességében részesíti őket, de nem engedi meg azt, hogy jogtalan kívánságokkal, alaptalan sérelmekkel áttörni igyekezzenek az egységes magyar állameszme kereteit, nem engedi meg azt, hogy az önök által is annyiszor hivatkozott 1868:XLIV. tc. 1. §-ában expressis verbis kimondott egységes osztatlan magyar nemzet fogalmán sebet ejtsenek.

Éppen a nemzetiségi képviselőknek ellenséges magatartása miatt üdvözlöm igaz szeretettel a feliratnak az okszerű gazdasági politikára, az új kereseti források megnyitására vonatkozó kijelentéseit. E kijelentéseket kibővíti a miniszterelnök úr programbeszédének az a része, melyben megígérte az erdélyi birtok viszonyoknak, a tagosítás és arányosítás kérdésének rendezését, és megígérte erre vonatkozólag egy külön ügyosztály felállítását. Különösen Erdélyben van szükség okszerű gazdasági politikára, mert ott a legintenzívebb a nemzetiségi támadás, és míg egy okszerű gazdasági politikával egyfelől erőssé, anyagilag hatalmassá és így ellentállóbbá tesszük a magyar elemet, addig másfelől a nem magyar ajkú polgárok meggyőződnek a kormánynak, az állam vezető férfiainak irántuk való jóságáról, politikai bölcsességéről, és lelkük elveszti fogékonyságát a lelketlen agitátorok további izgatásaival szemben.

Nagy György beszéde után *Vajda Sándor* román nemzetiségi képviselő szólalt fel. (Képv. Napló, 1906. I. 318–323. l.) Kitételekben bővelkedő beszéde, melyben a többi közt azt, fejtegette, hogy a nemzetiségeknek még anarchista alapon is joguk lenne pártot alapítani, feleslegesen kiélezte a polémiát, és megnehezítette a soron következő nemzetiségi felszólalók, így az 1906. júl. 10-én „a nemzetiségellenes beolvasztó politika” ellen tiltakozó *Jehlicska* Ferenc szlovák nemzetiségi képviselő (Uo., 335–336. l.) helyzetét.

E

1906 júl. 10

Br. Bánffy Dezső felszólalása és Justh Gyula, a képviselőház elnökének a hozzászólása a nemzetiségi kérdéstről az 1906. évi felirati vitában

Képv. Napló, 1906, I. 338–344. l.

T. képviselőház! Valóban különös helyzetben vagyok. Én, aki pártokhoz nem tartozom, én, ki egyedül vagyok, szorosán véve, mióta ez a felirati vita folyamatban van, állandóan támadtatom nézeteimért, tényeimért és azon irányzatért, melyet a nemzetiségi kérdésben képviselek. Hogy jövök én ahhoz? Hogy jövök én ahhoz, hogy velem foglalkozzon egész sora a képviselő uraknak, az én politikámmal, amely politika nincs, amely politikának képviselete ebben a házban nincs; én velem, kinek háta mögött nem áll senki, kinek elhatározásai, törekvései visszhangra nem találtak.

*Kubik Béla*¹ mert másképp nem tudtak volna két napig sem beszélni, egyszerű a dolog!

*Br. Bánffy Dezső*²: Különös, a képviselő urak foglalkoznak az én rendszeremmel, foglalkoznak a felirati vita tárgyalása rendjén nemzetiségi politikámmal és azokkal a törekvésekkel, amelyekkel én az egységes magyar nemzeti államot létrehozni akarom. Foglalkozzanak a kormánnyal, kérdezzék meg a kormányt, mi a politikája ezekben a kérdésekben, és ha nincsenek megelégedve, támadják vagy helyeseljék, de ferde helyzetet ne teremtsenek, hogy kicéloznak maguknak egyetlen pontot, mikor itt van előttük egy nagy tábor, egy egységes céltábla, amellyel szemben állást foglalhatnak.

Ez nagyon különös, de mégis szólnom kell, és erről a kérdéstről kell szólnom, mert azt hiszem, hogy ha itt a házban egyedül vagyok, az én magyar nemzeti állami ideálom helyeslői, óhajtói, kívánói számtalanok vannak azonban az országban, és az ország többsége velem egyetért. Lehetőséges, és talán helyesnek van, hogy bársonyszékekből azzal a sovinizmussal, amellyel a bársonyszékeken kívül foglalkozni lehet, nem foglalkozhatnak az államférfiak. Talán én sem domborítottam oly határozottan ki sovinizta állameszméimet akkor, mikor bársonyszékben ültem, de azt hiszem, azért senki engem azzal nem vádolhat, hogy azon négy év alatt, míg Magyarország állami ügyei intézésében talán szavam, talán vezető szavam volt, a nemzeti állam érdekeit bármiben is feláldoztam volna, sőt merek hivatkozni, azt hiszem e tekintetben ellentmondásra nem találok, hogy akkor ily hangok itt el nem hangoztak (*Egy hang a közéről: Nem voltunk itt!*), mert érzése volt, tudomása volt...

Vlád Aurél: Voltak zsandárjai!

Br. Bánffy Dezső: ...az illető uraknak a tekintetben, hogy minden ily hang, minden a magyar állameszme ellen fölemelkedő szó megtoroltatik. (*Egy hang a közéről: És az eredmény?*) Az eredmény az, hogy itt a képviselőházban tárgyalhattunk, az ország ügyeivel foglalkozhattunk, és nem foglalkoztunk oly kérdésekkel, melyek elméleti jelentőségűek, de gyakorlati értékük nincs. Nem szabad hogy legyen!

Vajda Sándor: Csak Bécsnek mindent odaadtak!

*Elnök*³ Csendet kérek, ne méltóztassanak folytonos közbeszólásokkal zavarni a szónokot!

Br. Bánffy Dezső: Nyugodtak lehetnek a képviselő urak, hogy közbeszólásaikkal engem megzavarni nem fognak, sem el nem fognak terelni azon iránytól, melyben nyilatkozni akarok.

Vlád Aurél: Nem is akarjuk!

Br. Bánffy Dezső: A vita, amely itt folyik, egy meddő vita, mert a cél tekintetében abszolút ellentétes állásponton vagyunk, és ha a cél tekintetében egyet nem értünk, az eszközök tekintetében egyet egyáltalában nem érthetünk...

Véleménye szerint „csak a nemzeti államoknak van létjogosultságuk Európában”. A cél az egységes magyar nemzeti állam. Helyteleníti a horvát nyelvű felszólalások engedélyezését. A nemzetiségi képviselőkkel és általában a nemzetiségi politika szereplőivel fel kell venni a harcot. – A feliratot elfogadja.

¹ Mezőcsát függetlenségi és 48-as párti képviselője.

² Szeged város I. kerületének ekkor pártonkívüli képviselője.

³ *Justh Gyula* (1850–1917) a koalíció örökös házelnöke, Makó függetlenségi és 48-as képviselője (1884 óta).

Elnök: Csendet kérek, t. ház! Br. Bánffy Dezső képviselő úr két szemrehányást tett nekem. Egyik szemrehányása az volt, hogy a képviselők névsorába a horvát képviselők keresztnévei nem magyar, hanem horvát nyelven iktattattak be. Bocsánatot kérek, de az iroda a horvát képviselők neveit a megbízólevelek alapján írta be az általános névjegyzékbe, a megbízólevelekben pedig azok nevei horvát nyelven voltak feltüntetve. Ez tehát nem képezhet olyan sérelmet, amelyből azt lehetne következtetni, hogy itt a nemzeti szellem tekintetében bizonyos lejtőre jutottunk, és bizonyos hanyatlás állott elő, annyival kevésbé, mert ezen a bajon könnyen segíthetünk. A tegnapi napon pl. magam is akkor, amidőn kijelöltem azon nyolcvan képviselő nevét, akik hivatta lesznek majd az összeférhetlenségi esetben ítékezni, Drohobeczky képviselő urat Gyulának és nem Juligonak neveztem. Ez természetesen nem mindig lehetséges ilyen egyszerű módon, mert utóvégre vannak olyan horvát nevek is, amelyeket magyarra fordítani nem is igen lehet. Ez mindenesetre még tanulmány tárgyát kell hogy képezze. Az iroda azonban nem követett el hibát, mert nem iktathatta be a horvát képviselők neveit másképpen, mint ahogy azok a megbízólevélben szerepeltek. (*Helyeslés.*)

Másik sokkal fontosabb szemrehányása volt a t. képviselő úrnak, hogy itt a képviselőházban az összeférhetlenségi bizottságnak egyik horvát tagja horvát nyelven tette le az esküt, és ezzel szemben azt kifogásolta a t. képviselő úr, hogy a horvát képviselőnek a törvény értelmében csak beszélnie szabad a házban horvátul. Téved a t. képviselő úr... (*Mozgás és zaj.*) Csendet kérek!..., mert az 1868:XXX. törvénycikk 59. §-a határozottan azt mondja, hogy a horvát nyelvet is használhatják, ami nemcsak a beszélésre vonatkozik, hanem azt jelenti, hogy általában minden téren használhatják a horvát nyelvet. (*Helyeslés.*) Én ezt a törvényt nem csináltam, de amíg ezen a helyen ülök, fogadalmam értelmében a törvényt végre fogom hajtani (*Élénk helyeslés.*), és amidőn helyet adtam annak a kívánságnak, hogy itt horvát nyelven tehesse le az összeférhetlenségi állandó bizottság tagja az esküt, nem tettem egyebet, mint hogy szigorúan ragaszkodtam a törvényhez. (*Éljenzés.*)

A jövőre nézve is kijelentem, hogy én semmiféle mellétekinteteknek hódolni nem fogok, egyedül a törvénynek és a házszabályoknak. (*Élénk helyeslés.*)

Ezek azok, amiket Br. Bánffy Dezső képviselő úr felszólalására szükségesnek tartottam a magam igazolása szempontjából megjegyezni. (*Élénk helyeslés. Felkiáltások a nemzetiségi kérdés padján: Éljen az elnök!*)

F

1906 júl. 10

Maniu Gyula román nemzetiségi képviselő válasza Bánffy Dezsőnek a nemzetiségi kérdésben az 1906. évi felirati vitában

Képv. Napló, 1906, I. 344–351. l.

T. ház! Ha olcsó népszerűsége vágyakoznám, mi sem volna könnyebb feladat részemre, mint megküzdeni az igazság fegyvereivel azon invektívák ellen, melyekkel a t. előttem szóló br. Bánffy Dezső úr nemcsak román nemzetemet, nemcsak a románokat, hanem ez országnak minden nem magyar ajkú népét megtámadta. Nem fogom ezt megtenni, nem pedig azért, mert már rég elhatároztam magamat arra, hogy az igen t. előttem szóló képviselő úrral a nemzetiségi kérdés tekintetében szóba nem állok, és vele e tárgyban nem vitatkozom. (*Zaj.*)

*Olay Lajos*¹: Szegény Bánffy! Szegény Bánffy!

Elnök: Csendet kérek!

*Maniu Gyula*²: Nem pedig azért, mert azok után, amiket ő általa előadva hallottam, és azok után, amiket ő általa írva olvastam, meggyőződtem arról, hogy az igen t. előttem szóló úrnak nincsen meg az az érzéke, amely szükséges, hogy ezt a kérdést azzal a tárgyilagossággal tárgyalja, amely minden embertől, de különösen államférfiútól megkívántatik.

T. ház! Akkor, mikor az előttem szóló képviselő úr a nagy világnak szánt és néhány év előtt megjelent egy cikksorozatában azt a kijelentést tette, hogy ebben az országban más kultúrát,

¹ Szigetvár függetlenségi és 48-as párti képviselője.

² Balázsfalvi ügyvéd, Alvinc román nemzetiségi képviselője.

mint magyar kultúrát nem tűr meg (*Felkiáltások a baloldalon: Nagyon helyes!*); akkor, amikor a t. képviselő úr kijelentette, hogy valamennyi népnek, amely itt ez országban lakik, nincsen joga kulturális aspirációkra; amikor az előttem szóló t. képviselő úr ugyanabban a brosúrában, nagy politikai és államférfiúi előrelátással azt kívánta, hogy a magyarországi szászok magyarosodjanak meg, azért, hogy németországi testvéreiknek ezzel szolgálatot tegyenek; ilyen államférfiúi előrelátással, t. képviselőház, én a néppszichológiával ennyire tisztában levő államférfiúval a kérdésben tárgyalni nem óhajtok. (*Derűtség a baloldalon. Felkiáltások: Szegény Bánffy Dezső!*)

Reflektálni kívánok azonban, t. ház, egynéhány megjegyzésére, különösen arra, amelyben a jogállam létesítését egynéhány századra ki akarja tolni.

Őszintén mondhatom, t. ház, hogy igazunknak nagyobb szolgálatot senki sem tehetett és nem tett, mint br. Bánffy Dezső akkor, amidőn kijelentette ország-világ színe előtt, hogy itt nincsen arról szó, hogy jogállamot állítsunk fel; nem kell, hogy a jogot érvényesítsük, hanem mindenekelőtt tüzzel-vassal meg kell csinálni az országban a nemzeti államot (*Élénk helyeslés.*), és majd akkor, kétszáz vagy háromszáz esztendő múlva virágozhatik a jog is. (*Felkiáltások: Teljesen igaza van!*)

Én, t. képviselőház, aki lelkesedem nemcsak nemzetem jogai iránt, hanem tisztelem minden népnek az aspirációját, s óhajtok nemcsak magam, hanem minden népnek igaz úton való boldogulását itt az országban és a világ minden népénél, s a jogrendet mindennél többre becsülöm, higyjék el, t. ház, fájdalommal, fájdalomtelt szívvel hallgattam, hogy most, a XX. században, egy államférfiú, aki ez országnak miniszterelnöki székét foglalta el, képes volt kiszalasztani a száján azt a szót, hogy jogállam nem kell (*Felkiáltások: Nem azt mondta, hanem hogy előbb a nemzeti államot kell kiépíteni!*), és hogy nekünk jogot statuálni csak kétszáz év múlva lehet. (*Felkiáltások: Azt nem mondta!*)...

A továbbiakban a nemzetiségi felirati javaslat jellegét fejtegeti és azt elfogadásra ajánlja.

G

1906 júl. 10

Wekerle Sándor miniszterelnök válasza a nemzetiségi képviselők felszólalásaira, br. Bánffy Dezső és Vlád Aurél hozzászólása a miniszterelnök válaszához az 1906. évi felirati vitában

Képv. Napló, 1906, T. 351–356. l.

Wekerle Sándor miniszterelnök a felirati vita zárszavának szánt felszólalása bevezető részében a koalíciós kormány felirati javaslata rövid elemzését adta, majd egyes bírálói (*Maniu Gyula, Veres József*) érveivel vitakozott. – A továbbiakban, beszéde négyötöd részében viszont kizárólag a nemzetiségi kérdéssel foglalkozott, feltehetően azért is, hogy elkerülje a koalíciós kormány felirati javaslatának érdemi vitáját, mely javaslatról a közölt beszéd bevezetésében maga is elismeri, hogy „átmeneti jellegű” és „nem minden tekintetben részletes”.

...Engedje meg a t. képviselőház, hogy Veres képviselő úr javaslata után áttérhessek arra a feliratra, amely a t. képviselő urak részéről adatott be, az ún. nemzetiségi párt részéről. Kénytelen leszek kissé részletesen foglalkozni (*Halljuk! Halljuk!*) azokkal a panaszokkal, amelyekkel itten méltóztattak felhozakodni, hogy ez a szolgabíró állítólag így járt el, amaz pedig amúgy; pedig, bocsánatot kérek, ezeket a panaszokat jogosultaknak sem ismerhetem el, legalább nem egészükben, másodsorú kicsinyesnek is tartom, hogy ilyen panaszokkal itt álljanak elő; hiszen a mi fennálló törvényeink megfelelő garanciát nyújtanak minden panasznak a maga fóruma előtt való elintézésére. Egyedül Polit képviselő úrról kell elismernem, hogy magasabb szempontból bírálta el a kérdést; sajnálom, hogy éppen ezen magasabb szempont tekintetében ő vele kell a legellentétebb állást elfoglalnom.

Hosszasan fejtegeti, hogy a nemzetiségi képviselők „az utóbbi években nem tapasztalt előzékenységgel találkoztak”, mégis bizalmatlanok és elfogultak a koalícióval szemben. – A nemzetiségi közbeszólásokban említett választási sérelmekkel (Rózsashegy, Olaszliszka) kapcsolatban kijelenti, hogy azokkal közösséget nem vállal, s a megértés útját kívánja járni, de ennek első feltétele, hogy a nemzetiségi képviselők „lépjenek fel határozott programmal”.

Vajda Sándor: Legyünk először pártnak elismerve! (*Felkiáltások a nemzetiségi padjain: Vagyunk olyan urak mi is! Zaj a baloldalon, Elnök csenget.*)

Elnök: Csendet kérek!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Tegnap is erről beszéltek a képviselő urak. Hát miattam tarthatja magát olyan úrnak, amilyennek akarja, én csak egyben nem tudok neki biztosítékot nyújtani, és ez az, hogy más is olyan úrnak fogja elismerni. (*Zajos derűtség.*)

Jöjünk tisztába, t. ház, egy pár kérdéssel, amelyek nélkül a megegyezés nem lehetséges. (*Halljuk! Halljuk!*) A t. képviselő urak úgy állítják fel a kérdést, mintha a nemzeti állam és a jogállam közt valami differencia volna.

Vajda Sándor: Bánffy állítja úgy fel!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ma is így állította fel itt a kérdést az egyik képviselő úr. Br. Bánffy Dezső képviselő úr nem ezt mondta, hanem azt, hogy ő a jogállamot elismeri, de annak némely követelményét fokozatosan kívánja megvalósítani.

Ez, megjegyzem, talán köztem és közte is differencia lehet, én azonban a nemzeti államot és a jogállamot ellentétes fogalmaknak nem ismerem el. (*Zajos helyeslés.*) Hasonlóképpen nem ismerhetem el ellentétes fogalmaknak a nemzeti államot és a liberálizmust. A liberálizmus nem azt teszi, hogy minden szabad; és így azok az intézkedések, azok a korlátok, amelyeket önmagunk legálisan, a közakaratnak megfelelőleg állítunk fel, azok sohasem a liberálizmusnak sérelmei, negációi, hanem annak szabályozói és biztosítói. (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) Ezért én, t. képviselőház, a nemzeti állam és a liberálizmus között sem ismerhetek különbséget. Hanem megmondom én, hogy mi közöttünk a differencia. (*Halljuk! Halljuk!*) Közöttünk a differencia az, hogy mi egy történelmi múlttal, történelmi jogalapon fejlődő nemzet vagyunk (*Zajos helyeslés a jobb- és a baloldalon.*); a mi történelmi múltunkban van a mi nemzeti biztosítottságunk, ezen történelmi múltból és jogalaptól kívánjuk mi a haladó kornak minden fejleményét, minden modern ideáját megvalósítani. Bizonyos dolgok olyan ismeretlen definícióját azonban, mint a „természetjogok”-at, bocsánatot kérek, mi el nem ismerünk. (*Zajos helyeslés a jobb- és a baloldalon.*)

Másodszor nem ismerhetjük el azt, hogy ennek a nemzetnek alapját és fejlődését ethnográfiai viszonyok szabályoznák. A történelmi jogfejlődést ezen a téren is fenn kell tartanunk. (*Helyeslés.*) Harmadszor nem ismerhetjük el azt, hogy bárminemű nemzetiségi szempontból támasztott területi követelmények legyenek vagy pedig külön nemzetiségi testek és népfajok, mint egyedek.

Polit Mihály: Adminisztratív testek!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ezek olyan dolgok, t. ház, amelyeket el nem ismerünk, és ha a megértés politikáját akarják követni, akkor ezt az álláspontot kell önöknek is elfogadniok. Nem szabad félniük ilyen kifejezésektől sem, mint „nemzeti állam”. Mi igenis a magyar állam nemzeti jellegét meg akarjuk óvni, az egységes magyar államnak eszméjét általános uralomra akarjuk vinni. (*Zajos helyeslés a jobb és baloldalon.*) Ezzel szemben – bocsánatot kérek – ne mondják, hogy önök nem tudják mi az az állameszme, nem tudják, mi az országnak a nemzeti jellege? Nagyon jól tudják azt t. képviselő urak. Az általam tiltó oszlopokként odaállított dolgoknak el nem ismerése, az a baj önöknél. Ha azokat a tiltó dolgokat, amelyekről mondtam, hogy a megegyezésnek mindig akadályát képezik, kiküszöbölik politikájukból, akkor igenis meg fogják ismerni azt is, hogy mit értünk nemzeti állam, mit értünk állameszme alatt. Ne nagy szólamokban méltóztassanak beszélni, hanem váltsák fel azokat a nagy szólamokat aprópénzre. (*Élénk helyeslés és éljenzés.*) A gyakorlati politika terén nem lehet nagy szólamokkal operálni; ott ezeket aprópénzre kell felváltani. (*Élénk helyeslés.*) Mi, t. urak, az önök kulturális fejlődését megakadályozni nem akarjuk.

Vajda Sándor: Nem tudják.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ez más kérdés. Én nem helyezkedem arra a hatalmi álláspontra, amelyre a képviselő úr helyezkedik. Én szerényen csak azt mondom, hogy nem akarjuk. Nincsen Magyarországon olyan államférfiú, akinek törekvése az lenne, hogy bántsa az önök nyelvét.

Polit Mihály: Hát Bánffy?

Wekerle Sándor miniszterelnök: Bánffy is legfeljebb azt akarja, hogy magyarul is tudjanak, de nem akarja azt, hogy románul, tótul, szerbül ne tudjanak. Senki sem akarja önöket magyarizálni, kipusztítani. Ez sohasem volt a magyar politika sarkköve. Hivatkozom e tekintetben azokra a nagy szellemekre, akik a haladás tekintetében európai tényezők voltak. Hogyan fogták fel ezek a nemzetiségi kérdést?

Hodzsa Milán: Papiroson!

Elnök: Hodzsa Milán képviselő urat felkérem, hogy folytonos közbeszólásaival ne zavarja a szónokot, mert különben kénytelen leszek ellene a házszabályokat alkalmazni. (*Felkiáltások: Ki kell dobni!*)

Wekerle Sándor¹ miniszterelnök: Én Deák Ferencnek, Kossuth Lajosnak és Eötvös Józsefnek vagy nemzetünk akárhány fennkölt szellemének idealizmusát nem hagyom oda lekicsinyíteni, hogy ők csak papiroson kívánták azt, amit kívántak. Ezek a férfiak örökséget, hagyományt hagytak erre a nemzetre, úgy hogy ez a mai nemzedék az állameszme és a nemzeti érdekek megóvása mellett ezen örökségek és hagyományok végrehajtójaként szerepel. (*Élénk helyeslés és éljenzés.*) Legyenek meggyőződve, hogy ha önök megfelelő hangot használnak, ha nem azon a kirívó hangon, nem a hatalom hangján...

Polit Mihály: Objektíve tárgyaltam a kérdést.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Nem Polit képviselő úrnak mondom ezt, ellenkezőleg kijelenttem, hogy a képviselő úr volt az egyedüli, aki bár általam nem helyeselt, de magasabb szempontból ítélte meg a kérdést. A többiek azonban majdnem kivétel nélkül nem a megegyezés hangján szóltak. Szóljanak a megegyezés hangján, álljanak elő olyan követelésekkel, amelyek a mi nemzeti sarkköveink keretén belül megvalósíthatók, és legyenek meggyőződve arról, hogy a méltányosság, az igazság érzetével fognak találkozni úgy, amint az egy jogállam minden attributumának megfelel. (*Élénk helyeslés.*)

Mielőtt befejezném beszédemet, még csak Bánffy t. képviselőtársamnak egy közbeszólására kívánnék reflektálni. (*Halljuk! Halljuk!*) Ő azt mondotta, hogy amíg ő ült ezeken a bársonyszékeken, addig ilyen hang ebben a képviselőházban nem volt.

Egy hang: Akkor nem is volt hang!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ez quasi szemrehányás nekünk, hogy most van ilyen hang. Hát én Bánffy t. képviselőtársamnak igazságszeretetére appellálok. Azt hiszi a képviselő úr, hogy a mi három- vagy négyhónapos kormányzatunk teremtette meg ezt a hangot? Vajon ez a most már itten leptyogó gyümölcs mi alattunk érlelődött-e meg? (*Általános élénk derültség és taps.*) Bocsánatot kérek, én akkor, amikor együtt vállalkozunk nemzeti érdekek megvalósítására és védelmére, nem fogom közöttünk a differencia hangját keresni; hanem annyit mégis meg kell jegyezni, hogy a különbség köztünk az, hogy a t. képviselő úr, amikor ideült, az én örökömbe került; én pedig, amikor idekerültem, az ő örökébe ültem. (*Hosszantartó általános nagy derültség, éljenzés és taps.*)

Br. Bánffy Dezső: T. ház! (*Zaj. Halljuk!*)

Elnök: Milyen címen kíván szólni a képviselő úr?

Br. Bánffy Dezső: Személyes kérdésben.

Elnök: Személyes kérdés nincs a házszabályban; csak személyes megtámadtatás címén szólhat a képviselő úr.

Br. Bánffy Dezső: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Nem veszem olyan nagyon komolyan a t. miniszterelnök úr beszédének utolsó szavait (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*), amelyeket hozzám intézett; nem is érzem magamat találva általuk, de rektifikálnom kell egy kissé azon szavakat. Igaz, hogy én ő utána ültem abba a miniszteri székbe, és ültem benne egy bizonyos ideig, de azután én utánam mások ültek oda, és ha ma olyanok a viszonyok, aminők, nem azért olyanok, mert én úgy hagytam azokat, hanem azért, mert azon idő óta, hogy ő a miniszteri széket elhagyta – talán nyolc éve annak¹ –, a viszonyok úgy alakultak.

Hódy Gyula: Hát a jászberényi választást ki csinálta? (*Mozgás és zaj a baloldalon.*)

Br. Bánffy Dezső: Kérem, itt nemzetiségi kérdésről van most szó, ne tessék se a választás kérdését, se egyéb kérdéseket ide bevonní. Nem is veszem olyan komolyan, maga a miniszterelnök úr sem értette olyan komolyan szavait, és csak rektifikálni kívánom azt a tévedését, hogy ő nem én utánam ült abba a székbe, hanem közöttünk még mások is ültek abban a miniszterelnöki székben, tehát ne méltóztassék a változott viszonyokat nekem tulajdonítani, hanem ossza meg a felelősséget azok között is, akik közben a miniszterelnöki széket elfoglalták.

Vlád Aurél: T. képviselőház! (*Zaj. Halljuk!*)

Elnök: Milyen címen kíván szólni a képviselő úr?

Vlád Aurél: Félreértett szavaim helyreállítására címén kérek szót.

A miniszterelnök úr ugyanis azt mondotta, hogy én az agent provocateur szerepére vállal-

¹ Wekerle 1894. dec. 24-i miniszterelnöki lemondása óta nem volt miniszter.

koztarn (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) akkor, amidőn a népszuverenitás elvének a lefolyt nemzeti küzdelemben történt csorbulását akartam kimutatni.

Bocsánatot kérek, tőlem nagyon távol állt az a szándék, sőt én tovább is mentem, és beszédem folyamán azt mondtam, hogy morális igazolását látnám a koalíció kormányra jutásának és a kormány megalakításának abban, hogy ha új rendszert akarnának meghonosítani a régi korrupt rendszer helyett. Amidőn a t. koalíció és a t. kormány erre vállalkozik, akkor a kormányalakítás morális alapjával rendelkeznek.

Ebből világosan kitűnik, t. ház, hogy habár én jeleztem ezt – és ha alkotmányjogunk és a népszuverenitás szempontjából vizsgáljuk a kérdést, tényleg mindenki kell hogy igazat adjon nekem, de tegyék fel, hogy tévedek: akkor sem volt egyáltalában szándékom, hogy ez által a függetlenségi pártot, vagy nem tudom kit, ugrassak (*Mozgás és zaj a bal- és szélsőbaloldalon.*), vagy szemrehányást tegyek, hogy miért vállalt ez a többség ilyen feltételek mellett kormányt, sőt igazolva is láttam őt az által, amit mondtam, amennyiben a kormány egy új rendszer létesítésére és a régi korrupciós rendszer felváltására vállalkozott.

Ezekből kitűnik, hogy egyáltalában nem volt célom az agent provocateur szerepére vállalkozni.

Elnök: Szavazás előtt a házszabályok szerint szó illeti meg az előadó urat és Polit Mihály képviselő urat, aki határozati javaslatot adott be, melyet rajta kívül még kilencen írtak alá.

Miután az előadó úr is szólni kíván, az idő előrehaladottságára való tekintettel javaslom, hogy a vitát most szakítsuk félbe, és halasszuk annak folytatását a holnapi ülésre. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? (*Élénk helyeslés.*) Akkor határozatképpen kimondom. (*Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!*)

Ballagi Aladár (1853–1928 egy. tanár, bpi függetlenségi képvis.) előadó zárszavában (1906. júl. 11-én, Képv. Napló, 1906. I. 358–363. l.) fenntartja álláspontját és végzetesnek mondja, ha a nemzetiségi képviselők „kisebbségi javaslatát” elfogadnák. – *Polit Mihály* (Uo., 364–367. l.) ezzel szemben hangsúlyozza, hogy a nemzetiségi képviselők javaslata az ország magyar és nem magyar ajkú népessége közötti közeledés ügyét szolgálja. – A Ház ezután nagy szótöbbséggel megszavazza a kormány felirati javaslatát.

5

„Bosznia-Hercegovina biztonságának” kérdése Potočnjak Ferenc horvát-szlavon politikus és az ún. bosznia-hercegovinai komité állítólagos tevékenységével kapcsolatban és a tartományok ügye a vonatkozó delegációs határozati javaslatokban

1906 júl. 18

A közös külügyminisztérium, átirata Wekerle Sándor miniszterelnökhöz a Potočnjak-ügyben
ME 1906–XLI–1366

(Eredeti német nyelvű gépírási fordítása)

1682/4. I. B. *Bizalmas*

Hivatkozással Nagyméltóságod hivatali elődjének f. év március 3-án Z. 1366/ME. sz. a. kelt nagybecsű átiratára Potočnjak Eduard¹ agitációs tevékenységét illetően, van szerencsém a szentpétervári cs. és kir. követnek f. hó 14-én kelt, 45 pol. számú, melléklettel ellátott jelentését szíves tudomásulvétel végett Excellenciádnak tisztelettel átszármaztani.

Amint az orosz cs. Külügyminisztérium szóbeli jegyzékéből kitűnik, Potočnjak Eduard nem adott okot Baku kerületében tartózkodása alatt bírósági vagy közigazgatási eljárásra; jómódúnak számít és igen megbecsült azon a vidéken.

Szíveskedjék Nagyméltóságod a közleményeket a magyar kir. Belügyminisztériumnak is, vonatkozással ide intézett 206/Res. sz., f. év március 16-i átiratára, annak idején visszaváróan betekintésre eljuttatni.

Wien, 1906. július 18-án.

A miniszter helyett:
Mérey [Kajetán] s. k.

¹ Potočnjak Ferenc horvát-szlavon képviselő, zágrábi ügyvéd fivére

Melléklet:

1

1906 febr. 24

Br. Burián István közös pénzügyminiszter átirata br. Fejérváry Géza miniszterelnökhöz a bosznia-hercegovinai komité tevékenysége és horvát-szlavonországi kapcsolatai tárgyában, 1 melléklettel

ME 1906–XXXVI–931 (1287)*
(Német nyelvű gépírásos irat¹ fordítása)

Z. 193/Pr. B. H.

Excellenciás Uram!

Van szerencsém a f. hó 22-i, 931/M.E. I. sz. nagybecsű átirat vételét igazolni és az abban foglalt bizalmas közlésekért Nagyméltóságodnak leghálásabb köszönetemet kifejezni.

Ezeket a híreket a Belgrádban fennálló bosnyák-hercegovinai komité ismét észlelhető megélénkült tevékenységéről megerősítik a hozzám Boszniából és Hercegovinából beérkezett jelentések, és van szerencsém mellékelten szíves betekintés végett Excellenciádnak átszármaztatni a sarajevoi tartományi kormányzat tájékoztató irodájának egy arra vonatkozó jelentését, *annak idején visszaküldését*² kérve.

A szóban forgó komité horvát-szlavon területen tartozkodó megbízottai tevékenységének eredményéről, valamint *a fiumei „Novi List” részéről is igen fürge agitátorokként ismert szerkesztőinek* Excellenciád által megindított megfigyeléséről *kérem, annak idején* szíves értesítésének hozzám juttatását.

Fogadja Excellenciád legkitűnőbb tiszteletem kifejezését.

Wien, 1906. február 24-én.

A közös minisztérium nevében a közös pénzügyminiszter:

Burian³ s. k.

---

* Levéltári utólagos rájegyzés szerint utóirata: ME 1909–XXXVI–2778.

¹ *Präsidium* des K. u. K. *Gemeinsamen Ministeriums* in Angelegenheiten *Bosniens und der Hercegovina* feliratú íven.

² Itt piros, alább kék ceruzával aláhúzva.

³ Br. *Burián* István (1851–1922) – az annexió előkészítője – hosszú politikai pályafutása során 1903–1912, majd 1916–1918 között volt a monarchia közös pénzügyminisztere s a világháború alatt két ízben közös külügyminisztere.

1906 jan. 16

A bosznia-hercegovinai tartományi kormányzatnak a Burián-átirathoz csatolt jelentése az itteni politikai bizottság (Comité) működése és kapcsolatai tárgyában (Részlet)

ME 1906–XXXVI–931 (1287)

(Német nyelvű gépírásos másolat fordítása)

ad Z:74/PrBH 1906

Magas Kormány!

A civil adlátus úr önmagyméltóságához intézett 1905. december 12-i jelentésemre hivatkozva van szerencsén az alábbiakban beszámolni a Bosznia- és Hercegovinában rendezendő *felkelésre*¹ irányuló akcióra nézve azóta beérkezett hírekről.

Hogy az egész ügy megvilágíttassék, illetve hogy az előkészületek részleteibe a lehetőségig betekintést nyerjünk, m. é. december végén a szükséges utasításokkal kiküldtem Belgrádba itteni, az összeesküvésbe beavatott bizalmi emberemet.

A mérvadó személyeknél való igazolására szolgált *Kočić* Petarnak „szívességből” magával vitt levele *Dr. Cvijić*hez¹ (az ismert belgrádi egyetemi tanár, a bosznia–hercegovinai Klub elnökéhez) azoknak a különböző osztrák főiskolákon tanuló diákoknak a jegyzékével, akik az itteni agitátorok nézete szerint alkalmasak volnának a forradalmi vállalkozásra, és arra megnyerhetők is lennének (szám szerint huszonhatan). (A jegyzéket be fogom nyújtani, amint rendelkezésemre állnak a közelebbi adatok lakcímuikról, tanulmányaikról stb.)

Dr. Cvijić, akivel megbízottam egyébként már korábbról ismeretségben volt, körülbelül a következőképpen nyilatkozott az ismételt megbeszélések során, amelyeken rendszerint részt vett a bosznia–hercegovinai Klub választmányi tagja, (a Nevesinje-i születésű) *Dr. Govedarica* is:

a forradalmi pártnak, illetve a bosznia–hercegovinai Komiténak, támogatóikkal, kétféle tervük van akciójuk kivitelére. Az egyik abból áll, hogy az okkupált tartományokban felkelés szításával segítsék a magyar ellenzékét (a koalíciót) kormányra jutáshoz, anélkül, hogy követeléseiből bármiről is lemondjon.²

A *koalíciónak* (bizonyára szélsőséges elemeinek, akik Szerbiával és a horvát túlzókkal paktálnak) az a feladata, hogy azután államcsínyt vigyen véghez, és Magyarország önállóságát proklamálja.

Ennek az volna a következménye, hogy Ausztria olyan helyzetbe kerül, amikor képtelen elfojtani a felkelést Boszniában és Hercegovinában, mert csapatait Magyarországra és Horvátországba kellene vetnie, egyben *Szerbiával* is akadna dolga, mert az szükség esetén köteles volna a magyar akciót tevőlegesen (katonailag) támogatni.³

Ha ez a terv nem sikerülne, akkor nem marad más, mint kivárni a forradalom kitörését Magyarországon és azt azután megfelelően kihasználni.

Mindkét tervvel egyetért – *Dr. Cvijić* állítása szerint – *Petar* király és *Nikola* herceg.

A mindenekelőtt tekintetbe jövő első terv kivitele céljából meg kell teremteni a szükséges kapcsolatokat magában az országban, és bizalmi embereket szerezni az egész boszniai és hercegovinai határ mentén.

A szerb „Hazafiak” egy korábbi akciójából kifolyóan a Donja Tuzla-i kerület lakossága, és pedig mind a gör. keletiek, mind a muzulmánok, elegendően el van látva *fegyverekkel*, amelyeket jól elrejtettek.²

Csupán a *Bjelina*, *Brčka* és *Gradačac* kerületekben 3000 (?) felfegyverzett parasztra lehet számítani, akikkel a szervezet feltétlenül rendelkezhet.

A *Bjelinával* és *Brčkával*⁴ szemben, illetve ezekben a kerületekben már meglévő kapcsolato-

¹ A kiemelések itt és a továbbiakban kék ceruzával aláhúzva. – *Cvijić*, Jovan (1865–1927) szerb geográfus, Karszt-kutató.

² E mondat a lapszálon fekete ceruzával megjelölve.

³ Az „egyben” szótól ritkítva.

⁴ A Száva mentén, illetve a Száva–Drina-zugban.

kon kívül összeköttetéseket kell szerezni Gradiškában, Jasenovácban, Dubicában, Kostajnicában, Sunjában, Petrovoselon, Korenicán, Obrovacon, Spalato-Sinjben, Županjacon, Imotskiban, Makarskában és Metkoviçon. (A Drina-határról, illetve a Montenegro felé eső határról nem volt szó; ezt a részt nyilván Szerbiából, illetve Montenegróból közvetlenül akarják befolyásolni, illetve lázadásba vinni.)

Ezeket a kapcsolatokat legkésőbb egy hónapon belül (!) meg kell teremteni. Akkor kezdik majd meg a *fegyverek becsempészését*, azután felhívások és röpiratok terjesztését.

Utóbbiakra (a felhívások- és röpiratokra) és az élőszóval való agitációra helyezik a legnagyobb súlyt, hogy Bosznia–Hercegovina lakosságában a legmélyebb gyűlöletet szítsák a kormányzat ellen.

A „svábot” a szerb nép legbószsebb ellenségének kell feltüntetni. Meg kell értetni a néppel, hogy a bosznia–hercegovinai kormány sohasem fogja az *agrárkérdést* megoldani akarni, mert azzal milliókkal károsítaná meg magát, amit most az albánok fellazítására használ fel, hogy az ó-szerbiai szerb szent helyeket meggyalázzák, és az ottani szerb lakosságot lemészárolják. Így járnának el tehát a szerb nép pénzével!

Ilyen agitációval nagyobb kilengéseket fognak provokálni, amelyeknek vezéreiként a Királyságból való emberek hivatottak működni. Ezek a kilengések, vagyis helyi puccsok sokasodni fognak, mígnem általánosan fellángol a felkelés. A szerb műszaki tisztok, akik a szervezet tagjai – *Atanacković* tábornok ajánlására (tehát nyilván a másik komitéval összefüggésben, amelyről a december 12-i jelentésben van szó): eddigelé *Pavlović* Vladimir és *Deroko* Jovan kapitányok – azt a feladatot kapják, hogy egy csapat ügyes és kipróbált emberrel rombolják szét a vasúti összeköttetéseket, esetleg repítsenek a levegőbe egész csapat- és anyagszállító (utánpótlás-) vonatokat.

Erre a célra nagy mennyiségű dinamittöltény áll rendelkezésre, amit Steyr-ből (?) szereztek be.

A felkelő bandákat szerb tisztok fogják vezetni, akik a maguk elhatározásából, ugyancsak a minisztérium engedélye nélkül állnak a felkelés élére, és ennek támogatására tartalékosokon és más önkénteseken kívül egész csapattesteket fognak Boszniába „szökésre” magukkal vonni.

Röviden, ennél a felkelésnél is Szerbia játssza majd a főszerepet, természetesen anélkül, hogy a hivatalos köröket ezzel kompromittálná!

A szervezet biztosan számít a király, a kormány és minden párt titkos támogatására.

A felkelés megrendezésénél egyébként számítanak a cs. és k. hadsereghez tartozók aktív segítségére is; így többek között a bjelinai garnizon ulánusaira, akik állítólag legnagyobb részben szerbek. (A komiténak ez az értesülése elavult, mert 1905 ősze óta a 11. morva dragonyos ezred egy lovasszázada állomásozik Bjelinában, míg a 12. ulánus ezred lovasszázadának állomáshelye Sarajevo, különítményekkel Plevljeben és Mostarban.) Azonkívül számítanak a bosnyák csapatok tagjaira, különösen a tartalékosokra, sőt szerb nemzetiségű tisztokra is.

A *conditio sine qua non* mindenesetre az, hogy a boszniai és hercegovinai pártok (az Öregek és Fiatalok) között egy *modus vivendi* jöjjön létre, és ezért a szerb kormánynak minden eszközt fel kell használnia az ellentétek kiegyenlítésére, ami nyilván sikerülni is fog neki, mert mindkét párt lekötöztette a régebben és még most is nekik juttatott anyagi támogatás folytán.

A forradalmi mozgalomnak – a „bosznia-hercegovinai komité”-nak – amelyet a szerb politikai és tudományos élet több személyisége, mint *Pašić* és *Cvijić* is támogat, a jelentés szerint számos híve van a monarchia területén is. – A tartományi kormányzat jelentésében közölt névsorban szerepel a többi közt, *Tasovac* Milan, a fiumei *Novi List* munkatársa. A komitéval kapcsolatban állónak tartja a jelentés szerzője *Supilo*-t és *Potućnjak*-ot, *Medaković*, *Pribičević* és *Grgić* zágrábi politikusokat stb. – Hír szerint a komité rövidesen proklamációkkal is jelentkezik.

...Nem mérvadó véleményem szerint még most sem tartom elérkezettnek a pillanatot, hogy egyik vagy másik itteni összeesküvő ellen fellépjünk, inkább úgy vélem, hogy legalábbis a jelzett proklamációk megérkezését és esetleg megkísérelt szétosztását meg kellene várni.

A késedelem aligha rejt veszedelmet, mert ezek az emberek eddig legalábbis a legteljesebb biztonságban érzik magukat, feltételezván, hogy mi azt hisszük, kölcsönös pártviszályuk teljesen leköti őket, és nincs idejük más dolgokkal, még kevésbé hazaáruló tervekkel foglalkozni.

Egyébként világos, hogy a Belgrádban kitervelt hadműveleti terv mind előfeltételeiben, mind a kivitelben sok illúzióra épít, valamint túl kevésbé számol a mérvadó viszonyokkal.⁵

⁵ A lapszálon piros ceruzával jelölve.

A dolgok további fejleményeire természetesen változatlanul a legteljesebb figyelem fordítatik.

Sarajevo, 1906. január 16-án.

Černý Vencel s. k.
kormány tanácsos

A „Potočnjak-ügy” – a bosznia-hercegovinai kormányzat közölt jelentése nyomán – széleskörű hivatalos vitát indít el a tartományok feszült, politikai helyzetéről. Gr. *Pejacsevich* Tivadar horvát-szlavon bán már 1906. febr. 20-i bizalmas levelében arról tájékoztatja a darabont-miniszterelnököt, *Fejérváryt*, hogy megítélése szerint nyilvánvaló kapcsolat áll fenn a bosznia-hercegovinai bizottság (Comité), másrészről a belgrádi és horvát-szlavonországi „forradalmi körök” között (ME 1906–XXXVI–931). A horvát-szlavon kormányzat 1906. márc. 13-án Fejérváryhoz intézett újabb átiratában meg tetézi vádjait azzal, hogy Potočnjak Ferenc hosszabb időn át Oroszországban élt, fivére, *Potočnjak* Eduard állítólagos kapcsolataira hivatkozva most már a boszniai komité oroszországi politikai kapcsolatait is feltételezi (ME 1906–XLI–1366). – A kérdéssel párhuzamosan 1906. jún. 28-án külön „boszniai vita” zajlik le a magyar delegáció bécsi ülésén is a magyar delegátusok, így elsősorban *Molnár* János néppárti delegátus és br. *Burián* István közös pénzügyminiszter között, aki a magyar delegátusok katonai és közigazgatási, valamint, a nyelvi-iskolai kérdésekben előterjesztett határozati javaslataival szemben kijelenti: „a boszniai kormányzat egyáltalán nem tartja feladatának, hogy akár a német, akár a magyar nyelvnek ténfoglalását ott biztosítsa”. (L. Közösügyi Bizottság Naplója, 1906. 178–188. l.)

6

Társadalmi és nemzetiségi kérdések Hodža Milán 1906. évi határozati javaslataiban és interpellációiban¹

A

1906 júl. 18

Hodzsza Milán szlovák nemzetiségi képviselő határozati javaslata a gyülekezési törvényjavaslat beterjesztése ügyében

Képvh. Jkvei, 1906, I. 176. l. 31. ülés, 584. sz.

Áttért ezután a Ház a belügyi minisztérium költségvetésének tárgyalására...

...A tárgyalás során Hodzsza Milán képviselő a következő határozati javaslatot terjeszti be:

„Utassítsa a Ház a kormányt, hogy a gyülekezési és egyesületi jogot biztosító törvényjavaslatot a Háznak haladéktalanul terjessze be.”

Tárgyalás közben az idő előrehaladván, elnök a vita megszakítását indítványozza.

A ház az elnök javaslatához hozzájárul.

¹ *Hodža* Milán (1878–1944) szlovák nemzetiségi képviselő, a Bács m.-i Kulpin (Kölpény) képviselője, az országgyűlési nemzetiségi klub (párt) egyik hangadója, ekkor látszólag a függetlenségi koalícióhoz legközelebb álló nemzetiségi politikus volt. Korábban (Iratok IV. 53/A. irat) közöltük a függetlenségi sajtóban megjelent cikkét. Több képviselőházi állásfoglalásából is kitűnik, hogy szívesen vett volna ez idő tájt egy, a választójogi programot megvalósító közelebbi függetlenségi kapcsolatot. Hodža azonban rövidesen tapasztalhatta, hogy a függetlenségi koalícióval nem léphet közelebbi kapcsolatba. Ezért a továbbiakban maga is kizárólag Kossuth Ferenc politikai gesztióira korlátozta érdeklődését. – Bizonyos, hogy a tizes évek elején már a Ferenc Ferdinánd magyar „műhelyéhez”, a Kristóffy-csoporthoz tartozó Kelet Népében publikáló és Seton-Watsonnal kapcsolatba lépő (l. a 66 B. sz. iratot) Hodža maga is nagy utat tesz meg 1906 és 1910 között. Az is bizonyos viszont, hogy ismételt, jelentős politikai lépéseknek tekinthető közeledéseit nem méltányolták a függetlenségi koalíció részéről. Határozati javaslatait, sorra elvetik, lényeges interpellációira nem válaszolnak. Wekerle taktikájára jellemző, hogy a Hodža-interpellációk közül éppen a legkevésbé jelentősre, „az állami napidíjasok illetményeinek javítása tárgyában” hozzá intézett korábbi képviselőházi interpellációra válaszol 1906. dec. 15-én (Képv. Napló, 1906. V. 91–92. l.) – Hodžára jellemzően még ennek az interpellációnak is volt szociális vonatkozása, amennyiben az ő felszólalása és kérdése is hozzájárult ahhoz, hogy a kormány a rendkívül alacsony díjnoki illetménye-

B

1906 júl. 25

Hodža Milán interpellációja gr. Andrássy Gyula belügyminiszterhez a Nyitra megyei választásokon tapasztalt visszaélések tárgyában
Képv. Napló, 1906, II. 346–347. l.

T. képviselőház! Képviselőválasztási ügyben interpellálok. Természetes tehát, hogy nem tagadhatom meg magamban a pártembert, és egyes megjegyzéseket az ügyhöz pártszempontból is kell, hogy hozzáfűzzek.

Pártszempontból kívánom megjegyezni azt, hogy méltán kelthetett és kelt is általános fel-tűnést, hogy számos nemzetiségi lakosságú kerületben, oly kerületben, ahol nyilvánvaló volt, hogy a nemzetiségi párti jelöltnek tényleg többsége van, ennek dacára a választás után egyszerre csak az tűnt ki, hogy az ellenjelölt pár száz szavazattal győzött. Ennyit pártszempontból kívánok előrebocsátani.

Egyebekben az előhozandó ügyet annyira közügynek tartom, hogy a pártembert magamban megtagadom, és egyszerűen arra szorítok, hogy az ügyet olyan formában adjam elő, amennyi-ben az a közügyet tényleg érdekli...

Interpellációját abból az alkalomból intézi a belügyminiszterhez, hogy a legutóbbi választások idején több kerületben a választói névjegyzékeken az egyes választók nevét elferdítve, pontatlanul vezették. A választás alkalmával viszont arra való hivatkozással, hogy „a nevek nincsenek jól írva”, nagyszámú választót elutasítottak. Így „a szenici választáson 450..., a verbóin 650 szavazatot egy-szerűen visszautasítottak”.

...T. képviselőház! Tekintettel arra, hogy ha ez egy vármegyében¹ megeshetik, akkor más vármegyében is követhetik a példát, s ha ez az eljárás velünk szemben, holnap ez lehet önökkel szemben is, én ezt közügynek tekintem, s a belügyminiszter úrhoz a következő interpellációt nyújtom be. (*Olvassa*):

1. Van-e a belügyminiszter úrnak tudomása arról, hogy Nyitra vármegye egyes választó-kerületeinek képviselőválasztól névjegyzékeiben az egyes hivatalosan kiadott eredeti példányok-ban sok választó neve különféleképpen el van ferdítve?

2. Ha erről a belügyminiszter úrnak tudomása nincs, hajlandó-e ez iránt a vizsgálatot elren-delni és kideríttetni, hogy a választók neveinek elferdítése kinek mulasztása, esetleg kinek utasí-tása folytán történt?

*Elnök*²: Az interpelláció közölni fog a belügyminiszter úrral.

---

ket már 1906. nov. 1-től felemelte. – Hodža ekkori kétségtelen demokratizmusára jellemző, hogy a koalíciós parlament ellenzéki képviselői közül az elsők között figyelt fel a kormányzatnak a munkás szakegyleti szervezkedés ellen folyamatba tett eljárásaira. Már 1906. dec. 12-én interpellációt, intéz Wekerle miniszterelnökhöz „a Baranya-Szabolcs és környéke bányá és kohó szakegyletének feloszlata-sa tárgyában”. (Képv. Napló, 1906. IV. 434–435. l.) – Mindez nem befolyásolja azonban azt, a saját levél-jelentéseivel (vö. 34. sz. irat, mell.) igazolt megállapításunkat, hogy ugyanő, – nyilvánvaló sértettségé-től és ebből is következő antagonizmusától indítva –, 1907 és 1911 között ezzel a *nyíltszíni demokra-tizmussal* kirívó ellentétben, alárendelt, *titkos agensi* viszonyba kerül *Ferenc Ferdinánd* katonai irodájá-val, melyet – jelentéseivel bizonyíthatóan – öt éven át „híven és állhalatatosan” (*Tenax*) kiszolgál és rendszeresen tájékoztat, a magyar és a nemzetiségi politikai viszonyokról.

¹ É. Nyitra m.

² *Justh* Gyula.

1906 júl. 23

*Mihali Tivadar felszólalása az országgyűlési nemzetiségi pártnak az ellenzéki koalíció részéről történt korábbi elismeréséről és a korszerű ipar- és kereskedelemfejlesztés kérdéseiről a kereskedelmi tárca költségvetésének tárgyalásakor*¹
Képv. Napló, 1906. II. 261–264. l.

T. képviselőház! Az igen t. miniszter úr hangsúlyozta beszédében, hogy a most tárgyalás alatt levő költségvetést nem a mai kormány készítette, és itt tulajdonképpen nekünk a kritikát nagyobb mederben csak azon költségvetéssel szemben kellene gyakorolnunk, amelyet ez a kormány fog az ősszel előterjeszteni. Azonban célszerűnek tartom, hogy mi itt a házban már ennél a költségvetésnél felszólaljunk, és előadjuk megjegyzéseinket és felállítsunk bizonyos irányelveket, amelyeket a t. kormány, ha jónak találja őket, vegyen figyelembe a jövő évi költségvetés készítésénél. Különösen nekünk, nemzetiségi pártnak volt főként kötelességünk ehhez a költségvetéshez hozzászólni, azon indokból is, mert sajnos tapasztaltuk a t. koalíció részéről, hogy minket pártnak nem tekintett, párt gyanánt el nem ismert, és a parlamentáris úzus legelemibb feltételeinek sem tett eleget akkor, amikor bennünket a különböző bizottságokból kihagyott, be nem választott. Természetes, hogy sok kérdés ott lett volna megvitatandó, de mivel onnan kizárattunk (*Felkiáltások: Dehogy zárattak ki!*), kénytelenek vagyunk nemcsak népünk, nemcsak testvéreink, hanem a közös érdek szempontjából is itt e helyen adni elő nézeteinket.

A t. többségi pártok e tekintetben tulajdonképpen ellentétbe jöttek saját régebben vallott elveikkel. A múlt ciklusban ugyanis pártunk létezését, jogosultságát igenis elismerték, és maga a függetlenségi pártnak igen t. elnöke, a jelenlegi kereskedelemügyi miniszter úr 1906. január 7-éről keltezett levelét úgy címezte: Miháli Tivadar orsz. képviselő úrnak, az orsz. nemzetiségi párt elnökének, Ds. Igaz, hogy azóta a függetlenségi párt hatalomra került, és azt szokták mondani: honores mutant mores², de azt hiszem, hogy a jelen esetben talán célszerűbb lett volna, ha a függetlenségi és 48-as párt éppen azért, mert kormányra került, következetes maradt volna, és elismerné azt, amit elismert akkor, amikor ellenzék volt. Felfogásom szerint ezt kívánná meg a politikai raison.

Egy hang: Sohasem ismertük el pártnak.

Miháli Tivadar: Itt van a nagyméltóságú miniszter úr aláírása. Nemcsak a borítékra hivatkozom, hanem felolvasom a levelet is. (*Olvassa.*) „1906. január 17. Nagyságos Elnök úr! A szövetséget pártok elnökeivel egyetértőleg, mint a vezérőlbizottság elnöke, van szerencsém Nagyságodat az iránt megkeresni, hogy az elnöklete alatt álló országgyűlési nemzetiségi párt elnöksége nevében is az országgyűlési képviselők f. év január 26-án d. e. 11 órára a képviselőház egyik termében

¹ *Mihali Tivadar* dési ügyvéd, az itteni *Someșana* román pénzügyi igazgatója, a Szolnok-Doboka megyei Nagyilonda román nemzetiségi képviselője, beszéde befejezéseként két határozati javaslatot terjesztett be: a vasúti személy- és áruszállítási díjaknak „az államháztartás igényeire való tekintettel” 30 százalékos emeléséről, illetve arról, hogy a „takarékpénztárak adósaiktól semmi címen 8 százaléknál több kamatot ne szedhessenek”. – A Ház röviddel a határozati javaslatok elhangzása után, az 1906. júl. 23-i ülésen foglalkozott a javaslatokkal. A vasúti személyi és áruszállítási díjszabás felemelését elvetette, a takarékpénztári kamatmaximum megállapításához hozzájárult. (L. Képv. Napló, 1906. II. 270. l.) – Ugyanezen az ülésen *Maniu Gyula* is hosszabb felszólalásban foglalkozott a közlekedésügy és főként az államvasutak nemzetiségi elfogultsága kérdésével (Képv. Napló, 1906. II. 283–285. l.) – A helyzetkép teljességéhez tartozik megemlítenünk, hogy röviddel előbb – 1906. júl. 19-én – heves országgyűlési vita zajlott le *Andrássy* belügyminiszter és a nemzetiségi képviselők között az 1906. évi belügyi költségvetés képviselőházi tárgyalásakor. A vita keretében hangzott el *Pop Cs. István* felszólalása a megyei közigazgatási viszonyok romlottságáról és gr. *Andrássy Gyula* válaszbeszéde a nemzetiségi képviselők felszólalásaira. (Képv. Napló, 1906. II. 151–154., ill. 169–170. l.) – Az iparfejlesztés körüli nemzetiségi vita egyébként 1906 őszén a „hazai ipar fejlesztéséről szóló törvényjavaslat” tárgyalásakor folytatódott. Főbb felszólalói: *Josipovich Géza* horvát-szlavon-dalmátországi miniszter (1906. okt. 23. Képv. Napló, 1906. III. 95. l.), *Szerényi József* pénzügyi államtitkár, *Maniu Gyula* és *Hodža Milán* (okt. 25., uo., 166–172. l.), valamint a horvátul felszólaló *Pinterović Antal* horvát-szlavon képviselő (nov. 27., uo., 235–236. l.) voltak. Utóbbi a horvátországi ipar fejlesztésére vonatkozó indítványát *Kossuth Ferenc* kereskedelemügyi miniszter válaszára, melyben az a horvátországi ipar „erős fejlesztését” helyezte kilátásba – visszavonta.

² Latin közmondás (a rang megváltoztatja az erkölcsöt).

tanácskozássra meghívassanak, amelyen a póttartalékosok családjainak segítése tárgyaltnék. Ezen értekezletnek nem lenne hivatása, hogy a póttartalékosok ügye közjogi és politikai szempontból tárgyalassék, hanem kizárólag azon szempontból, hogy a póttartalékosok behívása következtében szükségben és nélkülözésben maradt nagyszámú családok segítése ügyében erélyes akció vitessék keresztül. Nagyságodnak ehhez való hozzájárulása stb. Kossuth Ferenc, a szövetség pártok elnöke.”

Szatmári Mór: Nem is vettek részt azon az értekezleten!

Farkasházy Zsigmond: Tévedni emberi dolog. (*Zaj. Elnök csenget.*)

Miháli Tivadar: T. Ház! Kijelentem, hogy amíg bennünket a parlamentáris úzus értelmében pártnak el nem ismernek, amíg a bizottságokban a mi képviselőink részt nem vehetnek, már ezen tényről fogva is kénytelenek vagyunk itt olyan dolgokat tárgyalni, amelyek tulajdonképpen a bizottságok hatáskörébe tartoznak. (*Felkiáltások: Be voltak választva!*) Ezért kérem, ne tekintsék ezen felszólalásainkat úgy, mintha talán obstruálni akarnánk. Kényszerhelyzetben vagyunk, kénytelenek vagyunk nemcsak sérelmeinket, hanem valamennyi, az ország politikájára vonatkozó irányelveinket itt előadni a kereskedelemügyi miniszter úr költségvetésének tárgyalásánál. Elismerem, hogy a jelenlegi kereskedelemügyi miniszter úr rendkívül nehéz viszonyok között van, és hogy igen fontos, nehéz és messzeható köteleességek várnak a kereskedelemügyi miniszter úrra; különösen elismerem ezt azon szempontból, hogy ma az ország közvéleményére és az ország érdekeire való tekintetből egy új közgazdasági irányt akarnak inaugúrálni; ti. az iparfejlesztést. E tekintetben úgy a t. előadó úr, mint a t. kereskedelemügyi miniszter úr részéről történtek kijelentések, és mi nem zárkozunk el az elől, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr bizonyos tekintetekben anyagi áldozatokkal is támogassa az iparfejlesztést...

Ez önmagában azonban nem elegendő. Kell külföldi felvevő piac, külföldi tőke hosszú lejárat ti hazai elhelyezése, kell, hogy a hazai pénzüzetekkel, így a nemzetiségi pénzüzetekkel is megértőbb álláspontra helyezkedjék az ipar- és kereskedelemügyi kormányzat. Ami természetesen nem azt jelenti, hogy a pénzüzetek vonalán észlelt visszaéléseket ne számolják fel.

...Elismerem tehát, hogy a pénzüzeteknek a szőnyegen levő iparfejlesztés ügyében igen fontos szerepük lesz és kell hogy legyen, mert ma a tőke annyira megszorodott, hogy nem igen talál elhelyezésre. De hogy a pénzüzetek ezen tőrre lépjenek, gondoskodnia kell a kormánynak arról, hogy azon vidéki pénzüzeteknek, melyek 8%-nál nagyobb kamatot szednek, tiltsa meg az uzsoratorvényt értelmében, hogy ezt tegyék. (*Helyeslés.*)

Mert ha behozták az uzsoratorvényt, miért tartassék be az csak egyesekkel szemben, és miért ne a pénzüzetekkel szemben? Itt már nem tesznek kivételt. Lehet, hogy román pénzüzet is van ilyen, de lehet, hogy van magyar is, mert nálunk csakugyan létezik a leplezett uzsorának az a faja, hogy midőn egy családban van néhány tőkepénzes, akik nem tudják eléggé értékesíteni tőkéjüket, összeállnak, részvénytársaságot alapítanak, és így nem mint egyesek, hanem mint részvénytársaság vesznek 10–20–25%-ot. Ez sújtja a mi népünket, és a kormánynak az a feladata, hogy megmagyarázza a minisztertanácsban az uzsoratorvény ezen szakaszát, hogy a pénzüzetek semmiféle címen 8%-nál nagyobb kamatot ne szedjenek. Azt vártam volna én Lengyel Zoltán képviselő úrtól, hogy ezt az indítványt tegye meg. Ha ezek a fontos közgazdasági tényezők megvannak, irányítsa a kormány oly értelemben, hogy azok a közgazdaságnak hasznot hozzanak.

T. Ház! Nemcsak az intézeteknél van pénz, hanem van az országban tőkepénzes osztály és van arisztokrata osztály. Elérkezett az az idő, hogy ez a tőkepénzes, arisztokrata osztály, amely akkor, mikor hazafiságról van szó, veri a mellét, álljon elő, és bizonyítsa be, hogy csakugyan érdeklődik a hazai ipar fejlesztése iránt. Ne csak a tulipánt viselje azon a kabáton, amelynek a szövete Brünnből vagy Angolországból vagy nem tudom honnan való, hanem szerény nézetem szerint inkább ne viselje a tulipánt, de járjon daróruhában vagy oly ruhában, amelynek szövete nálunk készült. Addig is, míg posztógyárak lesznek, pártoljuk a hazai kisipart és a hazai termékeket.

Várady Károly: Önök is viseljék a tulipánt!³

Miháli Tivadar: Amit a tulipán jelent, azt aláírom, de a módot és a formát tekintve, amelyben ez a mozgalom megindult, nem fog eredményre vezetni. Mert mikor ennek a tulipánnak jegy-

³ Az Abauj-Torna megyei Görgő függetlenségi és 48-as párti képviselője. – Az önálló magyar ipar pártolásának propagálására az év márc. 23-án alakult Tulipán Szövetség jelvénye (amelyet, azonban Németországban gyártattak). A szervezettel 1907-ben beolvadt a Háziipari Szövetségbe.

ben nagy összejöveteleket rendeznek, megtörtént, hogy az a tulipános igazgató Désen az állami gimnáziumban megtiltja a szegény gyermekeknek, akik darócot és házi szövetes ruhát viselnek, hogy az iskolába ilyenben járjanak, hanem azt kívánja, hogy posztóruhában járjanak. (*Zaj és mozgás.*)

Rakovszky István: Mert ez nemzetiségi tüntetés.

Vajda Sándor: Nem tüntetés, hanem szegény a nép!

Miháli Tivadar: Én is a legfelsőbb osztályokig darócruhában jártam, de nem tüntetésből, hanem mert rá voltam kényszerítve; így vannak a többi román tanulók is. Higgyék el, hogy annak a gyermeknek, mialatt a gimnáziumba jár, eszébe sem jut a politikai tüntetés. Ha mindenben tüntetést, mindenben nemzetiségi forradalomra való izgatást látnak, uraim; ha oly kérdésekben, amelyek semmi összefüggésben nincsenek sem a nemzetiségi kérdéssel, sem egyáltalában a közjogi kérdésekkel, mindig nemzetiségi és közjogi sérelmeket fognak keresni, és az urak bennünket ezekkel fognak gyanúsítani, akkor ezeket a kérdéseket sem fogjuk békésen megoldani...

Négy nappal később – az 1906. évi állami költségvetés tárgyalásakor – *Maniu* Gyula hosszabb beszédben foglalkozott a nemzetiségi képviselőknek a koalíciós kormány iránti bizalmatlansága okaival. (Képv. Napló, 1906. II. 354–361. l.) Röviddel *Maniu* beszéde után *Hodža* Milán is felszólalt. Beszédében a katonai törvénykönyv egyes, a nemzetiségekre kedvezőtlen szakaszaival foglalkozott. (Uo., 361–362. l.)

8

*A nemzetiségi sajtópörök körüli polémia a magyar és a hazai és külföldi (amerikai szlovák) sajtóban és közéletben Vlád Aurél és Maniu Gyula román nemzetiségi képviselők felszólalásai, illetve az 1906. évi Juriga- és Hlinka-per kapcsán*¹

A

1906 júl. 24

*Nyitra megye törvényhatóságának közgyűlési határozata és átírata Wekerle Sándor miniszterelnökhöz a szlovák nemzetiségi sajtó működésének ellenőrzése tárgyában*²

ME 1907–V–630 3853/906

(Litografált másolat)

Nyitra vármegye Közönségétől

560. jkvi sz./13 835/906. Kig.

Miniszterelnök Úr!

Nyitra vármegye törvényhatósági bizottsága mai napon tartott közgyűlésében foglalkozott a közigazgatási bizottság 491 tti/2323 K. B. számú határozatával, mellyel a vármegye alispánját *a tót nemzetiségi sajtó izgató működésének éber ellenőrzésére*³ és arra utasította, hogy a szükséges intézkedések elrendelése végett ezen határozatát közgyűlésünk elé terjessze.

¹ A koalíció uralomra jutása után kezdettől arra törekedett, hogy az egyetlen egységes országgyűlési csoport, az országgyűlési nemzetiségi képviselők klubját (pártját) megtörje. 1906. ápr. 8-ika, a Wekerle-kormány beiktatása óta ugyanis ez volt az egyetlen tömör ellenzéki képviselői csoport, amely a felemás kormánypárti koalíció (néppárt, Andrássy-féle alkotmánypárt, függetlenségi és 48-as párt) minden hegemoniatörekvésének nyíltan és elszántan ellenállt. „A függetlenségi koalíció” reakciós irányzatát kezdettől felismerték a magyar haladó közélet- és a folyóirat-irodalom (előbbire jó példa a függetlenségi párt elvfeledásáról röpiratot író Mocsáry – A függetlenségi párt, Bp. 1906., –a párt nemzetiségi politikáját elemző *Jászi* Oszkár cikktanulmánya: *Mocsáry szózata*, Huszadik Század, 1906. 14. k. 10. sz. okt. 342–344. l.), mind a nemzetiségi sajtó főbb őrhelyein. Így a Román Nemzeti Párt ekkori félhivatalosa, a brassói *Gazeta Transilvaniei* vezércikkében már 1906. ápr. 30-án ezeket olvassuk a Wekerle-kormányzat uralmi politikájáról: „A koalíciós pártok fejükbe vették, hogy ők az egész ország akaratának kifejezői. Különösen most, mióta sikerült nekik majdnem teljes egészében megsemmisíteniük az egykor oly hatalmas

Miniszterelnök Úr!

Nyitra vármegye közönségének lelkületébe mélyen bele van vésve az 1848-iki nagy nemzeti átalakulás hagyományainak őszinte tisztelete. Mindenkor kegyeletes tiszteletünk tárgya volt az 1848. évi XVIII. tc. is, mely az előzetes cenzúrát örökre eltörölvén a sajtó szabadságában az

szabadelvű pártot. Nehezen viselik el, hogy egy kicsiny, de jelentékeny ellenzékkel [az országgyűlési nemzetiségi párt 1906. júl. 3-i felirati javaslatát 23: 11 román, 7 szlovák és 5 szerb képviselő írta alá, akikhez a belényesi pótválasztáson megválasztott Lukács László (Vasile Lucaci) csatlakozott, tehát összesen 24 képviselőből állott a nemzetiségi ellenzék], a nemzetiségi képviselőkkel állanak szemben, akik akarva-akaratlanul kéréssel teljelen logikával mutatják az ország népességi statisztikáját.” (*Ce putem și ce n'am putea înțelege* – Amit értünk, s amit meg tudnánk érteni. – *Gazeta Trans.* 1906. ápr. 30/máj. 13; 95. sz.) Ugyanitt arról is szó esik, hogy *Mocsáry* Lajos az *Az Újság* munkatársának adott interjúban reményének ad kifejezést, hogy „az új kormány összeköttetésbe lépett a nemzetiségek néhány képviselőjével, és ennek következtében remény van arra, hogy a kormány és az országgyűlés bizonyos modus vivendi talál a nemzetiségi kérdésben”. A brassói román lap nem bíz a „modus vivendi” létrejöttében, jóllehet értékeli *Mocsáry* óhaját, aki mindenkor törvényes és tisztességes eszközökkel törekedett egy ilyen modus vivendi biztosítására. T. V. *Păcățian*-tól, a tárgyalat évek román nemzetiség-történeti krónikásától tudjuk, hogy Wekerle még 1906. ápr. 18-án megbeszélésre kérte a két román érseket: Mețianu-t és Mihályit, valamint Cosma Parthént, Illyésfalvi Pap Györgyöt, a Román Nemzeti Párt (Komité) elnökét, Mihali Tivadart, Lukács Lászlót (Vasile Lucaciut) valamint Bredeceanu Coriolánt. Az anketon, melyen a kormány részéről még Andrassy belügy-, Apponyi vallás- és közoktatásügyi és Kossuth közlekedés- és kereskedelemügyi miniszter is résztvett, kizárólag a román kívánságokról, elsősorban az iskolakérdésekről és a nemzetiségi törvény végre nem hajtásáról esett szó. *Păcățian* szerint Apponyi ekkor biztosította az értekezlet román résztvevőit, hogy nem teszi magáévá Berzeviczy 1904. évi népiskolai javaslatát, s nem tesz kísérletet hasonlított törvényjavaslat benyújtására. Andrassy belügyminiszter pedig – az említett forrás szerint – kilátásba helyezte, hogy nem fog akadályt gördíteni a román többségű megyékben az eddiginél több román nemzetiségű képviselő beválasztása elé. (*Păcățian*, T. V.: *Cartea de Aur*. Vol. VIII. Sibiu 1915. 223–225. 1.)

Mindebből azonban a gyakorlatban semmi sem valósult meg. Ellenkezőleg: már 1906 nyarán megindult, a nemzetiségi sajtó „fokozottabb rendszeti ellenőrzése” s nyomában a büntető törvénykönyv hírhedt 172. §-a alapján, a „nemzetiségi izgatás” címén közéleti szereplés, felszólalás vagy inkriminált cikk miatt perbefogott nemzetiségi értelmiségiek: papok, tanárok, ügyvédek és újságírók sorozatos elítélése. – A kezdeményező törvényhatóság – mint 1902-ben – ismét Nyitra megye volt. Közgyűlési határozata (A) elindította a nemzetiségi, de kivált a szlovák sajtó elleni kíméletlen hajszát, melynek *Polónyi Géza*, a koalíció laikus igazságügy-minisztere parlamenti és egyéb közéleti kirohanásaival bő tápot adott. Egyházi részről *Párvy Sándor* szepesi püspök (1848–1919) állott a nemzetiségellenes izgatás élére. Ő az egyik értelmi szerzője az egyébként ugyancsak éles nacionalista és magyarellenes *Hlinka András* rózsahegy szlovák plébános (1864–1938), a szlovák néppárti mozgalom (*slovenská ľudova strana*) későbbi vezére és politikai pártállásra való tekintet nélkül vele együtt pörbe, fogott társai, a szociáldemokratákkal rokonszenvező radikális demokrata *Šrobár Lőrinc* és elvbarátai elleni hajszának, mely 1906 dec. 6-án a közölt rózsahegy törvényszéki ítélettel (G) végződött. – *Párvy* püspök és a szlovák nemzeti ségi mozgalom egyes vezetőinek a századfordulótól tartó küzdelme egyébként éppen ezekben a hónapokban éleződött ki a püspökhöz intézett fenyegető hangú, névtelen amerikai szlovák levélüzenetek kapcsán. A leveleket, *Párvy* eljuttatta *Andrassy* belügyminiszterhez, aki – a közös külügyminisztérium amerikai funkcionáriusai támogatásával – a postai bélyegzők tanúságai szerinti Egyesült Államokbeli helységek körzetében hosszabb időn át eredménytelenül nyomoztatott ez ügyben. – Nem érdektelen kiágazása a „*Párvy-ügy*”-nek, mely nyilvánvalóan hozzájárult a szlovák nemzetiségi ügyekben hozott súlyos ítéletekhez, az a figyelmet érdemlő adalék, mely az egykorú amerikai szlovák propagandát már ekkor összekötni látszik *Seton-Watson* (Scotus Viator) korai nemzetiségi tárgyú publicisztikai működésével. *Seton-Watson* ugyanis már a magyarországi nemzetiségi kérdéssel foglalkozó első nagyobb terjedelmű könyvében (*Racial problems in Hungary*. London, 1908. 288 l.) közli azt a fényképet, mely a *Párvy*-t támadó névtelen amerikai szlovák üzenetek egyikeként a *Párvy-ügy* Országos Levéltár-i aktájában is fennmaradt. (Vö. B. M. res. 1907–5.)

A *Šrobár*-pörben hozott rózsahegy ítéletet, megelőző időben *Juriga* Nándor országgyűlési képviselőt ítélte el hasonló „jogcímen”, a btk. 172. szakasza alapján ugyancsak két évre a pozsonyi törvényszék mint sajtóbíróság; az ítélet ellen éppen a magyar munkásmozgalom lapja, a *Népszava* tiltakozott a legélesebben (B). – A nemzetiségi sajtópörök, de kivált a *Juriga*-pör körül zajlik a koalíciós évek egyik legérdekesebb országgyűlési nemzetiségi polémiája. A koalíciós többség nacionalista antagonizmusig sodródó véleményét fejezi ki *Polónyi Géza* igazságügy-miniszter 1906. dec. 1-i terjedelmes felszólalása (*Képv. Napló*, 1906. IV. 224–231. 1.). Ebben egyrészt *Vlád Aurél* korábbi interpellációjára válaszol, aki a koalíció vezérférfiai és az uralkodó között – a koalíció uralomra jutása szakaszán létrejött – bizalmas „paktum” jellegét firtatta, másrészt a nemzetiségi pörök s főként a *Juriga* ellen hozott ítélet (a *Népszava* szerint: „véritélet”) „szükségességét” bizonygatta. – A hosszú, szenvedélyes vádbeszédnek is beillő fel

alkotmányos élet egyik legfontosabb biztosítékát alkotta meg kimondván, hogy „gondolatait sajtó útján mindenki szabadon terjesztheti.”

Ámde eme változatlan tiszteletünkkel nem áll ellentétben azon nézetünk, hogy mint minden szabadság, úgy a sajtó szabadsága is a fennálló jogrend uralmában találja meg a maga természetes és intézményes korlátait. A tételes büntető törvénykönyv az állam, a társadalom és az egyén azon javait részesíti védelemben, amelyeknek megóvását az állami és társadalmi rend fenállásának mindenek fölött álló érdeke föltétlenül megköveteli, amelyek pusztulása minden jog uralmának és így egyúttal mindennemű szabadságának rombadóltét jelentené.

Ettől a felfogásunktól vezéreltetve régi óhajta e törvényhatósági bizottságnak az, hogy az úgynevezett nemzetiségi sajtó erkölcsi pusztításainak gátat kellene vetni, és hogy a magyar államhatalom, melynek hagyományos politikája a szabadságnak és a jogok kiterjesztésének útját követi, nem vétene e politika hagyományai ellen az esetben, ha az önfenntartás elvéből kifolyólag tételes törvényeink rendelkezéseit teljes eréllyel alkalmazná a sajtó azon része ellen, mely egyedüli céljául nem magyar ajkú polgártársainknak a magyar nemzet érzelmi és politikai egységéből való erőszakos kiszakítását, a magyar nemzeti állam vakmerő negatióját és az ezt biztosító törvényeink ellen való hűtlen lázítást tekinti. Elszomorodott szívvel látta e törvényhatóság, hogy a vármegye azon vidékein, melyeket újabban az úgynevezett tót nemzetiségi sajtó népámító termékei árasztanak el – szívünknek oly kedves és szeretett békés és hazafias tót népünk lelkületébe idegenkedés, sőt gyűlölet lopózik be minden ellen, ami magyar.

Csupán a magyar nemzeti állam jövője iránt érzett aggodás vezérel bennünket akkor, midőn a közigazgatási bizottságnak a nemzetiségi sajtó üzemei tárgyában hozott határozatából kifolyólag kérjük:

1. hogy a *bűnvádi perrendtartás* 567. §-a³ addig is, míg a törvény ezen szakasza a kilátásba helyezett revízió alá kerül, mindazon sajtótermékekkel szemben, melyeknek valamely közleményét jogerős bírói ítélet a magyar faj, illetve magyar állam ellen irányuló izgatásnak minősítette, *a legerélyesebben alkalmaztassák.*³ Szükségesnek látná e célból a törvényhatósági bizottság, hogy *ily lapok megjelenésének helyén és időpontjában a, kir. ügyészség vagy megbízottja ügyeletes szolgálatot*

szólalásban Polónyi Géza kivált azt igyekezett igazolni, miért járt el a szlovák nemzetiségi képviselővel a mentelmi jog megsértése kritériumát kimerítő módon. Polónyi igazságügy-miniszter ugyanis ebben a beszédében elismeri, hogy Jurigával szemben nem az előirt eljárást, tartotta be, hanem sürgetőleg és elfogultan beavatkozott az eljárásba, amikor – mint mondotta – a pörbefogott képviselő Amerikába való költözésének feltételezése miatt haladéktalanul intézkedett „hogy a királyi ügyész *megfelelő* [aláhúzás a szerkesztőtől. K. G. G.] indítványt tegyen, hogy a képviselőház a mentelmi jog felfüggesztésének kérdésében határozatot hozhasson”, azaz hogy Jurigát letartóztassák. – A felszólalásokból: *Vlád, Maniu, Juriga* és mások, illetve *Wekerle* miniszterelnök, *Polónyi* igazságügy-miniszter, *Zboray* Miklós, *Olay* Lajos és *Vázsonyi* Vilmos felszólalásaiból (1906. dec. 5. Képv. Napló, 1906. IV. 266–286. 1.) nyilvánvaló lett, hogy a nemzetiségi pörök szirtjén a kezdeti közeledés megfeneklett, s már 1907 küszöbén akuttá vált a koalíció nemzetiségpolitikai válsága.

Érdemes ebből az alkalomból – részben T. V. *Păcățian* nyomán (Cartea de Aur, VIII. 296–7., 312–3., 367., 396. és 400. 1.) összefoglalni a nemzetiségi képviselők fontosabb felszólalásait. – 1906. júl. 4-én *Brediceanu* Coriolan a Krassó-Szörény megyei lakosság elleni közigazgatási visszaélések ügyében interpellált. Júl. 11-én *Maniu* Gyula a Lukács György darabont kultuszminiszter által kibocsátott, a fennálló törvényekkel ellentétben álló iskolai nyelvrendeleteket (72.000 és 72.001/905) bírálta; ez ügyben júl. 14-én *Petrovics* (Petrović) István interpellációt intézett Apponyihoz. Ugyanakkor, tehát 1906. júl. 14-én *Vajda* Sándor kifogásolta a dél-magyarországi közművelődési egyletnek juttatott kétszáz ezer koronás költségvetési tételt, amikor a nemzetiségek közművelődési egyletei semmilyen támogatásban nem részesülnek. 1906. okt. 10-én *Vajda* Sándor interpellációt intézett az összkormányhoz a nők felsőoktatási joga tárgyában. Nov. 10-én viszont az egyébként közismerten mértéktartó *Brediceanu* Coriolan lugosi román nemzetiségi képviselő szólalt fel *Nagy* György ellenzéki függetlenségi képviselő ügyében, akinek mentelmi jogát, megvonni javasolta. *Brediceanu* elfogult eljárását csak indokolja, de nem menti az a körülmény, hogy *Nagy* György mindvégig elfogultan nyilatkozott a nemzetiségi kérdésben. – Végül két héttel *Brediceanu* felszólalása után, 1906. nov. 24-én gr. *Apponyi* Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszolt *Vlád* Aurélnak a Hunyad megyei tanfelügyelő által kiadott, az 1868. évi Eötvös-féle népiskolai törvény rendelkezéseivel ellentétes, a nemzetiségek iskolai nyelvhasználatára sérelmes körlevele tárgyában, védelmébe véve a körlevelet és annak kibocsátóját. (Vö. Képv. Napló, 1906. IV. 75–76. 1.)

² Az irat felzetén az alábbi szövegű intézkedés olvasható: „M. E. úr rendeletéből s tekintettel arra, hogy a belügyminisztériummal abban történt megállapodás, hogy a sajtórendőri ügyek éberebb és hatékonyabb felügyelet alá vétessenek – jelen iktatmány *ad acta* teendő. Bp. 1906. aug. 13” Olvashatatlan aláírás.

³ K k ceruzával aláhúzva.

teljesítsen s a büntető törvénykönyvbe ütköző izgatást tartalmazó sajtóterméknek előzetes lefoglalását a bíróságnál oly időpontban eszközölje ki, amidőn az illető sajtóterméknek tót népiünk között való elterjedése és ez által a sajtó útján elkövetett államellenes bűncselekmény végzetes hatása nem érvényesülhetett⁴.

2. Szükségesnek látná a törvényhatósági bizottság azt is, hogy a közoktatási tárca évi költségvetésében³ megfelelő fedezetről történjék gondoskodás abból a célból, hogy azokon a vidékeken, melyeken az izgató nemzetiségi sajtó káros hatása legjobban érezhető, az illető vidék nyelvén megjelenő hazafias szellemű lapok szerkesztessenek és terjesztessenek³. E lapok legfőbb hivatása lenne nem magyar ajkú polgártársaink felvilágosítása s az izgató nemzetiségi sajtó hazug és népámító közleményeinek megcáfolása.

Meggyőződésünk szerint ezen indítványozott intézkedések végrehajtásából származó kiadások értéke nem is hasonlítható azon kiszámíthatatlan erkölcsi haszonhoz, mely a nemzetiségi sajtó végzetes hatásának ellensúlyozásából a magyar állami életre és nem magyar ajkú polgártársainkra hárulna.

Kérve kérjük, hogy ezen javaslatainkat az igazság- és közoktatásügyi szakminiszter urakkal bölcs megfontolás tárgyává tenni, és azokat a magyar nemzeti állam megszilárdításának szent célja érdekében kormányhatósági úton sürgősen megvalósítani kegyeskedjék.

Nyitra vármegye törvényhatósági bizottságának 1906. évi július hó 24-én tartott rendkívüli közgyűléséből.

A vármegye közönsége nevében:
Turchányi [Ödön] s. k.
alispán

B

1906 nov. 16¹

A Népszava tiltakozó cikke Juriga Nándor elítélésekor²

A pozsonyi törvényszék esküdtbírósága ma tárgyalta Juriga Nándor országgyűlési képviselőnek két sajtópörét. Jurigát az idei általános választások alkalmával Pozsony megye stomfai kerülete tót nemzetiségi programmal választotta meg képviselővé Trubinyi János, koalíciós néppárti jelölttel szemben.

Megírtuk már többször, hogy a koalíciós kormány szigorú parancsot adott a megyei közigazgatási hatóságoknak és a bíróságoknak a „tót izgatók” üldözésére. Lapjaik minden egyes száma ellen éppúgy indítják az ügyészségek szüntelenül egyre-másra a sajtópöröket, mint a szocialisták lapjai ellen. Sőt megtették a tót nemzetiségi vezetőivel azt, amire eddig csak velünk szemben vetemedtek a törvényszékek: vizsgálati fogságba vetettek Rózsahegyén öt tót „izgatót”.

A hajsza első célpontja Juriga Nándor volt, mert a tót képviselők komolyan követelik az általános és titkos választói jogot. A képviselőházban a kormányra vergődött koalíciónak nyíltan a szemébe vágják a népnek kizsákmányolását és a hazafias vármegyéknek garázdálkodását.

A mentelmi bizottságnak javaslatára azért a mostani képviselőház kormánypártja készséggel kiszolgáltatta a pozsonyi vérbíróságnak Juriga fejét. Tette ezt a Ház ugyanakkor, amikor a saját embereinek kiadását a legközönségesebb bűncselekményért állandóan megtagadja „politikai üldözés” subája alatt.

Nézzük, mi a bűne Juriga képviselőnek? A Nyitra megyei Szakolcán egy tót nemzetiségi hetilap jelenik meg: „Katholicke Noviny” („Katolikus Újság”) volt a címe, amely újabban „Ludove Noviny” („Néplap”) címre változott, megfelelően a tót képviselők radikális követeléseinek. Ennek a szakolcai hetilapnak legbuzgóbb munkatársa, Juriga, akinek két cikkében a büntető törvénykönyv 172. §-ába ütköző izgatást fedezett fel az ügyészség: gyűlöletre való izgatást a magyar

⁴ Piros ceruzával aláhúzva.

¹ A szlovák nemzetiségi képviselő ellen a pozsonyi törvényszék esküdtbírósága által hozott ítélet időpontja.

² A közlemény címe és leőhelye: *Vérítélet. – Két év, ezerkétszáz korona. Pozsony, november 16.* – Népszava, 1906 nov. 17; 272. sz. 2. l.

nemzetiség ellen. A büntetőtörvény az efajta izgatásnak vétségét két évig terjedhető államfogház-zal és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel bünteti. Két év tehát a maximum, a legmagasabb büntetés a magyar nemzetiség (a törvény nemzetet nem ismer) ellen való izgatásért.

Késő éjjel kapjuk a hírt, hogy a pozsonyi törvényszék Juriga Nándort két évi államfogházra és 1200 korona pénzbüntetésre ítélte.

Csak két évre! Többre nem ítélték, mert nem ítéltették.

Talán ugyanabban az órában az ország másik részén a kolozsvári törvényszék Klein Jakab elvtársunkat hathónapi államfogházra ítélte, szintén sajtó útján elkövetett izgatás miatt. A magyar nemzeti demokrácia sovinszta kormányának felhívását megértették a színtiszta hazaffy-bírák egész Ázsiában. Miért bögnék a Polónyiék és biztatásukra a vármegyék bőrkabátos bandái, hogy külön törvényt kell sürgősen alkotni az „izgatók” megrendszabályozására? Miért is szigorítaniok a büntetőtörvényt a magyar nemzet, a vallás és a magántulajdon megvédésére? Kevés egy cikkért hat hónap és két cikkért két esztendő a sovinizmus örületében szédelgő hazaffyaknak?!

Kevés, mert a nép még nem lázadt föl, de lázadásba akarják kergetni, hogy szuronnal verjék szét az igazi általános választói jogot követelő népet. Pozsonyban már rendőrséggel záratta el ma délben az utcákat a törvényszéki elnök, hogy az ezrével tolongó nép az esküdszéki tárgyalóterem előtt ne tüntethessen, mert a nép a délelőtti tárgyalás után már tüntetett. Érezte, hogy odabent az Igazság palotájában kivégzés készül. A kormány a tábla mellé kinevezett főügyészt rendelte ki, hogy Juriga ellen a magyar államot megvédelmezze. A méltóságos főügyész úr remekelt a törvényszék elnökével együtt: az esküdteknek jó magyar szívet meggyőzték, hogy meg kell menteniük a magyar nemzeti állameszmét. Céljukat elérték, a törvényszék bírái karmaik közé kaparintották Juriga Nándort, és verítéletüket meghozták. Talán még áldomást is ittak volna reá a magyar urak a kaszinóban. Mérey Lajos és bőrkabátos cimborái ezer örömet fizetnék a pezsgőt.

Az áldomás berekedt, mert estére, amikor a verítéletet a szuronyerdő oltalma alatt kihirdették, a szomszéd falukból is beözönlött tót nép városi testvéreikkel együtt még erősebben tüntetett több ezer főnyi tömegben az elítélt Juriga mellett. Karhatalommal verték szét a tömeget, és a rendőrök kardot rántva, tucátjával hurcolták be a véresre vert tüntetőket.

Holnap már tudni fogjuk, mennyi vér folyt ma Pozsony utcáin? Polónyiék magyar nemzeti üvöltése nyomán ennek a verítéletnek és véres tüntetésnek folytatása következik Rózsahegyén e hó 26-án, amikor ott a már előre börtönbe zárt öt „izgatót” fogják kivégezni.³

A csendőrséget mindenütt lázasan szaporítják, a katonaság létszámának felemelésére is mihamar reákerül a sor. De a börtön kevés, fogházakat építtessen Polónyi sürgősen, nehogy az „izgatók” százait is bűzös sertésistállóba legyenek kénytelenek dugni, mint nyáron a sztrájkoló aratókat.

C

1906 dec. 3

Maniu Gyula felszólalása a házszabályok betartása és a nemzetiségi pörök tárgyában, Wekerle Sándor miniszterelnök válasza és Maniu Gyula viszontválasza ez ügyben

Képv. Napló, 1906, IV. 234–237. l.

Maniu Gyula a házszabályok betartása ügyében kér szót. Tiltakozik az ellen, hogy az utóbbi ülésen a Ház elnöke megvonta tőle a szót „azon a címen – mint, mondotta –, hogy személyes megtámadtatás címén nincs jogom felszólalni az interpellációra adott válasz után”. Annál sérelmesebbnek tartja ezt, mert, éppen *Polónyi Géza* igazságügy-miniszternek a nemzetiségi képviselőket súlyosan sértő kitételére kívánt válaszolni. – A felszólalás idején a házelnök *Justh. Gyula* volt.

Elnök (csenget): Kérem a képviselő urat, méltóztassék arra a címre szorítkozni, amely címen szót kért. Most a képviselő úr polémiába bocsátkozik az igazságügy-miniszter úrral. Erre nézve pedig már a ház szombati ülésében az elnök előterjesztésére határozott, hogy ti. ezen a címen nem adja meg a képviselő úrnak a szót.

³ Értsd: elítélni.

Maniu Gyula: Világért sem akarnék – tudom, hogy nincs jogomban, különben megtenném – vitába bocsátkozni az igazságügy-miniszter úrral; nagyon sajnálom, hogy nem tehetem.

Elnök: A képviselő úr kéri a házat, hogy az engedély megadassék neki? mert nem hallottam jól szavait. (*Felkiáltások balfelől: Most kérte!*) Megadja a ház az engedélyt? (*Felkiáltások: Megadjuk! Nem adjuk! Zaj. Csenget.*) Úgy veszem észre, hogy a ház meg kívánja adni az engedélyt Maniu képviselő úrnak. (*Felkiáltások: Igen! Nem!*) Kérem azokat, akik meg akarják engedni, szíveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) Többség. Kérem most azokat, akik nem akarják megadni az engedélyt, szíveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) Kisebbség. A képviselőház tehát megadja az engedelmet a képviselő úrnak arra, hogy Polónyi Géza igazságügy-miniszter úr szombati válaszára reflektálhasson.

Maniu Gyula: A miniszter úr... (*Zaj.*)

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Maniu Gyula: ...azt mondja, hogy mi képezi a mi egyesülésünk alapját? Sem a faj, sem a nyelv, sem a vallás, hanem – úgymond – van egy közös alapjuk: a magyar nemzeti állam és faj iránti gyűlölet.

Engedelmet kérek...

Egy hang (balfelől): Igaza van!

Maniu Gyula: ...a miniszteri székről és parlamenti padokról még ilyen váddal egy pártot vagy képviselőket nem illett senki. Mert mi van ezen mondatban mondva? Az, hogy a mi működésünknek erkölcsi alapja hiányzik. (*Zaj.*)

Olay Lajos: Igaza volt! Igaza volt! Igaza volt! (*Folytonos zaj.*)

Bozóky Árpád: Olaj a tűzre!

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Maniu Gyula: Ezeket mondotta Polónyi Géza igazságügy-miniszter úr. (*Zaj.*) én és pártom kötelességünknek tartjuk kijelenteni, hogy ez a vád minden bizonyítékot és minden alapot nélkülöz és azt visszautasítjuk! (*Zaj.*)

Somogyi Aladár: Hodzsa mit keresett a Reichsrath folyosóján? (*Zaj.*)

Elnök (csenget): Csendet kérek. Nem hallom a szónokot.

Maniu Gyula: Azt mondani, hogy mi külföldi pártokkal szövetkezünk az ország érdeke ellen; azt mondani, hogy mi bizonyos machinációkat követünk el itten bizonyos elvek, bizonyos titkos célok szolgálatában; azt mondani, hogy a mi működésünknek alapját a gyűlölet képezi, az inszINUÁCIÓNAK IS A TÚLZÁST képezi (*Felkiáltások balfelől: Igazság! Zaj.*); ez ellen a leghatározottabban tiltakozunk. (*Zaj.*)...

Maniu ezután arról szólt, hogy ne kövesse a koalíció a Fejérváry-kormány példáját. Ez ugyanis 13 román nemzetiségi-politikai pört indított, hogy indokolja azt a híresztelést, miszerint Erdélyben a románok forradalomra készülnek. Ezért 14 vármegyében betiltották a népgyűléseket. Ez a példa nem követendő, aminthogy házszabálysértő eljárással nem lehet elintézni a kérdést. – Befejezésül ismételt hangsúlyozza, hogy a nemzetiségi képviselők „működése erkölcsi alapon áll”, igazságos törekvéseikért továbbra is következetesen harcolnak majd.

Elnök: Návay Lajos képviselő úr a házszabályokra való hivatkozással kér szót.

Návay Lajos¹: Az előttem szóló t. képviselő úr felszólalására bátor vagyok megjegyezni, hogy én részemről, midőn szombaton elnököltem, csakis a házszabályok szigorú betartása által vezettem magamat. (*Élénk helyeslés.*) Eddigi működésemmel talán sikerült meggyőzni a t. házat, hogy minden pártkülönbség nélkül iparkodom a rám rótt nehéz feladatot teljesíteni. (*Élénk helyeslés.*)

Ami az előzményeket illeti, azoknak a képviselő úr előadása nagyrészt megfelel. Egyet azonban pótolnom kell, azt ti., hogy midőn a képviselő úr nekem mondotta, hogy, amennyiben a felszólalási jogot nem adom meg neki, a házhoz intéz kérést aziránt, hogy a tárgytól eltérőleg nyilatkozhasnék, utaltam a házszabályok 207. §-ára, amely világosan a napirendre tűzött tárgytól való eltérés esetére vonatkozik, holott itt nem erről volt szó, hanem egy interpellációra adott válaszról, és utaltam arra, hogy én személyes megtámadtatást nem látok fennforogni. Egyúttal pedig kértem a képviselő urat, hogy tekintettel a ház izgatott hangulatára, a kérdést halassa el a jövő ülésre, esetleg akkor talál magának alkalmat arra – amint talált is –, hogy választ

¹ Battonya alkotmány párti képviselője (1870–1919), 1906 ápr. 26-tól 1910-ig a képviselőház al-elnöke, majd 1911–12-ben elnöke.

adhasson. Én tehát mindenképpen arra törekedtem, hogy a házszabályoknak megfelelő azt a megoldást keressem, amely a ház hangulatára is tekintettel van. *(Élénk helyeslés.)* Én, mint a ház akkori elnöke, a legnagyobb mértékben sajnáltam azt a tumultuózus jelenetet, amely nem válik sem a háznak, sem nemzetünknek becsületére, és mindenkor azon leszek a jövőben is, hogy minden mellétekintetektől menten, híven teljesítsem a rám ruházott feladatot. *(Élénk éljenzés és helyeslés.)*

Elnök: A miniszterelnök úr kíván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok mikénti alkalmazásához nem kívánok ezúttal szólni, nem pedig azért, mert a t. képviselő úrnak azt az alaptételét, minthogy ő a szólásszabadság gyakorlásában bármely irányban korlátozva lett volna, én el nem ismerhetem. *(Általános helyeslés.)* Olyan tárgyat tárgyalunk, ahol minden egyes pontnál, minden egyes képviselő úr felszólalhat, és pedig felszólalhat minden, a vitában felmerült kérdésben. Abban a tekintetben sem szoktunk valami nagy szigorral eljárni, hogy a ház határozatával el nem döntött, de már szóba hozott kérdésekre vissza ne térjünk. De én utalok ennek a t. háznak eddigi, mondjuk: hathónapi működésére annak megállapítása szempontjából, hogy a szólásszabadság jogával a legkiterjedtebb mérvben nem a t. képviselő urak éltek-e? *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* Hiszen, ha számaránylag veszem, azt merem mondani, hogy a háznak egy tizedét sem képviselő csoportjuk talán tízszer annyit foglalkoztatta a t. házat, mint az összes többiek. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* Bocsásson meg tehát a t. képviselő úr, de ekkor a szólásszabadság korlátozásáról szólni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* Mi történt itt, t. képviselőház? Feláll egy képviselő úr, Vlád képviselő úr és pedig nem először, és olyan vádakot szór egy interpelláció formájában a kormány ellen, amelyek annak politikai reputációját alapjában képesek megingatni. Beszél titkos paktumokról, amelyeket be nem vallunk, beszél arról, hogy a képviselőháznak vád alá helyezési jogát mintegy eladtuk volna, beszél arról – ő hozzá mindig szóba –, hogy az igazságszolgáltatást pártszempontból használjuk fel politikai célokra.

Engedelmet kérek, ezek minden alkotmányosan érző emberrel szemben olyan mélyen sértő kifejezések, amelyeket szó nélkül hagyni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Ha valaki – azt merem mondani, nem akarok erősebb kifejezést használni – ilyen bárdolatlan kézzel *(Zajos helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* nyúl mások politikai reputációjához, akkor saját szereplését ne egy előkelő szalon kényeskedése szerint kívánja megítéltetni. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Ma is a t. képviselő úr újabb vádat hoz fel. Úgy tünteti fel, mintha hamis híreket terjesztenénk 13–14 megyére nézve, mintha ott nem tudom micsoda forradalom lenne előkészülőben, azért, hogy erkölcsi igazoltságot nyerjünk arra nézve, hogy 14 románlakta vármegyében a népgyűléseket betiltsuk. *(Felkiáltások a nemzetiségiek padjain: A Kristóffy–Fejérváry-kormányról beszélt! Zaj. Elnök csenget.)*

Hát hogy mit tettek Kristóffy és Fejérváry, erre nem tudok válaszolni. Én csak azt mondhatom, hogy ez az újabban felmerült hír a kormánnyal semmi összeköttetésben nincs. Én csak egyet veszek fel. Azt, hogy a t. képviselő úr itt konstatálni kívánja, hogy ő nem gyűlölettel, hanem szeretettel viseltetik a magyarok iránt, és hogy összes eljárását a szeretet vezeti. Én ezt köszönettel nyugtatom. De egyre figyelmeztetem mégis a képviselő urat. Én a természetrajzból tanultam, hogy vannak élőlények, amelyek szeretetből megfojtják saját gyermekeiket *(Derűtség.)*, sőt vannak olyanok is, amelyek megeszik gyermekeiket. *(Élénk derűtség. Igaz! Úgy van!)*

Bocsánatot kérek, a szeretetnek ezt a példáját ne kövessék; ne viseltessenek mi irántunk szeretettel, hanem csak azzal a kölcsönös politikai türelemmel és tisztelettel, amellyel egymás iránt tartozunk, és akkor meg lehetnek győződve, hogy ezen általunk nem igen kért szeretet nélkül is igen békésen megélhetünk. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobb- és a baloldalon.)*

Maniu Gyula: T. képviselőház!...

Elnök: Milyen címen kíván a képviselő úr szólni?

Maniu Gyula: Félreértett szavaim értelmének helyreigazítása címén.

Rákosi Viktor: A félreértett szeretet címén! *(Derűtség.)*

Elnök: Csak röviden!

Maniu Gyula: Egészen rövid leszek.

A t. miniszterelnök úr szíves volt a dolgot akként felemlíteni, mintha én a 14 megyére vonatkozó letiltási rendelményt ennek a kormánynak tulajdonítottam volna. Hát t. képviselőház, én megjegyzéseim elején kijelentettem, hogy ezt Kristóffy és Fejérváry tették, annyival is inkább, mert hiszen azok a perek a Kristóffy- és Fejérváry-kormány idejében lettek megindítva.

Ami pedig a miniszterelnök úrnak az általam említett szeretetre vonatkozó megjegyzéseit illeti, hát legyen meggyőződve a miniszterelnök úr arról, hogy mi nem tartjuk a magyar fajt és a

magyar népet olyannak, hogy azt szeretetből megölni kívánnók. Mi csak azt kívánjuk, hogy oly szeretettel viseltessenek önök mi irántunk, mint amilyennel mi viseltetünk az önök irányában, hasonlóképpen szeretve az igazságot is. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*)²

D

1906 dec. 3

Kálosi József, a mentelmi bizottság előadójának „sürgős jelentése” Juriga Nándor szlovák nemzetiségi képviselő mentelmi ügyében
Képv. Napló, 1906, IV. 260. l.

T. képviselőház! Nyomtatvány útján elkövetett kétredebli izgatás vétsége miatt össz-büntetésként kétévi államfogházra és hatszáz-hatszáz korona pénzbüntetésre, bár még nem jog-erősen elítélt dr. Juriga Nándor országgyűlési képviselő ügyét a mentelmi bizottság ma tartott ülésében megvizsgálta és letárgyalta. Van szerencsém az erre vonatkozó jelentést (Irom. 280) azon tiszteletteljes kérelem kapcsán előterjeszteni, méltóztassék a jelentésnek, illetve az ügynek a házszabályok 191. §-a értelmében, a 140. § rendelkezésétől eltérőleg, sürgős tárgyalását elrendelni. (*Általános helyeslés.*)

Elnök: Méltóztatnak a mentelmi bizottság javaslatához hozzájárulni? (*Igen!*) Ha igen, akkor kijelentem, hogy a mentelmi bizottságnak ezen jelentése sürgősen fog a legközelebbi ülés napirendjére tüzetni.

E

1906 dec. 8

*A Rovnianek-féle pittsburghi Slovenský Dennik nemzetiségi napilap támadó vezércikke az 1906. évi Hlinka-pörről*¹
ME 1907–XXIV–94 (1476/907)
(Német nyelvű gépírásos egykorú fordítás alapján)

Határtalan düh

Hát továbbra is az ének szavaival vigasztalódjunk: „Isten ugyan megpróbáltatásokat mér az ilyen családra, de nem hagyja elpusztulni”? Ami az utóbbi időben Magyarországon a szlovákok elnyomása és kiirtása terén történt, nemcsak a türelem végső határát hágja át, hanem az emberies-ségét is. Azt a benyomást kelti, mintha a szlovákok bírái Magyarországon nem emberek, hanem vadállatok volnának, rosszabbak a hiénánál és oly vérszomjasak, amelyet a természettudósok eddig nem is fedeztek még fel. Türelmetlenül vártuk a *Hlinka-per*² kezdetét és még türelmetle-

---

² A „koalíciós titkos paktum”-ból kiindult és a nemzetiségi sajtópörök körüli polémiába torkolló magas feszültségű nemzetiségpolitikai vita csúcspontjához az 1906. dec. 5-i ülésen érkezett. Ekkor hangzik el *Vlád* két felszólalása Polónyinak az „uralkodói paktum” ügyében adott válaszára, továbbá *Polónyi* viszontválasza ez ügyben. (Képv. Napló, 1906. IV. 265–266. l.) Ezt követőleg pedig *Juriga* Nándor szlovák nemzetiségi képviselő „személyes megtámad títás címén” elmondott felszólalása, majd *Polónyi* igazságügy-miniszter, *Kálosi* József, a mentelmi bizottság előadója, *Olay* Lajos és *Vázsonyi* Vilmos elfogult hangú felszólalása. – A magyar politikai judícium becsületét az ülés keretében felszólaló *Zboray* Miklós mentette meg, aki tiltakozott az ekkor már elítélt *Juriga* Nándor mentelmi jogának felfüggesztése ellen. (L. 1906. dec. 5. Képv. Napló, 1906. IV. 266–286. l.)

¹ Az irathoz l. mellékelve a pittsburghi szlovák napilap 1906. dec. 8-i szóbanlevő vezércikkének (Besnota bez branie) lapkivágatát. – A sovinsizta kitételekben bővelkedő, az igazságtalan ítéletért a magyar nép egészségét elmarasztaló közlemény az egykorú külföldi (kivált a tengerentúli) magyarellenes nemzetiségi sajtópropaganda jellegzetes terméke.

² A kiemelések barna ceruzával aláhúzva.

nebbül az ítéletet. A pör lefolyását nem ismerjük pontosan. Az ítéletről tegnap kaptunk hírt. Tegnap közöltük. Hlinkát és sorstársait *börtönbüntetésre ítélték*, mindnyájukat oly mértékben, hogy az gyilkosoknak is elég volna. Két-három hét lefolyása alatt ezeket az ítéleteket hozták: Juriga tisztelendőt kétévi börtönre, Hlinka András tisztelendőt két évre, Dr. Šrobár Lőrincet egy évre, Homik József tisztelendőt négy hónapra, Greguš Györgyöt öt hónapra, Cheben Pétert öt hónapra, Janček Andrást hat hónapra; Matiašovski Antalt, Serafin Mihályt, Janovec Janov Józsefet, Jesenski Istvánt, Vlkolinski Jánost két hónapra, Cambel Danielovič Samut 14 napra, Friedrich Gizella kisasszonyt két hétre. Ez összesen hét és fél évi börtönt tesz ki. Azonkívül a fent említett szlovákokat összesen 8720 Korona pénzbírságra ítélték. És most fontolja meg az egész világ és gondolkodjék rajta: mit követtek el a fent említettek, hogy oly magas büntetésre ítélték őket? Juriga tisztelendő két cikket írt, amelyekben felszólítja az embereket, hogy hitüket és anyanyelvüket védelmezzék meg. Semmi mást nem tett, és ezért ítélték el. Hlinka tisztelendő, Šrobár dr. és a többi kilenc szlovák az országgyűlési választásokon a nemzetiségi jelöltet támogatta. Cambel cikket írt a választások lefolyásáról Szliácson. Friedrich Gizella kisasszony egy cikkben fejezte ki együttérzését az ártatlan Hlinkával. Ezek azok a büntettek, amelyekért elítélték őket. Vajon épelméjű emberek elítélhetnek-e ily csekélységekért oly nagy büntetésre becsületes férfiakat? Tudunk esetekről, amikor a magyar bíró gyilkost mentett fel azzal az indokolással, hogy a gyilkosság önvédelemből történt. S a fent, említett férfiak senkit sem öltek meg, csak a saját igazukat, a saját meggyőződésüket vallották. Vajon ez nem jogosultabb önvédelem-e, mint valakit meggyilkolni? És a bírák mégis mindkét esetben más ítéletet hoztak. Miért? csak azért, mert az illetők szlovákok voltak. Ebből az következik, hogy a szlovákoknak nem engedik meg, hogy önmagukat védjék. Eddig a szlovákokat csak a bírák és a magyar politikai és rendőri sovíniszták dühe üldözte. De mintha *nem volna elegendő erejük, segítségükre sietett Párvy püspök, aki ádáz sovínizmusában megfélekedezett Krisztus rendelkezéséről és a maga felkentségéről*. Fanatikusok szolgájává vált, amikor egyszerre csak elkezdte *mindazon lelkészek felfüggesztését, akiket ő nem vél megbízhatóknak. Így esett áldozatul Hlinka, Moyš, Tomanek és Homik*. A megboldogult besztercei püspök, Ipolyi, Párvyhoz képest ártatlan angyal volt. Ült-e valaha ilyen szörnyeteg püspöki széken? És ez akar keresztény hívőinek atyja lenni? *Elüldöz hűséges papokat, és sovínisztákat iktat be*. Közismert, hogy a szláv lelkészek jó pásztorai híveiknek, míg *a magyarón papok politikusok és hitvány kreatúrák, akik egyáltalában nem törődnek községük üdvével. Számukra a földolog a politika és az istentisztelet csak arra való, hogy abból megéljenek és szabadon politizálhassanak*³. És mit tartunk vajon az olyan főpásztorról, aki püspöki kezével a politikába nyúl bele? Hiábavaló volt a panasz Rómában orvoslásért, semmilyen segítség, semmi támogatás, enyhítés nem jött. Kétfelől is ütnek bennünket. Üldöznek a törvények segítségével és az egyházi méltóságok által. Hogyan lehetséges ezen segíteni? Amerikában kongresszust hívtak össze, hogy ez ügyben valamit tegyenek, és a Magyarországon szenvedő lelkészeket támogassák. De történt-e valamit? És mégsem hagyhatjuk oly határtalanul kínoztatni magunkat, hiszen a szlovákok nem kártevő állatok, hanem emberek, keresztény emberek, akik hamarabb tudtak imádkozni, mint a vad tatárok. Csupán csak Istenre hagyatkozunk? Nem mondja-e a közmondás is: segíts magadon és Isten is megsegít? Segítsünk tehát kölcsönösen egymáson. Segítsétek egymást, magyarországi testvéreink és mi is segíteni fogunk nektek. Semmit sem tettünk azonban, ha csak sóhajtozunk: *Élesítsétek a kardokat, köszörüljétek a kaszákat, hurrá! csak fel ellenük!*

Ma sokan nyugodtan ülnek otthon, és apatikusan várakoznak, mi fog történni. Hát így vívta ki Kosciuszko a szabadságot?

Eddig és ne tovább! Ez legyen minden szlovák jelszava. Ez sarkallja őket tetterre, védekezésre, mert a népek vérrel, tetemenek és sírokon keresztül jutottak szabadságukhoz és jogaikhoz.

Eddig megelégedtünk jogaink és elveink hangoztatásával, ellenfeleink dühe azonban önvédelemre kényszerít.

Ragaszkodj a magadéhoz, és ne kívánd az idegent!

³ A kiemelt mondat a lapszálon is megjelölve.

F

1906 dec. 9

A szlovák nemzetiségi sajtó elsőoldalas tiltakozó cikke a Juriga-ügy képviselőházi vitájának hangvétele és tendenciája elten¹

A sovinszták mint a vadállatok rontottak rá Jurigára. Nem volt számukra elég, hogy két évre elvonták tőlünk. A vérszomjas ellenség Juriga személyében a mi szlovák nyelvünket akarta megalázni és mint gonosztevőt, mint bűnöst akarta őt a pozsonyi bíróság elítélni, és valóban, még a kúria ítétele előtt *vizsgálati fogságba akarta helyezni*.

Juriga tehát nov. 16-ától kezdve olyan veszedelemben volt, amilyenről nem is tudott. *Titkos rendőrök kísérték őt minden lépésénél*. Jurigát minden pillanatban letartóztathatták volna, és elvihették volna a pozsonyi vizsgálati fogságba.

A hajszát Juriga ellen a magyar néppárt részéről vezették. Hétfőn a parlamenti ülésen Beniczky rózsahegy-i képviselő beszélt, és azt a panaszt emelte Juriga ellen, hogy *bejárja egész Rózsahegyét, és izgatja az egész világot*. Magától értetődik, hogy Jurigának eszébe sem jutott az izgatás, mert a nyilvánosság előtt egy szót sem szólt, mert nem is volt hol szólnia. Tehát a magyar néppárt hazugsággal és utálatos rágalommal izgatott Juriga ellen. *Ugyanaz nap* ült össze a parlamenti mentelmi bizottság. Tárgyalt a pozsonyi ügyész kívánságáról, hogy a képviselőház adja ki neki Jurigát vizsgálati fogságba helyezés céljából. A parlamenti bizottság úgy határozott, hogy javasolni fogja Juriga kiadatását.

Amint ez megtörtént, egybehívták az összes szlovák és román képviselőket. *Képviselőink úgy döntöttek, hogy Jurigát ezeknek a vadállatoknak kiadni nem engedik*, és hogy a parlamenti bizottság javaslata ellen, ha arra szükség lesz, obstrukciót indítanak.

A parlament szerdai ülésén csaknem valamennyi képviselőnk megjelent. Juriga kiadatása ellen szóra jelentkeztek a következő képviselők: Brediceanu, Hodža, Pop, Skyčák, Vlad, Maniu, Novák, Popović, valamint maga Juriga is.

A parlamentben villámgyorsan terjedt el a hír, hogy a mi képviselőink Juriga kiadatása ellen vad obstrukciót kezdenek. A képviselőházban hihetetlen zavar uralkodott. A terein megtelt az utolsó helyig.

Mindjárt az ülés kezdetén Juriga szólalt fel. Komisz betyárok azt a hazugságot találták ki vele szemben, hogy a büntetés elől Amerikába akar menekülni, és hogy a primástól már diszpenzációt is kért. Polónyi viszont azt hazudta, hogy Juriga bocsánatot akart tőle kérni. Hogy ezeket a hazugságokat megcáfolja, maga Juriga lépett fel, és abban a beszédben, amelyet mai számunkban közlünk, az összes miniszteri hazugságokat szétaposta.

A koalíció látta, hogy mi fog történni. Ügyünk igazsága súlyos teherként nehezedett a képviselőházra. Az ülést délelőtt 10 órakor nyitották meg, és 1 órakor már látható volt, hogy ügyünk diadalt aratott. Magában a koalícióban akadtak olyan emberek, akik elismerték, hogy Juriga letartóztatása a törvény legsúlyosabb megszegését jelentené, és obstrukciónktól való félelmükben szembeszálltak Polónyival. A néppártiak és a Kossuthisták – főleg Szmrecsányi, Beniczky – ugyan ócsárolták Jurigát, de mások, miként Zboray, Vázsonyi a javaslat ellen szólaltak fél. Végül megtört a jég: Polónyi miniszter visszakozott, megadta magát, és azt javasolta a parlamentnek, hogy a Juriga-ügyet halasszák el addigra, amíg az állami költségvetést elintézik.

Egy szóval a koalíció Juriga ügyében szégyenteljes vereséget szenvedett. Juriga szabadon van, kivárja, amíg ügyét a kúria elintézi. Ha az sokáig fog tartani, visszavonja semmisségi panaszát, és bevonul a váci államfogházba.

Itt említjük meg, hogy a jövő esztendő (1907) júniusában lesz a király megkoronázásának negyvenedik évfordulója. Ebből az alkalomból valamennyi politikai fogoly kegyelmet fog kapni.

¹ A közlemény címe és lelhelye: *Jurigová vec na sneme* – A Juriga-ügy az országgyűlésen. Slovenský Týždenník, 1906. dec. 9; 49. sz. 1. l.

G

1906 dec. 9

Hodža Milán budapesti hetilapjának bejelentése a Hlinka, Šrobár és társaik pörében hozott elmarasztaló rózsahegy-i ítéletről¹

Öt év és hat hónap fogság és 4680 K bírság azért a mi szlovák nyelvünkért.

Rózsahegy, dec. 6. de. 11. óra, érkezett: du. 1 óra 25 perckor.

(Tudósítónk
távirata)

A büntetőbíróság ma 10 órakor ítéletet hirdetett Hlinkának és társainak perében. A magyar nemzetiség elleni izgatás miatt bűnösnek ismerték el és elítélték a következőket:

Hlinka András r. kath. papot *kétévi* államfogházra, 1500 K bírság és 680 K perköltség megfizetésére.

Dr. Šrobár Lőrinc orvost *1 évi* államfogházra és 900 K bírságra;

Jancsek András gyárost *hathónapi* államfogházra és 500 K bírságra;

Gregus György péket *öthónapi* államfogházra és 200 K bírságra;

Cheben Péter cipészt *öthónapi* államfogházra és 100 K bírságra;

Tomik József r. kat. papot *négyhónapi* államfogházra és 300 K bírságra;

Matiasovsky Antal munkást *kéthónapi* államfogházra és 100 K bírságra;

Serafin Mihály kőművest *kéthónapi* államfogházra és 100 K bírságra;

Janovec-Janov József földművest *két hónapi* államfogházra és 100 K bírságra;

Jesensky István cipészt *két hónapi* államfogházra és 100 K bírságra, és végül

Vlkolinsky Jánost *kéthónapi* államfogházra és 100 K bírságra.

A bíróság az elítéltek öthónapos vizsgálati fogságát beszámította a büntetésbe, és arra az időre, amíg az ítélet nem lesz jogerős, őket szabadlábra helyezte.

A többi vádlottat: Masuta György földművest; Milan József kőművest; Novák György munkást; Olejnik (Ferdiš) Nándor gazdát és Slachta Ede kereskedőt felmentették.

A tizenegy elítélt tehát összesen öt évet és hat hónapot és 4680 K pénzbírságot kapott – a mi szlovák nyelvünkért.

Valamennyi elítélt fellebbezett a drákói ítélet ellen, és a védők a tárgyalás alatt – *Chudovszky* elnök igazságtalan, törvényellenes és elfogult eljárása miatt – huszonhét semmisségi panaszt nyújtottak be. A rózsahegy-i politikai monstre-pör tehát a felsőbb bíróságok elé fog kerülni, és jogi körökben biztosra veszik, hogy az ítéletet megsemmisítik.

A vádlottak méltóságteljesen és nyugodtan fogadták az ítéletet, arcukról az elszántság tükröződött: „Velünk semmire sem fogtok jutni!”²

¹ A közlemény eredeti címe és leőhelye: *Ružomberská Golgota. V ýrok trestného súdu. Naši posúdení.* – Rózsahegy-i Golgota. A büntetőbíróság ítélete. A mieinket elítélték. – Slovenský Týždenník, 1906. dec. 9; 49. sz. 1. l.

² Az idézett mondat oroszul, fonetikus átírásban: *Ničevo s nami nepodeláješ!*

Iratok az 1906. szeptemberi fiume horvát–olasz incidensek tárgyában

A

1906 szept. 7

*Nikolić horvát–szlapon minisztériumi osztályfőnök átírata Wekerle Sándor miniszterelnökhöz a Sokol-egyletek zágrábi kongresszusáról hazatérő fiumei illetőségű, illetőleg Fiumén átutazó horvátokat ért incidensek tárgyában*¹

ME 1906–XLI–4419 (4428/906)
(Egykorú kézírásos ford. másolata)

Nagyméltóságú Úr!

A Szokol-egyleteknek zágrábi összejövetelükről való hazatérése alkalmából Fiumében, amint Nagyméltóságod is bizonyosan tudja, csúnya kihágások történtek, amelyek most is folytatódnak a Fiumében lakó és a Fiumén átvonuló horvátok ellen.

A szóban forgó kirohanásokat az ide érkezett hírek szerint már előzetesen megállapították, a fiumei városi rendőrség pedig nemcsak hogy nem tudta vagy nem akarta azokat megakadályozni, hanem épp ellenkezőleg, *a rendőrség viselkedése olyan volt, hogy kötelességét egyoldalúan és teljesen részrehajlóan teljesítette.*²

Kétségtelen, hogy a közrendháborítás, a személy- és vagyonbiztonság veszélyeztetése, valamint a horvátellenes tüntetések azért történtek, mert a Fiume város községét uraló körök rendkívüli agitációt fejtettek ki a horvátság ellen.

A fiumei rendőrség, amely a Fiume város községét uraló úgynevezett autonomista párt szolgálatában áll – mely párt gyűlölettel viselkedik mindet: iránt, ami nincs az ő *saját* szellemétől áthatva –, nem teljesítette hivatását és feladatát azzal a részrehajlatlansággal, szigorral és tapintattal, amely egy, feladata magaslatán álló, jól szervezett rendőrségtől méltán elvárható.

¹ Az irat mellékleteként l. az eredeti (2875.) eln. számú átiratot. – 1906. szept. 4-én a zágrábi Sokol-kongresszusról Fiuméba hazatérő, illetve a városon átutazó horvátokat a helyi olasz autonóm párt részéről inzultusok érték. A fiumei olasz-horvát összetűzések kisebb hevességgel szept. 8-ig folytatódtak, és Fiumén kívül a szomszédos Susákra is kiterjedtek. Ezek során nemcsak horvát, de olasz részről is voltak károsultak, mint, azt, a bécsi olasz követ, diplomáciai tiltakozása (C) és a további iratok jelzik. (Vö. a bécsi olasz nagykövet 1906. szept. 27-i pro memoriája gr. Goluchowski Agenor közös külügyminiszterhez, valamint közös külügyminiszteri átirat Wekerle Sándorhoz 1906. szept. 28-án és gr. Goluchowski Agenor közös külügyminiszter átirata a susáki olasz állampolgárokat ért, károk ügyében, a diplomáciai sajnálkozás pro memoriájával – ME 1906–XLI–4419 (4829/906). – A fiume-susáki olasz-horvát, incidens inkább kihatásaiban érdemel figyelmet. Az a körülmény ugyanis, hogy gr. Nákó Sándor fiumei kormányzó egyértelműleg az olasz érdekek oldalára állt (vö. gr. Nákó Sándor fiumei kormányzó 1906. szept. 11-i átirata Wekerle Sándor miniszterelnökhöz az 1906. szept. 4-i fiumei olasz-horvát zavargásokról: ME 1906–XLI–4419 (4458/906), feltétlenül közrejátszott a magyar koalíciós kormány és a horvát-szerb koalíció közötti kapcsolatok hirtelen megromlásában. – Ugyanakkor el kell mondanunk, hogy az ügy valódi jelentőségét a *Supilo*-feljegyzésnek (l. Supilo Ferenc horvát-szlavon képviselő feljegyzése gr. Wickenburg István fiumei kormányzóhelyettes részére a fiumei olasz-horvát incidenssel kapcsolatban a fiumei autonóm párt provokatív szerepéről: ME 1906–XLI–4419 (4498/906) helyt adó gr. Wickenburg István fiumei helyettes kormányzó felismerte, de a Ballhausplatz befolyása következtében nem az ő, hanem főnökének felfogása győzött, az ügyben. – A fiumei olasz autonóm párt, melynek országgyűlési képviselője Zanella Richárd, még az őszi ülésszakon a fiumei hajózási vállalatok állatni támogatását is kéri (l. 1906. nov. 8. Képv. Napló, 1906. III. 263–264. l.) a koalíciós kormánytól, tehát látszólag megerősödve került ki az incidensből. – Valójában az 1906. szeptemberi olasz-horvát fiumei affér nem járult hozzá a többségi pozícióhoz juttatott olasz kisebbség helyzete megerősítéséhez, ellenben elmérgesítette a magyar-horvát politikai viszonyt. Megérezte ezt, *Kossuth* Ferenc, a függetlenségi koalíció egykori vezérő, bizottságának elnöke is, aki mint közlekedésügyi miniszter 1906. nov. 9-én mondott beszédében kifejtette, hogy a fiumei hajózási társaságok érdekeitől el kell választani Fiume tényleges érdekeit. (Képv. Napló, 1906. III. 276. l.)

² Piros ceruzával aláhúzva.

Ha már nem tudta, nem merete vagy nem akarta ezeket a Fiumén átvonuló horvát szokolisták ellen intézett kihágásokat megghiúsítani, legalább megvédelmezhetette volna a Fiumében lakó horvátok, akik ott nem idegenek, személy- és vagyonbiztonságát.

Tekintettel az ebből az alkalomból felháborodott horvát közvéleményre, van szerencsém Nagyméltóságodat felkérni, hogy az állami közegek útján *minél szigorúbb vizsgálatot*² sürgősen megejteni és a vétkeket a megérdemelt büntetéssel sújtani méltóztassék.

Kötelességem Nagyméltóságodat e közbenjárásra annál inkább felkérni, mert a Zágrábba egybegyűlt számtalan Szokol-egylet itteni tartózkodása egész ideje alatt minden tekintetben a leglojálisabban viselkedett, de egyébként is a Szokol-egyletek szervezkedésüktől fogva mind máig mindenkor fegyelmezetttségükkel tűntek ki, amely körükben uralkodik, és így soha nem szolgáltattak okot arra, hogy bármely hatóság is kénytelen lett volna ellenük eljárni.

Fogadja stb.

Kelt Zágrábban, 1906. szeptember hó 7-én.

Bán helyett:
Dr. Nikolics³ sk.

Ford. St.

B

1906 szept. 8

Medaković¹ Bogdan, a horvát–szlapon képviselők klubja elnökének távirata Wekerle Sándor miniszterelnökhöz az 1906 szept. 4-i fiumei horvát–olasz incidens tárgyában

ME 1906–XLI–4419

(Egykorú kézírásos ford. horvátból)

Mint a közös országgyűlési horvát képviselők klubjának elnöke kötelességemnek tartom, hogy Nmodnak tudomására hozzam, hogy a Fiumében legutóbb a horvát Sokolisták² és a horvát nép elen elkövetett kihágások és bántalmazó támadások által Horvátország és Szlavonia egész lakosságának nemzeti önérzete súlyosan megsértetett. Ezen támadások miatt, amelyek még mindig tartanak, és amelyekkel szemben a horvátok az ottani hatóság részéről minden oltalom nélkül állanak, a közös országgyűlés összes horvát képviselői is el vannak keseredve. Ezért kérem Nmodat, méltóztassék a megsértett nemzeti érületnek megfelelő elégtételt szerezni, és a legszigorúbb intézkedéseket tenni, hogy a Fiumén átutazó és Fiumében élő horvátok élete és vagyona elleni támadásoknak vége vessék.

---

³ *Nikolics-Podrinszki* Vladimir horvát főrendi képviselő, 1906. június végétől 1907. júliusáig a bán helyettese; a magyar delegáció tagja.

¹ Zágrábi ügyvéd, a szerb nemzeti-egyházi kongresszus tagja, a szerb önálló párt vezére és a horvát országgyűlés elnöke.

² A cseh Sokol-mozgalom mintájára szervezett horvát ifjúsági testnevelési egylet és mozgalom.

C

1906 szept. 8

Gr. Goluchowski Agenor közös külügyminiszter távirata Wekerle Sándor magyar miniszterelnökhöz a Fiumében és Susakban élő olasz állampolgárokat ért zaklatás és károsodás ügyében érkezett olasz diplomáciai tiltakozás tárgyában

ME 1906–XLI–4419

(Német nyelvű másolat fordítása)

Távirat
számjelekben

Érkezett Bécsből, 1906. évi szeptember hó 8-án d. n. 5.35

Kegyelmes magyar miniszterelnök

Budapest Vár

23. Itteni olasz követ közbenjárásomat kérte Kegyelmességednél, hogy a Fiume–Susakon lakó olasz állampolgárok, akik közül néhányat a legutóbbi zavargásokkor kár ért, a zavargások megismétlődésének esetére az ottani hatóságok különös oltalmába ajánltassanak. Felkérem Kegyelmességedet, szíveskedjék az erre nézve szükséges intézkedéseket megtenni és velem közölni.

Goluchowski.

10

Iratok a magyarországi nemzetiségi munkásmozgalom 1906. évi eseményeinek történetéhez

A

1906 szept. 9

Az „Adevërul” tudósítása a petrozsényi bányamunkások sztrájkjáról: „Katonák a sztrájkoló munkások ellen. – Négy halott és 190 sebesült.”¹

A munka és a tőke közötti harcba ismét beavatkozott a katonaság a munkásság ellen, mert ez veszélyezteti a tőkét. A petrozsényi bányamunkások, mintegy hétezen, több mint egy hete sztrájkolnak, és annak ellenére, hogy a szénbánya tulajdonosai a hatósággal együtt megkísérelték, hogy megnehezítsék a munkások harcát – ezek mégis csendben maradtak. Az elmúlt vasárnap a munkások gyűlést hívtak össze, hogy a tőkésekkel szembeni intézkedésekről tanácskozzanak. A bányatulajdonosok szolgálatában álló Janza Vazul szolgabíró azonban a törvény által biztosított jogok ellenére, megtiltotta a gyűlés megtartását. Persze azt hitte, ha a munkásoktól minden jogukat elveszik, akkor azok újból felveszik a munkát a régi feltételek mellett.

A sztrájkolók a szolgabíró törvényellenes határozata ellenére a gyűlés színhelyén maradtak. A hatóság minden zaklatása és önkényessége ellenére a munkások csendben voltak. Ekkor a szolgabíró felszólította őket, hogy oszoljanak el. Mivel a munkások ezt nem tudták végrehajtani öt perc alatt, a szolgabíró parancsára a katonaság tüzet nyitott a munkások tömegére, majd rájuk rohant, és puskatussal ütötte őket, ahol érte. Eddig 4 halottat és 190 sebesültet számoltak össze. Ez a szám is mutatja, milyen barbár volt a katonaság a szolgabíró parancsára.

A szolgabíró szó szerinti értelemben vérfürdőt rendezett, mert ha tartja magát a törvényhez, és engedélyezi a gyűlést, minden csendben végződött volna.

Évek óta uralkodik a keserűség a munkások között. Ezeknek a bányáknak a tulajdonosai

---

¹ A közlemény eredeti címe: *Armata contra lucrătorilor greviști*. – Katonaság a sztrájkoló munkások ellen. – Megjelent: *Adevërul*, 1906. 23. sz.

nem elégedtek meg az eddigi jövedelemmel – egyre többet akartak kapni. Ennek bizonyítására megemlítjük, hogy a munkások akkordban dolgoznak, és egy mázsa szénért 16 fillért kapnak. De ebből a 16 fillérből nekik kell megvásárolniuk a robbanóanyagot és az olajat, viselniük kell a szerszámok javításának költségeit, és fizetniük kell a munkás segélyalapra is.

Es ez csak egy része az itt fennálló kizsákmányoló módszernek. – Feltesszük a kérdést: Lehetséges-e vajon, hogy 7 ezer ember öt perc alatt szétoszoljon? Annál kevésbé [lehetséges ez], mivel a színhelyet, ahol a sztrájkolók tartózkodtak, már több napja megszállva tartották.

A tett, amit a vérszomjas Janza elkövetett, az eddig előfordult esetek közül is a legbarbárabb. Ilyen vadállatoknak szolgáltatják ki a magyarországi munkásnépet a nemzeti demokrácia uralma alatt. Figyelembe kell venni azt is, hogy a békéltető tárgyalások folyamatban vannak, és hasonló esetekben a hatóságok megvárják az eredményt.

A létükért vívott harcban elesett petrozsényi munkások vére erőt ad majd Magyarországon összes munkásainak a felszabadulás felé vezető útjokon.

B

1906 nov. 10

A „Narodni Glas” beszámolója a boszniai és hercegovinai szervezett munkásság mozgalmairól¹

Még nem is olyan rég, senki sem hihette és sejtette volna, hogy Boszniában és Hercegovinában, ezekben az országokban, ahol még nem halt ki a török szellem és életmód, ahol péntekenként még dervisek kiáltoznak a mecsetek minaretjeiről² profétájuk után, hogy „adja vissza császárságukat”, és tisztítsa meg országukat a „gyauroktól”, még nem is oly rég elképzelhetetlen volt, hogy a „büszke” Boszniában és Hercegovinában felhangzanak a munkás-Marseillaise hangjai, hogy az osztályöntudatos proletariátus ezekben az országokban [is] megkezdje gazdasági és politikai felszabadulási harcát. Miközben azonban a szerbek, horvátok, németek, magyarok és más nemzetiségek sovíniszta orgiája végigdübörgött a két rabságba ejtett ország egyik végétől a másikig, lassan ide is behatolt a kapitalizmus, mindinkább megszilárdult és gyökeret vert. Ezekben az országokban a kapitalizmus számára kedvezőek a feltételek. A társadalmi szükségleteket fedező sokféle áru termelése könnyű ezekben az országokban, miután nyersanyag és anyag még elegendő mennyiségben van, és ezenkívül a munkaerő sem drága, mert a megsarcolt nép kénytelen napszámba, bér munkába járni, hogy keresethez jusson, mellyel önmagát és családját eltarthassa, miután előzőleg a birtokosok kizsákmányolták és teljesen proletarizálták. A kapitalizmus ünnepélyes bevonulása a pasák és vezérek országába elkerülhetetlenül magával hozta, mint ahogy mindenütt magával hozza, ahol megjelenik: a bér munkások tömörülését és szervezkedését. Nagy gyárak és üzemek nyíltak meg Szarajevóban és környékén, zúgni kezdtek a gépszíjak, és Bosznia és Hercegovina tájain egyre több és több gyárképmény füstölgött. A hazátlanok – hátatlanok a gyárakba özönlöttek, hogy a tőkének felkínálják fizikai erejüket. De a tőke mindenütt kegyetlen, tehát itt is az. Annyit sem adott nekik, hogy emberi módra megélhessenek, hanem megkezdte kiuzsorázásukat és kizsákmányolásukat. Az okkupált tartományokból Ausztria kettős hasznot húzott és húz; nagy állami adókkal terheli és tönkreteszi a lakosság tömegeit, ezenkívül pedig a kapitalista kizsákmányolás révén kiuzsorázza a munkástömegeket. Ez az utóbbi [azonban] elkerülhetetlen, bárki is tartsa kezében a Bosznia és Hercegovina feletti uralmat.

E két ország különböző ipari vállalatainál alkalmazott munkások elég sokáig túrték tiltakozás nélkül a velük szemben folytatott embertelen kizsákmányolást, de ezt nem viselhették el tovább. Miután a proletariátus minden láрма és hivalkodás nélkül, ami egyébként is csak az urak, a jól táplált „népvezérek” sajátossága – modern szervezetet alapított, és az osztályharc terére lépett, ez év nyarán bekövetkezett az egyik szarajevói fémárugyárban az első sztrájk. Erre a sztrájkra az államhatalom kíméletlen választ adott, kivonultatták a katonaságot, és Szarajevo utcáin ártatlan munkások vérént ontották. Ez azonban nem akadályozhatta meg a munkások további harcát. Ezután újabb sztrájkok következtek másutt is, mint Mosztárban, Konyicán, Ljubiskán,

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Radnički pokret u Bosni i Hercegovini* – Munkásmozgalom Boszniában és Hercegovinában. – Narodni Glas, 1906. nov. 10; 19. sz.

² Az eredeti szövegben: tulbákról és minaretekről.

Csaplinban, Metković-on, Kakalj-Bobojban, Varasán, Zenicán, Trávnikon stb. Az egész országban a szabadság szele fujdogált, és mozgásba hozta mindazt, aki szabadelvűen érez, mint ahogy nyáron hullámszik a búzatenger. Néhány felkészült és iskolázott agitátor jött Zágrábból és Belgrádból, és szertevitte a gazdasági és a politikai harc lángját. És amíg a szerb és horvát nacionalisták még mindig mellébeszélnek, és különféle hazafiaskodó lapjaikban valamilyen nacionalista harcról és öntudatról firkálnak, amiről persze szó sincs, addig a boszniai és hercegovinai proletariátus állandóan szervezkedik és fejlődik. Nem hagyta magát félrevezetni a különböző ingyenélők hazafias szónoklataitól, hanem a proletár osztályharc zászlaja alá sorakozott.

A munkásság szervezkedése a munka minden ágazatában megindult. Magában Szarajevóban már tíz munkásszakszervezet működik. A más országbeli mozgalomból merített tapasztalatok révén az (itteni) munkásság azonnal felismerte egy központi szervezet és a harc központosításának szükségét. Még a szervezés kezdetén megalakult a Főszövetség, mely már a harc első időszakában megmutatta hasznosságát, szükségességét és [létrehívása] indokolt voltát. A sztrájkok idején már megvolt az ács, a fémipari, az építőipari, a szabóipari, a szobafestők és a pékmunkások egyesülete. Ezután csatlakozott a Főszövetséghez a dohánymunkások egyesülete, majd a többiek, úgyhogy a szövetségbeli szervezetek száma tízre emelkedett. A szervezés állandóan előrehalad, egyrészt úgy, hogy szaporodik a tagok száma, másrészt, hogy újabb és újabb munkaágak szerveződnek meg. A szervezethez minden nemzetiséghez és mindkét nemhez tartozó munkás csatlakozik. A szervezetek vasárnap, október 17-én nyitották meg a Munkásotthont³ is, ahol az összes szervezetek elhelyezést nyertek. Hogy ez a harcban elért eredmények szempontjából mit jelent, azt valóban csak azok képesek megítélni, akik tudják, milyen nehézségeket képes a munkásszervezés útjába gördíteni a bosznia-hercegovinaihoz hasonló katona-bürokrata rendszer. Ausztria bevonult Boszniába és Hercegovinába, rabságba vetette és megsarcolta a népet, és így utat nyitott a két országban a kapitalizmus számára. Ezekben az országokban egyedül a proletariátus emelte fel férfiasan szavát, és áldozatkész bátorsággal harcot indított gazdasági és politikai felszabadulásáért. Ugyancsak egyedül a proletariátus tudja majd ezt a harcot véghezvinni, megvívni harcát az elnyomottak és leszorítottak teljes győzelméig. Nem sok időbe telik és Bosznia és Hercegovina proletariátusa Szerbia, Magyarország és egyéb dél-európai országok proletariátusával szövetkezve, hatalmas dél-európai⁴ szervezett munkás-erőt képez majd az európai kontinensen, mely rátermettségével teljesíti majd a történelem által neki szánt feladatot, hogy a nyugat-európai munkásmozgalommal együtt végetvessen a mai kapitalista társadalomnak, és megalapítsa a szocialista társadalmat.

C

1906 dec. 15

Az 1906 dec. 8-ára és 9-ére Zsolnára összehívott és betiltott szlovák szociáldemokrata kongresszus határozati javaslatai¹

A magyarországi szociáldemokrata párt szlovák végrehajtó bizottsága – mint ezt olvasóink tudják – december 8-ára és 9-ére Zsolnára összehívta a felsővidéki szervezetek konferenciáját, mely értekezleten határozatokat kellett volna hozni a szociáldemokrata szervezetek működésével kapcsolatban, valamint sajtónk terjesztéséről. Tekintettel arra, hogy semmi okunk sincs a zárt ajtó mögötti, titkos tanácskozásra, mivel pártunk működése mindenki számára, akár barát, akár ellenség, nyitott könyvként áttekinthető, úgy döntöttünk, hogy konferenciánkat nyilvánosan tartjuk meg, és éppen ezért bejelentettük a zsolnai szolgabírónak. Ez azonban a szociáldemokrácia és a nemzetiségek üldözésének jelenlegi szakaszában úgy tartotta helyesnek, hogy teljesen reakciós álláspontot foglaljon el, és így az utolsó pillanatban egyszerűen betiltotta a konferenciát. Mielőtt azonban „hazafias” cselekedetét véghezvitte volna, azzal a hitegetéssel, hogy engedélyt ad a konferencia megtartására, kicsalta a tanácskozás bejelentőitől az összes delegátusok névsorát. A konferencia nem engedélyezésére állítólag az a körülmény szolgáltatott okot, hogy a konferencia

³ Értsd: a bosznia-hercegovinai Munkás Főszövetség központját, a szarajevói munkásotthont.

⁴ Értsd: délkelet-európai.

¹ A közlemény eredeti címe és megjelenési helye: *Persekucia*. – Üldözés. – Napred, 1906. 4. sz.

kizárólag szlovák lett volna. Viszont a mi „hazafias” koponyáink számára minden pánszláv, ami szlovák. És ezért Zsolna szombaton, december 8-án kisebb ostromállapot képét mutatta. A téren villogtak a csendőrszuronyok, a zsolnai rendőrség teljes létszámmal felvonult, a helyiséget, ahol a konferenciának le kellett volna zajlania, csendőrök kutatták át, úgyhogy a szegény zsolnai polgárok azt hitték, mintha a szocialisták a levegőbe akarnák röpíteni a békés Zsolnát.

Mi hasznuk volt mindebből a honmentő intézkedésből? Semmi, valóban semmi. Bárki [mél-tán] feltételezheti, hogy a szocialisták is vannak olyan „agyafúrtak”, mint a zsolnai szolgabíró és Zsolna városának nagytekintetű képviselőtestülete.² A szolgabíró nyugodtan üldögélt söröspohara mellett a vasúti vendéglőben elvbarátai körében, és őszintén örvendezett azon, hogy sikerült a szociáldemokratákat szétugrasztania. Öröme azonban bizonyára szertefoszlott volna, ha tudomást szerez arról, hogy ugyanabban a helyiségben szótték terveiket a szocialisták, és közben derültek az ő elővigyázatossági intézkedésein. Hát még mennyire elcsodálkozott volna azon, hogy ezek a körmönfont „szocik” (cuculisták) minden mozdulatáról pontosan értesülnek, sőt közvetlenül ő állt szocialista „rendőri felügyelet” alatt. Igen ám, de ezeknek a megveszekedett szocialistáknak éppen az a nagy előnyük, hogy az ő rendőrségük nem hord egyenruhát, míg a szolgabírónak szuronyos csendőröket, meg kardos rendőröket kell igénybe vennie, akiket már messziről mindenki megismer. Kár, hogy a szolgabíró úr nem tudta, hogy ezek a szocialisták a mindenfelől villogó szuronyok ellenére vidámak voltak, sőt teli tüdővel fújták a maguk nótáját úgy, ahogy a szívük diktálta. Valamennyi, a konferenciára érkezett küldött csak hálás lehet a szolgabíró úrnak, aki megfontolatlan eljárásával néhány feledhetetlen pillanatot szerzett nekik, itt, a Vág partján. Valójában úgy zajlott le az egész, mint ott, Oroszországban. No de hagyjuk, [a küldöttek] eleget tettek kötelességüknek, nem hiába jöttek el Zsolnára, mert rájöttek, hogy az okossághoz nem kell semmiféle csoda, és a legravaszabb szolgabíró sem ér fel a huncut szocialisták furfangjával. A konferencia elé a végrehajtó bizottság a következő határozati javaslatot terjesztette:

A szervezésre, és a taktikára vonatkozó ponttal kapcsolatban:

Annak mérlegelése után, hogy az elviselhetetlen gazdasági és a rothadt politikai viszonyok megjavításának egyetlen eszköze a helyesen vezetett munkásszervezet; továbbá annak mérlegelésével, hogy a jelenlegi uralkodó rendszer célja a munkásszervezetek fejlődésének megakadályozása, a funkcionáriusok üldözése és a szakegyletek feloszlata, a konferencia, valamennyi öntudatos elvtárs kötelességévé teszi, hogy tekintet nélkül az üldözésekre, olyan munkát végezzen, amelynek eredményeként minden városban, ahol csak megvannak a szükséges előfeltételek, osztály- és nemzetközi alapon, szakegyletek alakuljanak, valamint szociáldemokrata politikai szervezetek is jöjjenek létre. Ügyeljenek arra, hogy ezek a szervezetek pontosan a szervezeti rendnek és szabályzatnak megfelelően működjenek, ezeknek megsértésével ne szolgáltatassanak ürügyet a hatóságoknak állandó üldözések megindítására.

A konferencia, a munkásszervezetek nevelésének nagy értékéről meggyőződve minden elvtárs kötelességévé teszi, hogy rendszeres és tervszerű agitációs munkával annak érdekében dolgozzék, hogy:

1. Minden munkás mind politikailag, mind szakmailag szervezett legyen.
2. Rendszeres oktató-előadások, megfelelő iratok, brosúrák és folyóiratok felolvasása stb. révén a szervezet minden tagját felvilágosítsa a szociáldemokrácia feladatairól és céljairól, valamint a szakegyletek fontosságáról.
3. Könyvtárak alapításával a tagságnak megadják a művelődés lehetőségét.
4. A szervezet minden tagja rendszeresen befizesse a szakegyleti járulékot és a szociáldemokrata párt által megállapított pártadót.

Abban a szilárd meggyőződésben, hogy a szervezkedési tevékenység csak akkor járhat kellő sikerrel, ha azt a szlovák munkásság között anyanyelvén végezzük, a konferencia minden szervezett elvtársnak kötelességévé teszi a szlovák nyelvű folyóiratok, röpiratok, szabályzatok szétosztásáról való gondoskodást és ezek eljuttatását a szakegyletek szlovák nemzetiségű tagjaihoz.

A konferencia továbbá úgy véli, hogy a jelenlegi kormány tevékenysége, amely a munkásságnak a legfájóbb pontokon való bántalmazását célozza népellenes törvényjavaslatokkal (a sztrájk betiltásával és a szervezetek üldözésével), ugyanakkor, amikor a kormány által vállalt kötelezettségteljesítéséről, a szabad választójogi rendszer megalkotásáról szó sincs; – mind-

² Utalás a zsolnai városi képviselőtestületnek a szlovák végrehajtó bizottság által 1906. dec. 8-ra és 9-re Zsolnára összehívott II. szlovák szociáldemokrata kongresszus hatósági betiltásához hozzájáruló határozatára.

ezért arra a meggyőződésre jutott, hogy ezeken a viszonyokon kizárólag a nagybirtokos és klerikális klikk előjogainak felszámolásával lehet segíteni, mert ez a klikk döntötte az országot a parlamenti többség könyörtelen és elviselhetetlen uralmának igájába. A konferencia ezért kötelességévé teszi valamennyi elvtársnak, hogy minden figyelmét az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog kivívására fordítsa, és az ezzel a kérdéssel kapcsolatos akcióknál mindenkor figyelembe vegye a pártvezetőség valamennyi intézkedését.

A konferencia szükségesnek tartja, hogy a választójogi harcban közösen lépjenek fel az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választási rendszer minden hívével, de ugyanakkor minden elvtársat figyelmeztet, ne feledkezzék meg arról, hogy nemzetközi munkásszervezet tagja, és a leghatározottabban lépjen fel mindenütt mindenki ellen, aki különböző ürügyekkel meg akarja törni a munkásság osztályöntudatát.

A konferencia szükségesnek tartja, hogy az elvtársak mind az egyeseknek, mind egész szervezetek vagy hivatalok részéről megnyilvánuló üldözés esetében minden törvényes eszközt igénybe vegyenek, de közben ne szolgáltatassanak a hatóságoknak hön óhajtott alkalmat az erőszakos beavatkozásra, és oda hassanak, hogy a hatóságok minden ilyen eljárását a párt lapjai alaposan és érdem szerint megbírálják. Minden ilyen esetet azonnal jelentsenek a munkáslapok szerkesztőségének.

Majd tekintettel arra, hogy a szervezetekbe esetenként olyanok is kerülnek, akik előtt nem világosak a szervezet céljai – a konferencia minden öntudatos elvtárs kötelességévé teszi, hogy tanítással és meggyőzéssel korlátozzák ezek cselekvési körét, amivel árthatnának a szervezetnek.

A konferencia különösen arra figyelmeztet minden öntudatos elvtársat, ne hagyja magát fölösleges és értelmetlen sztrájkokba berángatni, amelyek csak ártanak a munkásságnak és szervezeteinek és azt javasolja, hogy csak a szakszervezet központi vezetőségével való egyetértésben lépjenek bérharcba, az érvényben levő sztrájkrend alapján.

*

A sajtóval kapcsolatos kérdéseket illető pontra vonatkozólag:

Tekintettel arra, hogy a munkásságnak a nép felszabadításáért vívott harcában a sajtó a leg hatalmasabb fegyvere, és hogy a sajtó, különösen pedig a munkássajtó a jelenlegi uralkodó körök legkegyetlenebb üldöztetésének célpontja, olyannyira, hogy pusztá létezését is veszélyeztetik, éppen azért mert támogatást nem várhat, és nem is szabad várnia mástól, mint magától a munkásságtól; továbbá tekintettel arra, hogy a munkásság nagy tömege vagy egyáltalán nem olvas, vagy a megvesztegetett polgári sajtót veszi, amely nyomorúságos garasokért minden aljasságra képes, és csak a harcoló munkásság torkának támad készséggel – a konferencia minden szervezett munkásnak kötelességévé teszi a népbútító sajtótermékek kiszorítását a munkások házatájáról, valamint a szociáldemokrata sajtó lehető legszélesebb körű terjesztéséről való gondoskodást, különösen pedig azt, hogy minden szlovák munkás előfizetője legyen a „Slovenské Robotnické Noviny”-nak és a „Napred”-nek.

D

1906 dec. 30

Az „Adevërul” előzetes bejelentése az 1907. januári temesvári román szociáldemokrata kongresszussal kapcsolatban¹

A népjogok kivívásáért folytatott harcot mindig méltón és nagy lelkesedéssel viselte a magyarországi szociáldemokrata párt.

Pártunk vezetői ez alkalommal is bizonyítékát adták méltó viselkedésüknek és a nép iránti lelkesedésüknek.

Ennek az országnak egyetlen pártja – bármilyen színű legyen is – sem harcol a népért, hanem csak a nép ellen. Elég bizonyítékunk van erre az utóbbi időszakból. Elvtársaink nagyon jól tudják, hogy az összes pártok összefogtak ellenünk, hogy még jobban elfojtsanak bennünket, és hogy a még meglévő jogainkat is elvegyék, elrabolják.

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *La congres! – A kongresszusra! – Adevërul*, 1906, 39. sz.

Ezért a vezető bizottság elhatározta, hogy a II. román szociáldemokrata kongresszust január 6-án és 7-én Temesvárt a „Három korona” termében tartásuk meg.

Nagy lelkesedéssel adjuk tudomásul ezt a hírt testvéreinknek és a mi elvtársainknak, mert ezen a kongresszuson olyan határozatokat hozunk, amelyek módot adnak arra, hogy véget vessünk a munkásnép elnyomásának.

Ennek a kongresszusnak nagy sikerrel kell végződnie. Meg kell félemlítenie ellenségeinket.

Minden elvtársnak kötelessége, gondja legyen arra, hogy az a helység, az a község, amelyben lakik, két küldöttel képviseltesse magát ezen a kongresszuson. Egyetlen román falu se legyen ebben az országban, amely ne képviseltetné magát ezen a kongresszuson.

Mutassuk meg mi is, románok, hogy nem alszunk, hogy mi is ki akarjuk vívni a számunkra szükséges jogokat. Ezt csak akkor valósíthatjuk meg sikerrel, ha mindannyian együtt megvitatjuk és kijelöljük azt az utat, amelyen haladnunk kell – ha megtárgyaljuk, hogyan harcoljunk hiányzó jogaink kivívásáért.

Ezt csak úgy tudjuk végrehajtani, ha tanácskozássra gyűlünk össze, kongresszust tartunk, ahol mindenki elmondhatja véleményét és panaszát.

Ezért január 6-án és 7-én kongresszusra gyűlünk össze Temesvárra, hogy tanácskozzunk, hogy közelebbről megismerjük egymást, majd pedig letegyük mozgalmunk erős és egészséges alapját, hogy mielőbb kivívhassuk hiányzó jogainkat.

Mind ez ideig mi, románok, mély álomban szunnyadtunk, miközben magyar, német és szerb ajkú harcos elvtársaink mind kulturális tekintetben, mind politikai helyzetük terén előrehaladtak.

Nekünk románoknak is meg kell mutatnunk, hogy nem maradtunk el az ország többi népe mögött. Nékünk is elszánt harcot kell folytatnunk elnyomóink ellen, és meg kell vitatnunk, hogyan szabjunk határt az elnyomóknak.

Előre! A kongresszuson minél nagyobb számban lássuk viszont egymást, és erősítsük pártunkat.

Minden község küldje el küldötteit erre a kongresszusra. Bizonyítsuk be az egész világnak, hogy Magyarország többi népeivel együtt a románok is előre akarnak haladni, hogy a románság is áll a művelődés ugyanolyan magas fokán, mint Magyarország többi népei.

Előre! Válasszatok küldötteket mindenütt a kongresszusra:

Előre! Viszontlátásra Temesvárt, a kongresszuson!

11

*Szerb–horvát–magyar szolidaritási nyilatkozatok és képviselőházi vita az orsovai Rákóczi-gyász-ünnepel kapcsolatos szomszédnépi megnyilatkozásokkal kapcsolatban*¹

A

1906 nov. 8

Jurth Gyula, a képviselőház elnöke bemutatja a „Jadran” horvát akadémiai társaság részéről a Rákóczi-ünnep alkalmából a képviselőházhoz érkezett üdvözlöt

Képv. Napló, 1906, III. 248–249. l.

Bemutatom a „Jadran” horvát akadémiai társaság részéről a Rákóczi-ünnep alkalmából a képviselőházhoz érkezett üdvözlöt.

Az üdvözlöt szövege a következő *(olvassa)*:

¹ A közölt szolidaritási nyilatkozat és az orsovai Rákóczi-ünnepséggel kapcsolatban támadt képviselőházi vita újabb bizonyítéka annak, hogy a magyar-délszláv együttműködési törekvéseknek igenis voltak támogatói a koalíció parlamentjében, sőt – mint a szomszédnépi kapcsolatok elmélyítésén fáradozó Kovács Ernő függetlenségi képviselő felszólalása (II/B irat) bizonyítja, a koalíción belül is. Még Wekerle miniszterelnök sem zárkózik el annak kijelentésétől, hogy a koalíció jó kapcsolatokat kíván fenntartani Szerbiával, megállapítva, hogy „politikánknak egyik sarkköve, feladata az, hogy a szomszédos szerb nemzettel jó barátságban éljünk együtt”. Ugyanakkor kijelenti azonban azt is, hogy az orsovai Rákóczi-ünnepségről lekészt szerb küldöttséget magyar részről nem tekinthették hivatalos küldöttségnek, s így

„Most, mikor a hős magyar nemzet ünnepli az ő szabadságáért együtt küzdöttek, hozzácsatlakozunk mi is, a Zrínyi és Frangepán utódai, kiáltva: Éljen a magyar–horvát testvériség! Dicsőség a halhatatlan hősöknek! Dicsőség hamvaiknak! A „Jadran” horvát akadémiai társaság nevében Martinis József elnök.” (*Élkezés és taps balfelől.*)

Tudomásul szolgál.

B

1906 nov. 3

Kovács Ernő¹ interpellációja és Wekerle Sándor miniszterelnök válasza „az orsovai Rákóczi-ünnepen a szerb küldöttségen esett sérelem, tárgyában”

Képv. Napló, 1906, III. 192–195. l.

T. ház! Az orsovai esetről akarok beszélni, nem azért, hogy panaszkodjam, hanem hogy elégtételt kérjek. Nem a szerbek érdekében kérem az elégtételt, hanem a mi érdekünkben. (*Úgy van!*) A szerbek magatartását semmiféle gáncs nem érheti, mert azoknak az eljárása, midőn egy szomszéd, barátságos nemzet eljön a nagy halottat ünnepelni, hogy megjelenésükkel a nap fényét emeljék, nem gáncsolható. Gáncs legföljebb azt érheti, aki azokat a kiváló egyéniségeket, akik egy nemzet nagy halottját akarják ünnepelni, udvariatlanul, sértően fogadja.

Az esetnek a története a következő. (*Halljuk! Halljuk!*) A gyászünnepélyt megelőzőleg már egy héttel vagy tíz nappal közölték volt a lapok, hogy Szerbiából egy nagy küldöttség készül, amelyben részt vesznek Szerbia közéletének előkelőségei és a szkupstinának tagjai. Abból a célból, hogy minél nagyobb számú legyen a küldöttség, és képviselők is minél nagyobb számban szerepeljenek benne, a szkupstina fel is függesztette az üléseit. Ez a hír a magyar közvéleményben rendkívül jó hatást keltett, és az ifjúság, amely a nemzet szívének nevezhető, megérezte, hogy ezt valamiképp viszonzni kell, és azzal az eszmével lépett fel, hogy menjen le az ifjúság Belgrádba, az ifjúsággal együtt menjenek képviselők is, és azután Belgrádból együtt vonuljanak Orsovára a szerbekkel együtt.

Közölte azt akkor az ifjúság Barabás Bélával, a függetlenségi párt alelnökével, és amint én tudom, ő megbeszélte a kérdést az igazságügy-miniszter úrral. Amint az ifjúság velem közölte volt, Barabás véleménye az volt, hogy a szerbeknek ez az eszméje oly szép és nemes dolog, hogy kár volna a külvilág előtt azt a hatást kelteni, mintha csak a mi biztatásunkra vagy a mi oda-menetelünk folytán, vagy annak bejelentésére jöttek volna oda; hagyjuk tehát a szerbeket, hadd jöjjenek maguktól oda, és maguktól tegyék meg a kezdeményezést. Ebből a körülményből én már azt láttam, hogy a kormány egyes tagjainak van tudomása erről a kérdéstről.

Polónyi Géza igazságügy-miniszter: Egy szót sem tudtam róla!

Kovács Ernő: Különben is az újságok tárgyalták a kérdést. Közölték azután velem, hogy a szerb küldöttségnek Orsovára menetele idejére a szerb küldöttség tagjai részére a vámvizsgálat és útlevelkényszer alól elnézés adatik. Ezt a felmentést más nem adhatja, mint a kormány, mert az ottani hatóságnak nincs joga erre, és ebből a körülményből is azt láttam volt, hogy a kormány tudomást szerzett volt a szerbeknek erről a szándékáról.

De miután kevés idő volt arra, hogy a kormány e tekintetben állást foglaljon, és miután tudnia kellett a kormánynak azt, hogy micsoda különféle küldöttségek érkeznek oda, a kormánynak, amennyiben neki kellemetlen lett volna, hogy egy ilyen szerb küldöttség jön Orsovára, módjában állott volna előterjesztést tenni és a szerb kormányt megkérni, hasson oda, hogy a küldöttség ne jöjjön el. Azonban ilyenféle közbelépés nem történt. Ha pedig a kormány úgy fogná fel ezt a küldöttséget, mint amelyet szívesen látunk egy barátságos nemzet tagjai részéről, és esetleg formalitások voltak szükségesek ahhoz, hogy ez a küldöttség itt fogadtassák, a kormánynak módjában volt bizalmasan értesíteni a szerb kormányt vagy az illetőket, kik a küldött-

---

nem is járhattak el vele szemben a nemzetközi hivatalos fogadás szabályai szerint. Bármiként is álljon a kérdés háttere, az orsovai Rákóczi-ünnepségre érkezett nem hivatalos szerb küldöttség meg nem felelő fogadtatása, amiként az ügyben adott miniszterelnöki válasz is, lerontotta az egykorú magyar–délsláv baráti kapcsolatok esélyeit.

¹ Hont vm. szalkai kerületének függetlenségi és 48-as párti képviselője, szociális tevékenységű budapesti ügyvéd.

séget vezették, micsoda formalitásokat kíván meg a küldöttség fogadásánál. Ez sem történt; ebből tehát szintén azt kellett következtetnem, hogy a szerb küldöttség fogadásának semmi sem állott útjában.

Akkor, amikor mi a küldöttség vonatával megérkeztünk Orsovára, arra voltunk elkészülve, hogy az ünnepély kilenc óra harminc perckor fog kezdődni; a nyomtatott programban ez állott. Az utolsó pillanatban értesítettek bennünket a kalauzok, hogy nem kilenc óra harminc perckor, hanem egy órával előbb, nyolc óra harminc perckor kezdődik az ünnepély, és őket utasították, hogy ezt velünk közöljék. Egy órával kellett tehát előbb megérkeznie annak a vonatnak is, amely a hamvakat hozta, tehát azt is értesíteni kellett, hogy előbb kell neki megérkeznie. Nem tudtuk ekkor megérteni, mi ennek a hirtelen változásnak az oka. Vasúti kezelési okok nem igen lehetnek, mert az ünnepély után még körülbelül három óráig ott vesztegeltek a vonatok, s nem volt szükséges azért siettetni az ünnepélyt, hogy előbb elindulhassanak. Ez arra a gyanúra adott okot, hogy az ünnepélynek ezen előretolása az utolsó pillanatban valami hátsó céllal történik. Mivel az volt a benyomás, hogy a kormány helyeselte a szerbek ezen résztvételét, nem hittünk mást, minthogy ez az előretolás egy felsőbb helyről jövő utasításra, utolsó percben történt. De akárhogyan történt, akár véletlen események összeesése következtében, akár szándékosan, az eredmény az volt, hogy a szerb küldöttség lekéselt, s akkor érkezett oda, mikor már az ünnepélynek vége volt.

A szerb küldöttség fogadására vonatkozólag előző napon és aznap tárgyalás folyt az orsovai politikai hatóság fejével, a főszolgabíróval, és megkérdezték, mit szándékozik tenni a szerbek fogadására vonatkozólag. Azt felelte a főszolgabíró – amint értesüléseim szólnak, mert mindent értesülésből beszélek, a tények közül semmit sem láttam közvetlenül –, hogy a szerbeket fogja fogadni az orsovai képviselőtestület egynéhány, körülbelül tíz tagja, és azok fogják vezetni a küldöttséget a részükre külön kijelölt helyre. Mikor a szerbek megérkeztek, nem fogadta őket senki, kivéve talán a főkonzult, és mikor odaértek, vége volt már az ünnepélynek. A főszolgabíró, amikor a szerbekkel találkozott, kijelentette nekik – amint értesüléseim szólnak –, hogy a koszorút letehetik a koporsóra, de mellőzzenek minden beszédet.

T. ház! Ha úgy történt a dolog, hogy a szerbek lekésésében szándékosan hozzájárult a vasútigazgatóság vagy a rendezőség azáltal, hogy előretolta az ünnepséget, amiatt nem teszek kifogást. Ha kellemetlen volt a rendezőségnek, hogy a szerb küldöttség ott részt vegyen, ez egy finom módja volt annak, hogy kikerülje annak a szerb küldöttségnek fogadását. Az már azután más kérdés, vajon helyes volt-e szembehelyezkedni azzal a politikával, amelyet a függetlenségi párt inaugurált és folytatott a szerbekkel való barátság érdekében. Nem akarok most politikát vegyíteni felszólalásomba, azért erre a kérdésre nem térek ki.

Amit én kifogásolok, az az a sértő modor és a sértő modor mögött levő feltétel, amellyel a szerbeket a beszédétől eltiltották. Tudjuk azt, hogyha valami nehéz, kényes kérdést akarunk elintézni, akkor nem egy alárendelt közeget küldünk oda, akinek ténykedéséért felelősséggel nem lehetünk, hanem magunk megyünk oda, vagy pedig olyant küldünk, akiért viselhetjük a felelősséget. Itt arról volt szó, hogy a szerbekkel megértessék azt, hogy a beszéd alkalmával politikát ne folytassanak, vagy politikai beszédet ne tartsanak. Ha ezt kellemes modorban megmondják nekik, akkor a szerb küldöttség megérti azt, és nem fog politizálni. De hogy egy parancsszóval egy főszolgabírót – úgy tudom, Péczely a neve – küldjenek oda, aki rideg modorban rendelkezik a küldöttséggel, az már legalábbis úriemberek között nem szokás.

De van valami e modor mögött, ami szintén sérthette a szerbeket. Nem volt elég az, hogy megmondják nekik, hogy ne tartsanak politikai beszédet, hanem egyáltalában megtiltották a beszéd tartását. Ez azt vonja maga után, hogy az a közigazgatási hatóság a maga biztatására nem tartotta elégnek, ha megkéri a küldöttség vezetőségét, hogy ne tartsanak politikai beszédet, hanem egyenesen szükségesnek tartotta el is zárni az utat attól, hogy beszédet tartsanak. Az a sértő feltevés van ebben, hogy azok az emberek, akik hozzánk a rokonszenvnek szavával, a szeretet jelével jönnek, fel fogják használni ezt az alkalmat, hogy megszegjék azt az ígéretet, amit tőlük kérnek, és azután politizálni fognak.

Ilyen sértésben részesült az a nemzet, amely szimpátiáját, rokonszenvét velünk szemben állandóan hangoztatta és érezte, amellyel szemben mi is már több alkalommal kifejezést adtunk a magunk rokonszenvének. Ilyen magatartást az a nemzet és annak a nemzetnek tagjai részünkről nem érdemeltek meg.

Ennek folytán a következő kérdést intézem a t. belügyminiszter úrhoz mint az eljáró közigazgatási tisztviselő fejéhez (*olvassa*):

„1. Van-e tudomása arról, hogy az orsovai Rákóczi-gyászünnepélyen a jelenlevő egyik köz-

igazgatási tisztviselő a Szerbiából jövő küldöttségnek megtiltotta a koszorúletét alkalmából beszéd tartását?

2. Ha – mint természetesnek tartom – ezen ténykedés a t. belügyminiszter úr tudtán kívül történt, hajlandó-e ezért az irányunkban barátságos és nekünk méltán rokonszenves szerb nemzettől jövő küldöttségnek a méltó elégtételt megadni, s ezáltal a rajtunk, lovagiasságunkon és vendégszeretetünkön esett csorbát is kijavítani?

Elnök: Az interpelláció ki fog adni a belügyminiszter úrnak. A miniszterelnök úr kíván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ez az interpelláció ugyan a belügyminiszter úrhoz van intézve, minthogy azonban a kérdéses ügyben én jártam el, én vagyok bátor a t. háznak az interpellációra és a képviselő úr által felhozottakra felvilágosítással szolgálni. (*Halljuk! Halljuk!*) Mindenekelőtt megjegyzem azt, hogy politikánknek egyik sarkköve, egyik feladata az, hogy a szomszédos szerb nemzettel jó barátságban éljünk együtt és ezt a jó barátságot továbbra is ápoljuk (*Helyeslés.*); másodsor, hogy akkor, midőn nemzeti érzületünkben mások is osztozkodnak, ne visszautasítólag járjunk el, hanem nemzeti érzületünknek azt a méltatását, az abban való osztozkodást bizonyos előzékenységgel és köszönettel fogadjuk. (*Helyeslés.*)

Eddig a tételt elismerem, azonban határozottan tagadnom kell azt, mintha a kormánynak a szerbek jöveteléről előzetesen bárminemű tudomása lett volna.

Egy hang (balról): Hivatalosan sem!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Sem hivatalos, sem magántudomása nem volt.

Tagadnom kell, mintha a kormány bármely tagjával ez iránt tárgyalások folytattak volna és minthogyha az ünnepély megtartásának idején ezen okból bármely változtatás történt volna. Legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy vagyunk annyira emberek és férfiak, hogy ilyenek miatt nem bújkálunk, hanem nyíltan előállunk. (*Helyeslés és taps.*) A megállapított program az volt, hogy az ünnepély akkor kezdődik, amikor a hamvakat meghozzák; mikor a hamvak megérkeztek, meg is tartott az ünnepély, mégpedig nem is a gyorsított tempóban, hanem igen lassan, mert egyes olyan aktusok is, mint pl. a jegyzőkönyvek olvasása, amelyre nézve nem az volt célbavéve, hogy a helyszínén történik, hanem hogy más lokalitásban, mégis magán a helyszínén történtek meg.

A szerbek jövetelére vonatkozólag az ünnepélyt megelőző nap délután $\frac{3}{4}$ 5 órakor vettem egy hivatalos sürgönyt Orsováról, amelyben azt tudatták velem, hogy egy szerb küldöttség készül Orsovára, amelyben a szkupstina 25 tagja vesz részt, akik Szerbia nevében akarnak beszédet mondani és a ravatalon koszorút elhelyezni. Erre telefonice érintkezésbe tettem magamat belgrádi követségünkkel, és ennek útján aznap azt a választ nyertem, hogy ez a jövendő küldöttség már elindult, nem ugyan 25, hanem 15–16 szkupstina taggal, akikkel összesen mintegy 150 tagból álló küldöttség indult, de hogy ez a küldöttség nincsen jogosítva Szerbia nevében fellépni, ők csak mint magánemberek léphetnek fel; a szerb miniszterelnök határozottan tudomásukra is hozta – nem magyarul volt a kifejezés a telegramban, de magyarul körülbelül úgy fejezhetném ki magamat, hogy határozottan megtiltotta nekik –, hogy Szerbia nevében bármilyen lépést tegyenek.

Ezen hivatalos értesítés vétele után egy hivatalos telegramot küldöttem Orsovára, amelyben azt mondtam, hogy a mi ünnepélyünknek országos jellege van; ez hivatalosan rendezetik, tehát magának az ünnepélynek keretében csak azok vehetnek részt, és csak azt a szerepet tölthetik be, amely részükre ki van jelölve. (*Helyeslés.*) Ennélfogva kértem, hogy a szerbeknek ezt a körülményt hozzák tudomásukra. Messzemenő utasítást nem adtam. Midőn ugyanaznap este elindultam, velem utazó miniszterársaimmal megbeszéltük ezt a dolgot, és abban állapodtunk meg, hogy a hivatalos ünnepély keretében a szerbek az általam felhozott indokoknál fogva nem vesznek részt, de a hivatalos ünnepély befejezése után módjuk van koszorújukat letenni, és akkor méltóztassék nekik odamenni. Ez volt álláspontunk.

A főszolgabíró mint az erre az ügyre illetékes tényező, aki az eljárásra hivatva van... (*Mozgás a középen.*)... Bocsánatot kérek, én a rendezés terén annyira még sem követhetem a t. képviselő urat, hogy ha hallom, hogy jön egy szerb küldöttség, hogy akkor mint Magyarország miniszterelnöke, én tudakozódjam az iránt, hogy mikor méltóztatnak jönni, én fogadjam őket a hajónál, vagy nem tudom, hogy még miket méltóztatott kívánni. (*Derültség.*) Mondom, t. képviselőház, a főszolgabíró akkor a következőket mondotta a küldöttségnek: néhány kegyeletes szó kíséretében tegyék le a koszorút, de politikai beszédet ne tartsanak. (*Helyeslés.*)

Kovács Ernő: Én nem hallottam!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ezt a szolgabíró mondotta, hallotta a képviselő úr? Ha nem

hallotta, akkor bocsánatot kérek, méltóztassék ezt a hivatalos adatot elfogadni; hanem azt mondani, hogy sem nem hallottam, sem nem láttam, nem tudom a tényleges adatokat, s amellet a hivatalos adatokat kétségbe vonni, ez az eljárás semmiféle parlamenti tárgyalásban sem lehetséges. *(Helyeslés.)*

Ez volt a tényállás, t. képviselőház. Amihez csak annyit jegyzek még meg, hogy akkor, amikor ily nagy nemzeti ünnepet ülünk, az iránt is felelősséggel tartozom, hogy ez a nemzeti ünnep minden tekintetben méltóan fog megilletni. *(Helyeslés.)* Igenis tért kell engedni a szimpátiák minden irányú megnyilatkozásának, de nekem ügyelnem kell arra is, mert én vagyok a felelős, ha az ünnepélyt rendezem, hogy ez esetleges demonstrációkra fel ne használtassék. *(Helyeslés.)*

A második az, t. képviselőház, hogy amikor én Szerbia részéről közvetlenül azt a bizonyosságot szerzem meg, hogy az illető küldöttség nincsen jogosítva Szerbia nevében hivatalosan fellépni, akkor, bocsánatot kérek, azon idegen állam irányában azzal az óvatossággal is tartozom, hogy az onnan jövőknek csak azt a szerepet juttassam, amely őket mint magánembereket megilleti, nem pedig mint hivatalos küldötteket.

Ezen két szempont vezetett ezen eljárásomban, és azért azt hiszem, hogy eljárásom minden tekintetben tökéletesen korrekt volt. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti a szó.

Kovács Ernő: T. ház! Azt a kérdést vagyok bátor a t. házhoz intézni, hogy a miniszterelnök úr feleletét a t. ház az interpellációmra adott válasznak veszi-e, minthogy én interpellációm a belügyminiszter úrhoz intéztem? *(Felkiállítások: Ő a kormány feje!)* A ház felfogásától függ, hogy válasznak veszi-e a felszólalást, és aszerint élek én is a megjegyzéseimmel vagy nem. *(Felkiáltások balfelől: Úgy vesszük! Zaj.)*

Polónyi Géza igazságügyminiszter: A belügyminiszter úr fog felelni. Ez csak tájékoztató felszólalás volt!

12

1906 nov. 10

*Magyar megyei és városi töményhatóságok tiltakozó feliratai a házszabály-módosításról szóló indítvánnyal szemben*¹

Képvh. Jkvei, 1906, I. 343. l. 56. ülés, 1219. sz.

Következett a kérvények 6-ik sorjegyzeke:

Baranya, Sopron, Tolna, Szolnok-Doboka, Temes, Sáros, Borsod, Nógrád, Bács-Bodrog, Zólyom, Pozsony, Zemplén, Bihar, Gömör-Kishont, Udvarhely, Turóc, Csongrád, Arad, Békés, Torontál, Fogaras, Komárom, Liptó, Moson, Árva, Szeben, Kisküküllő, Nyitra, Szepes, Nagy-küküllő, Marostorda, Alsófehér, Abaúj-Torna, Ung, Hunyad, Brassó, Máramaros, Bars, Verőce, Varasd, Háromszék, Csanád, Trencsén, Hont, Győr, és Vas vármegyék, továbbá Zombor, Pozsony, Győr, Komárom, Temesvár, Kassa, Selmec-, Bélabánya, Sopron, Pancsova és Nagyvárad sz. kir. városok, végre a nagybereznai választókerület szabadelvű pártjának feliratai, melyekben az ország törvényes rendjének fenntartására, akaratának alkotmányos megnyilatkoztatására és érvényesítésére a törvényhozás üdvös működésének biztosítására célzó intézkedéseket kérnek.

A magyar állam sajátos közjogi helyzeténél fogva és a legutóbbi alkotmányos küzdelem vészes tapasztalatain okulva, mindaddig, amíg alkotmányunk teljes hatályossággal biztosítva nincs, amíg nemzeti és állami önállóságunk megvalósítva és nemzeti intézményekkel körülbástyázva nem lesz: a házszabályok szigorítását megengedhetőnek nem tartjuk, annál is inkább, mert meggyőződésünk, hogy a magyar parlament tagjai a szólásszabadsággal visszaélni nem fognak és az obstrukció kétélű fegyverével csak nagy egyetemes magyar nemzeti és állami érdekek megvédése céljából élnek, ez okból a Ház minden ezen kérvényeket a Ház irattárába helyezetteti rendeli.

¹ A közölt tiltakozó feliratok jelentősége elsősorban abban van, hogy több mint egy évvel megelőzték az *Andrássy* belügyminiszter kezdeményezte, *Nagy* Emi koalíciós kormánypárti képviselő által előterjesztett házszabály-módosító indítvány benyújtását.